

РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА
ВЛАДА НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

**РЕВИДИРАНА ФИСКАЛНА
СТРАТЕГИЈА НА РЕПУБЛИКА
СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА ЗА
2024 - 2028 ГОДИНА**

Скопје, декември 2023

Резиме на Ревидирана фискална стратегија на Република Северна Македонија за 2024 – 2028 година

Системот за управување со јавни финансии во Република Северна Македонија е регулиран со Законот за буџетите. Со овој закон, покрај постапката за изготвување, донесување, извршување на Буџетот на Република Северна Македонија и буџетите на единиците на локалната самоуправа и на Градот Скопје, за првпат се утврдени нумерички фискални правила и фискални принципи, воспоставување Фискален совет, унапредување на среднорочното буџетско планирање, фискални ризици, фискална одговорност и основите за воспоставување интегриран информациски систем за финансиско управување.

Подобрувањето на управувањето со јавните финансии и зајакнувањето на среднорочното буџетирање во наредните 5 години е еден од најголемите приоритети на Владата на Република Северна Македонија, како дел од процесот за пристапување во Европската Унија.

Фискалната стратегија е изработена во согласност со временската рамка утврдена со одредбите од новиот Закон за буџети, а од аспект на содржината во неа се опфатени повеќе квалитативни и квантитативни податоци добиени преку секторска анализа на расходите.

Со цел одржливост на фискалната политика на среден рок, со фискалните проекции се предвидува рамка за постигнување нумеричките фискални правила, кои се дизајнирани да бидат усогласени и конзистентни со фискалните правила на ЕУ.

Фискалната стратегија ги содржи среднорочните насоки и цели на фискалната политика, основните макроекономски проекции, износите за главните категории проценети приходи и расходи, како и проекциите за буџетскиот дефицит и долгот.

На среден рок, со исцрпување на негативните ефекти од последователните шокови се очекува нормализација на глобалните движења, намалување на инфлациските притисоци и јакнење на економската активност кај нашите главни трговски партнери што ќе придонесе за зголемување на надворешната побарувачка и подобрување на амбиентот за инвестирање.

Во изминатиот период домашната економија покажа отпорност на последователните шокови предизвикани од глобални фактори. Навремената респонзивност на фискалната политика во голема мера го ограничи влијанието на овие шокови. Уште на самиот почеток од кризата, како продолжување на мерките за поддршка и закрепнување во периодот и по пандемијата, Владата реагираше навремено, со цел забавување на преносниот ефект од увезената инфлација и обезбедување целосно и стабилно снабдување со електрична енергија, но и избегнување ценовни шокови. Мерките беа таргетираны кон најранливите категории граѓани погодени од кризата со цел заштита на животниот стандард, но и за одржување на ликвидноста на компаниите и поддршка на инвестициите во енергетска ефикасност и обновливи извори на енергија за да се обезбеди енергетска стабилност на долг рок.

Фискалната консолидација продолжува преку поддршка на економијата со инвестиции во инфраструктурни проекти, редизајнирање на структурата на јавните финансии преку зголемено учество на капиталните расходи, како и зајакнување на процесот на планирање, извршување и известување за јавните финансии.

На среден рок, со фискалната политика се предвидува етапна фискална консолидација, при што според новите фискални проекции годишното ниво на буџетскиот дефицит е конзистентно со проекциите во претходната Фискална стратегија. Притоа, буџетскиот дефицит како процентуално учество во БДП се намалува на 4,8% во 2023 година, 3,4% во 2024 година, 3,0% во 2025 година, 3,0% во 2026 година, 2,8% во 2027 година и 2,5% во 2028 година. Истовремено, примарното буџетско салдо има тренд на намалување и тоа 3,3% од БДП во 2023 година, 1,7% во 2024 година, 1,1% во 2025 година, 1,0% во 2026 година, 0,7% во 2027 година и 0,5% во 2028 година.

Од суштинско значење е и учеството на капиталните расходи со просечно околу 5% во БДП на годишно ниво, преку кои би се генерирал економски раст и развој.

Главни приоритети во областа на даночниот систем се унапредена ефикасност и ефективност во наплатата на приходите, зголемена даночна транспарентност, подобар квалитет на услугите што ги пружаат институциите на даночниот систем на начин кој ги поедноставува и забрзува постапките и го намалува административниот товар преку понатамошна дигитализација на услугите, како и воведување еколошко (зелено) оданочување со цел стимулирање на даночните обврзници преку јавните давачки да придонесат за помало загадување. Главната цел на даночната политика е обезбедување одржлив економски раст и развој притоа обезбедувајќи правна сигурност за даночните обврзници и редовна наплата на јавните приходи.

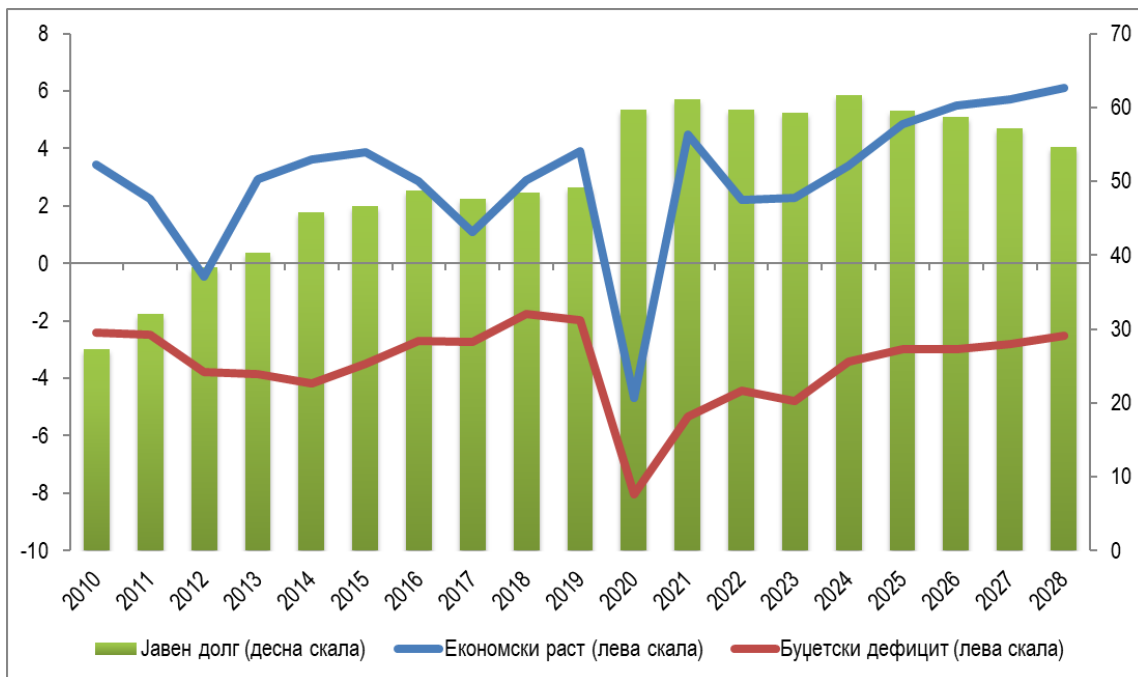
И во наредниот период продолжува определбата расходите да бидат во функција на остварување на стратешките приоритети, да се забрза економскиот раст, да се продолжи со приоритетниот интегриративен процес на Република Северна Македонија за влез во ЕУ и обврските што произлегуваат од членството во НАТО.

Со процесот на децентрализација продолжува подобрувањето на јавните услуги и засилениот локален развој во интерес на граѓаните, но и постигнување на рамномерен регионален развој. Преку подобрување на ефикасноста на администрацијата и изнаоѓање нови локални приходи ќе се дејствува кон зголемување на сопствените приходи на локалната власт.

Со цел унапредување на фискалната децентрализација, предвидени се повеќе активности и мерки кои се групирани во три столба: I. Подобрување на фискалниот капацитет и зголемување на приходите на општините, II. Зголемување на фискалната дисциплина и III. Зголемување на транспарентноста и отчетноста во нивната работа. Крајната цел на овој процес е постигнување повисок квалитет на јавните услуги, повисок степен на економски развој и подобрување на животниот стандард.

Основната цел на политиката на управување со јавен долг е да се обезбедат неопходните средства за финансирање на буџетскиот дефицит, за отплата на долговите што достасуваат како резултат на задолжувањата од претходните години и за проектно финансирање, без притоа да се предизвика неоправдано зголемување на долгот до ниво кое може да ја загрози стабилноста на економијата и економскиот раст на државата.

Графикон 1: Движење на економскиот раст, буџетскиот дефицит и јавниот долг

СОДРЖИНА

Вовед	5
1. Макроекономски движења и проекции	5
1.1 Меѓународни економски движења и проекции	5
1.2 Економски движења во Република Северна Македонија	Error! Bookmark not defined.
2. Буџет на Република Северна Македонија	13
2.1 Остварувања во 2022 и 2021 година	13
2.2 Буџет на Република Северна Македонија за 2023 година	15
2.3 Остварувања во периодот јануари – март 2023 година	16
2.4 Среднорочна рамка на Буџетот	17
2.4.1 Приходи	19
2.4.2 Расходи	23
2.4.3 Дефицит на Буџетот на РСМ и финансирање	28
2.4.4 Буџет на општа влада (консолидиран буџет на РМ и буџет на општини)	29
2.4.5 Секторски пристап на расходите	30
2.5 Буџет на локалната власт	47
2.5.1 Остварувања во периодот јануари – март 2023 година	Error! Bookmark not defined.
2.5.2 Среднорочна рамка за буџетот на локалната власт	Error! Bookmark not defined.
2.6 Јавни претпријатија и трговски друштва во сопственост на државата	57
3. Други аспекти и унапредување на управувањето со јавните финансии	60
3.1 Програма за реформа на управувањето со јавни финансии 2022 - 2025 година	60
3.2 Извештај за пријавените обврски согласно Законот за пријавување и евиденција на обврските	61
4. Користење на претпристапната помош од ЕУ	63
4.1 ИПА 1 - Финансиска перспектива 2007- 2013	63
4.2 ИПА 2 - Финансиска перспектива 2014 - 2020	64
4.3 ИПА 3 - Финансиска перспектива 2021 - 2027	65
5. Јавен долг	70
5.1. Висина на јавниот и државниот долг	70
5.2. Гарантиран долг и ризик од активирање државни гаранции	71
6. Компаративна анализа на макроекономските и фискалните проекции за периодот 2024 - 2028 година	71
6.1 Споредба со Ревидираната фискална стратегија 2023 - 2027 година	Error! Bookmark not defined.
6.2 Споредба со проекциите на други домашни и меѓународни институции	73
6.3 Компаративна анализа на потребите и извори на задолжување	73
7. Фискални ризици и сензитивна анализа	74
7.1 Макрофискални ризици и сензитивност на буџетскиот дефицит и на државниот долг	74

Врз основа на член 17 став 5 од Законот за буџети („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 203/2022) Владата на Република Северна Македонија, на седницата одржана на __.12.2023 година, ја донесе Ревидираната фискална стратегија на Република Северна Македонија за 2024 – 2028 година.

Вовед

Фискалната стратегија претставува документ на Владата на Република Северна Македонија во кој се презентираат претпоставките за макроекономските проекции и насоките на фискалната политика за тековната и за следните пет години. Последната одобрена Фискална стратегија е основа за подготовка на други документи за фискалната политика, вклучувајќи документи кои се доставуваат до институциите на ЕУ. Министерството за финансии ја изработува Фискалната стратегија и ја доставува до Владата на Република Северна Македонија, притоа имајќи ги предвид стратешките приоритети на Владата на Република Северна Македонија и предлозите на матичните буџетски корисници.

Оваа година Министерството за финансии на својата веб-страница првпат објави план со временски рокови за подготовка на Фискалната стратегија. Исто така, согласно новите законски рокови, Министерството за финансии достави до буџетските корисници циркуларно писмо за фискална стратегија со насоки за подготовка на Фискалната стратегија во согласност со планот со временски рокови. Фискалните проекции се изработени врз основа на постојното законодавство и постојните обврски (основно сценарио) и предлогот за нови проекти и нови финансиски обврски (нови иницијативи). Потоа, Владата ја донесува Фискалната стратегија, вклучувајќи и анекс кој ги содржи максималните износи на одобрени средства (расходни лимити) по буџетски корисник коишто ќе бидат составен дел на буџетскиот циркулар за подготовка на Буџетот за следната година.

Среднорочната фискална стратегија е во согласност со среднорочните фискални цели и стратешките приоритети на Владата на Република Северна Македонија и овозможува следење на динамиката на приходите и расходите во однос на фискалните цели.

Клучни елементи на среднорочната фискална политика претставуваат редизајнирањето на буџетската политика и фискална консолидација, кои се во насока на поддршка на макроекономската стабилност, забрзување на економскиот раст, а со тоа и зајакнување на потенцијалот за раст на домашната економија.

Покрај определбата за фискална консолидација и буџетски заштеди, продолжува поддршката на економијата со инвестиции во инфраструктурни проекти, редизајнирање на структурата на јавните финансии преку зголемено учество на капиталните расходи и зајакнување на транспарентноста и отчетноста.

1. Макроекономски движења и проекции

1.1 Меѓународни економски движења и проекции¹

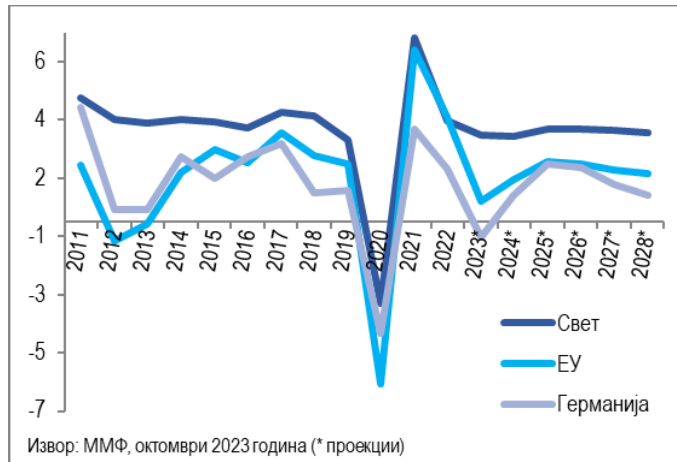
Во текот на 2023 година глобалната економија продолжи да заздравува од шоките поврзани со пандемијата, Руската инвазија во Украина, и двоцифрената инфлација. Дополнителни проблеми претставуваат недостигот на фискална поддршка во услови на високи нивоа на јавен долг, зголемената геополитичка и геоекономска фрагментација, како и климатските промени. Со оглед на овие околности, глобалната економија покажа висока отпорност. И покрај нарушувањата на пазарите за енергија и храна предизвикани од климатските промени и војната во Украина, како и значителното затегнување на монетарната политика, растот на глобалната економија забави, но не запре. Глобалната економска активност најниското ниво го достигна кон крајот на минатата година, додека инфлацијата (и вкупната и базичната) постепено се става под контрола.

Според проекциите на ММФ од октомври 2023 година растот на глобалната економија се очекува да забави од 3,5% во 2022 година на 3,0% годинава и 2,9% во 2024 година. Растот кај развиените земји се очекува значително да забави од 2,6% во 2022 година на 1,5% во 2023 година, и 1,4% во 2024 година, при посилна економска активност во однос на очекуваната во САД и побавна од очекувана економска активност во Еврозоната. Растот кај земјите во развој се очекува умерено да забави од 4,1% во 2022 на 4,0% во 2023 и 2024 година, во услови на криза на пазарот на недвижности во НР Кина. На среден рок глобалната економска

¹ Анализата во овој дел се базира на извештајот на Меѓународниот монетарен фонд „Светски економски преглед“, објавен во април 2023 година.

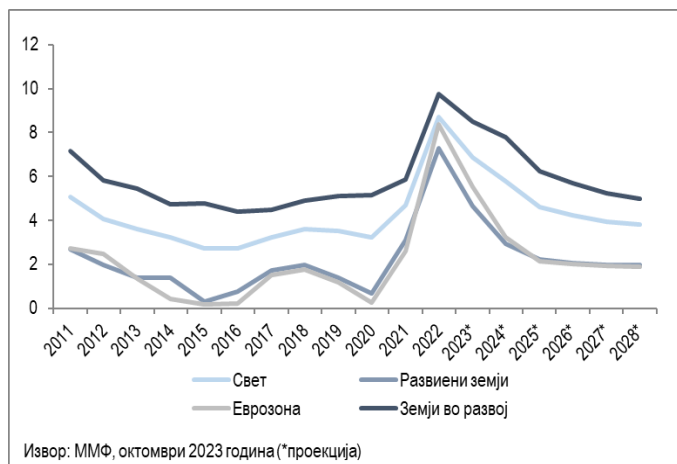
активност се очекува да закрепи и за периодот 2025-2028 е проектиран просечен годишен раст од 3,2%. Економската активност во ЕУ во 2023 година се очекува да остане слаба и да забележи раст од 0,7%, додека во 2024 година растот е проектиран на 1,5%, што претставува благо надолно ревидирање во однос на претходните очекувања. Во периодот 2025-2028 година просечниот економски раст во ЕУ е проектиран на 1,9% годишно. СР Германија, земја во која е насочен најголемиот дел од извозот на домашните компании, се очекува да закрепи и да забележи раст од 0,9% во 2024 година, по проектираниот пад од 0,5% во 2023 година, а на среден рок, односно во периодот 2025-2028 година се проектира просечен годишен раст од 1,5% (Графикон 2).

Графикон 2. Глобален економски раст (во %)

Глобалната инфлација се очекува да се намали од 8,7% во 2022 година на 6,9% во 2023 и 5,8% во 2024 година. Проекцијата за 2024 година е ревидирана нагоре за 0,6 п.п. како резултат на базичната инфлација, која е повисока од очекуваната. Враќањето на инфлацијата на поставениот таргет не се очекува пред 2025 година во повеќето европски земји. Инфлацијата во Еврозоната е проектирана на 5,6% во 2023 година (што е во согласност со проекциите на ЕЦБ) и 3,3% во 2024 година. Од 2025 година се очекува понатамошно стабилизирање на инфлацијата околу таргетираното ниво од 2%.

Графикон 3. Инфлација (во %)

1.2 Економски движења во Република Северна Македонија

Во услови на континуирана криза и неизвесност предизвикана од неповолни надворешни фактори, домашната економија се покажа отпорна и остана на патеката на растот. При забавена активност и негативни стапки на раст кај економиите кои се главни трговски партнери, економската активност во третиот квартал од

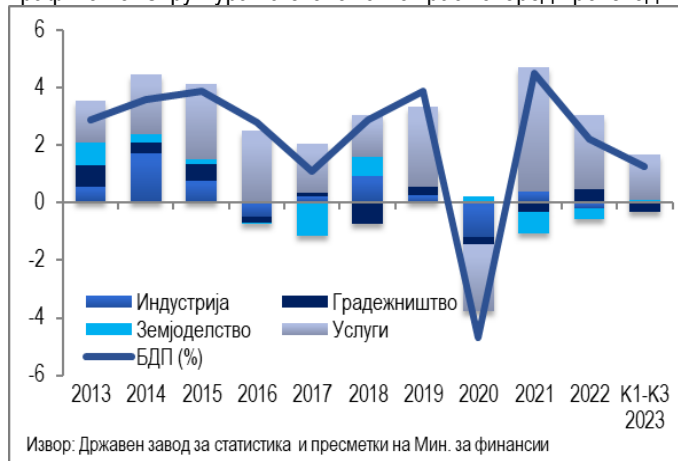
2023 година забележа раст од 1,2%, по растот од 1,5% во првиот и 1,1% во вториот квартал, со што растот во првите девет месеци од годинава изнесува 1,2%.

Графикон 4. Расходна структура на економскиот раст (придонес во раст, п.п.)

Растот на економската активност во овој период се должи на позитивниот придонес на нето извозот, додека домашната побарувачка се намали во услови на дивергентен раст на приватната потрошувачка и пад на бруто-инвестициите. Приватната потрошувачка и покрај инфлациските притисоци и зголемените трошоци за финансирање се зголеми за 2,1% на реална основа, при што растот забрза во вториот и третиот квартал, поддржана од порастот на платите над зголемените трошоци за живот, зголемените дознаки од странство, растот на кредитирањето и владините мерки за поддршка на економијата и поддршка на животниот стандард на населението. Јавната потрошувачка се намали за 2,8%, како резултат на политиката за кратење на неприоритетните трошоци. Бруто инвестициите во првите девет месеци годината забележаа пад од 14,5% на годишна основа како резултат на намалувањето на залихите, кои значително се зголемија минатата година заради надминување на состојбите предизвикани од војната во Украина и неизвесноста во однос на достапноста и цените на сировините и енергенсите. Притоа, падот на бруто инвестициите кој значително забави во вториот квартал, повторно се продлабочи во третиот квартал. Како резултат на влошеното надворешно окружување и забавената странска побарувачка, но и високата споредбена основа (раст од 16,3% во третиот квартал од 2022 година), намалувањето на извозот на стоки и услуги кој започна во вториот квартал, продолжи и во третиот квартал со пад од 5,0%, со што просечно извозот на стоки и услуги во првите девет месеци забележа минимален пад од 0,2%. Согласно месечните податоци за наворешно-трговската размена, најголем позитивен придонес има извозот на машини и транспортни уреди додека најголем негативен придонес има извозот на метали и производи од метали. Истовремено, увозот на стоки и услуги се намалуваше со позасилена динамика, и во првите девет месеци забележа пад од 5,6% на реална основа, при што намалувањето во целост се должи на падот на увозот на интермедијарни производи, додека капиталните производи и производите за широка потрошувачка бележат раст. Оттаму, нето извозот имаше значителен придонес кон растот во првите девет месеци од 2023 година. Трговскиот дефицит во првите девет месеци е за 29,5% понизок во однос на истиот период минатата година.

Графикон 5. Структура на економскиот раст според производниот метод (процентни поени)

Гледано по сектори главен двигател на растот во првите три квартали од 2023 година беше услужниот сектор, поддржан од земјоделството и индустријата кои имаа позитивен придонес. Активноста во услужниот сектор се зголеми за 2,8%, при што најголем придонес кон растот имаа дејностите трговија, транспорт и угостителство, иако со забавена динамика. Значителен раст е забележан и во дејностите информации и комуникации, финансиски дејности и дејности поврзани со недвижен имот. Индустриското производство кое закрепна во првата половина од годината, во третиот квартал регистрира умерен пад од 0,8%, со што во првите девет месеци забележан е минимален раст од 0,1%. Притоа, во услови на раст кај повеќето гранки, најголем ограничувачки фактор за динамизирање на растот е падот кај производството на метали поради влијанието на енергетската криза. Мерките за поддршка за целосно искористување на домашните капацитети за производство на електрична енергија придонесоа за раст на производството од 18,6% во првите девет месеци. Согласно месечните податоци, индустриското производство во октомври забележа значителен раст од 9,9% на годишна основа (по растот од 4,5% во септември), во услови на силен раст кај сите сектори. Земјоделското производство закрепна во вториот и третиот квартал и оствари просечен раст од 0,8%. Единствен исклучок е градежништвото, кое по растот во првиот квартал, забележа намалување во вториот и третиот квартал со што кумулативно падот изнесува 6,5% во првите девет месеци, во услови на намалена активност во двата сегмента, високоградба и нискоградба, движења кои се очекува да бидат коригирани со динамизирањето на инфраструктурните проекти.

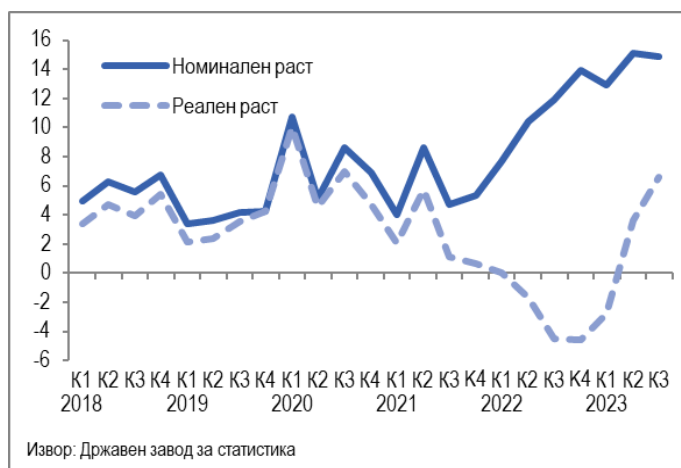
Во 2023 година се очекува растот на БДП да изнесува 2,3% на реална основа, главно поддржан од растот на приватната потрошувачка и позитивниот придонес на нето извозот.

Позитивниот тренд на пазарот на труд продолжи во услови на намалување на невработеноста и пораст на вработеноста. Согласно податоците на ДЗС2, стапката на невработеност во третиот квартал од 2023 година во категоријата 15-74 година изнесува 12,8% и истата е намалена за 0,3 п.п. споредено со претходниот квартал. Стапката на невработеност во категоријата 15-64 изнесува 12,9%, додека кај младите (15-29) изнесува 24,0% и во однос на претходниот квартал година истите се намалени за 0,3 п.п. и 0,5 п.п., соодветно. Вкупниот број на невработени лица на возраст од 15 до 74 години во К3 2023 година изнесува 102.134 лица, и истиот е помал за 1,7% (1.754 лица). Стапката на вработеност во третиот квартал од 2023 година во категоријата 15-89 изнесува 45,7%, а во категоријата 15-64 изнесува 57,1%. Во однос на претходниот квартал стапката на вработеност за горенаведените групи е зголемена за 0,2 п.п. и 0,3 п.п., соодветно. Притоа, бројот на вработени лица на возраст од 15-64 години во третиот квартал е зголемен за 0,9% во однос на вториот, односно за 1,6% во однос на првиот квартал, додека бројот на вработени лица во категоријата 15-89 е зголемен за 0,4% во однос на вториот и 1,4% во однос на првиот квартал од 2023 година. Кај лицата од 15 до 29 години, стапката на вработеност изнесува 33,0% и истата е намалена за 1,8 п.п. споредено со претходниот квартал. Во однос на активноста, вкупното активно население на возраст од 15 до 89 години изнесува 794.902 лица, односно 52,4% од вкупното работоспособно население. Во категоријата 15-64 стапката на активност изнесува 65,6%, додека кај младите од 15 до 29 години изнесува 43,3%.

Просечната нето-плата во периодот јануари – септември 2023 година се зголеми за 14,3% во однос на истиот период претходната година, односно 2,5 % на реална основа. Пораст на нето-платата е забележан во сите сектори, при што највисок е растот во градежништвото, административните дејности и преработувачката индустрија.

² Податоците за К1 – К3 2023 година не се споредливи со податоците од претходните години, со оглед на тоа што во 2023 година се имплементирани новата Регулатива (ЕУ) бр. 2019/1700 на Европскиот парламент и Советот за социјална статистика и соодветната Извршна регулатива на Комисијата (ЕУ) бр. 2019/2240 за областа на работната сила, при што претходната Регулатива (ЕЗ) бр. 577/98 е укината. Овие промени предизвикаа прекин на временските серии податоци.

Графикон 6. Раст на просечната нето-плата (во %)

Во текот на 2023 година инфлацијата континуирано забавува и во ноември достигна 3,1% на годишно ниво. Мерките за намалување на цените на основните прехранбени производи и воведување на „гарантирана цена“ резултираа со пад на цените на храната за 3,8% на месечно ниво во октомври, тренд кој продолжи и во ноември со намалување на цените на храната за 0,3%. Кумулативно во периодот јануари-ноември 2023 година стапката на инфлација изнесува 9,9%. Намалување се забележува кај цените на нафтените деривати (од 8,8%), додека храната останува главен двигател на растот (со раст од 12,8%), но со забавен раст на годишно ниво, како и намален придонес кон вкупната инфлација. Базичната инфлација, која сè уште е на високо ниво, кумулативно до ноември 2023 година изнесува 8,4%, при што во последите месеци забавувањето на растот стагнира. Како резултат на мерките на Владата за намалување на цените на основните производи до крајот на годината се очекува понатамошно намалување на инфлацијата и во просек да изнесува 9,2% за 2023 година.

Графикон 7. Вкупна и базична инфлација (во %)

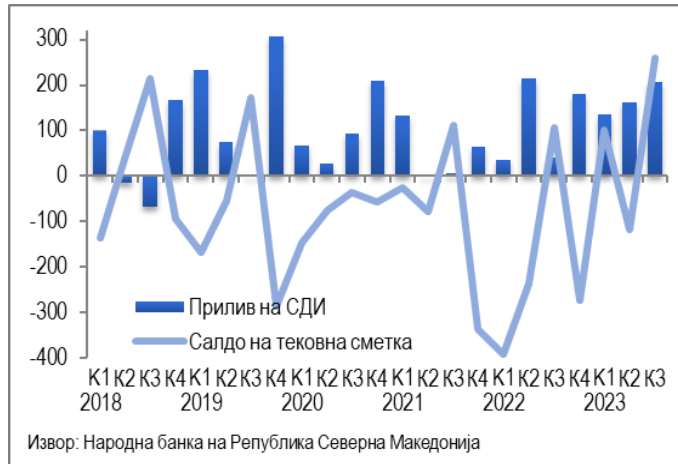
Движењата на тековната сметка на билансот на плаќања во првите девет месеци од 2023 година резултираа со суфицит од 241,3 милиони евра (1,7% од проектираниот БДП), што е значително подобрување на надворешната позиција во однос на истиот период минатата година кога беше остварен дефицит од 522,8 милиони евра. Подобрувањето се должи на намалениот трговски дефицит, пред се енергетскиот трговски дефицит, како и зголемените тековни трансфери (дознаките од странство).

Во периодот јануари – септември 2023 приливот на СДИ изнесува 352,1 милион евра, што претставува намалување од 30,2% споредено со истиот период минатата година кога беше остварен рекорден прилив на СДИ. Во структурата на СДИ, инвестициите во сопственички капитал и реинвестирање на добивката се зголемија двојно повеќе достигнувајќи износ од 478 милиони евра во првите три квартали, но должничките инструменти имаа значителен негативен придонес.

Девизните резерви, на крајот од ноември 2023 година достигнаа 3.964 милиони евра што е зголемување за 3,6% на годишна основа, обезбедувајќи 4 месечна покриеност на увозот на стоки и услуги.

Во текот на 2023 година Народната банка продолжи со затегнувањето на монетарната политика и во неколку наврати ја зголемуваше основната каматна стапка која достигна 6,30% во ноември. Во октомври 2023 година вкупните кредити се зголемија за 5,3% на годишна основа, во услови на раст на кредитите кон претпријатијата од 4,1% и на кредитите на домаќинствата од 6,3%. Вкупниот депозитен потенцијал во октомври 2023 година оствари раст од 8,0% на годишна основа, при што депозитите на домаќинствата се зголемени за 6,8%, а на претпријатијата за 14,1%.

Графикон 8. Салдо на тековна сметка и прилив на СДИ (во милиони евра)

1.3 Среднорочни макроекономски проекции

Заострувањето на меѓународните економски и политички односи, предизвикани од војната во Украина, проследени со засилени и долготрајни инфлациски притисоци, очекувања за намалување на глобалната трговија и надворешната побарувачка, како и заострувањето на глобалните услови за финансирање, го влошуваат глобалниот амбиент и дополнително ја зголемуваат неизвесноста за економските изгледи. Овие фактори придонесуваат до забавено постпандемично закрепнување. Очекувањата за раст на глобалната и пред сè европската активност се намалени во споредба со претходните проекции. Притоа, во Германија, како најголема европска економија и наш најзначаен трговски партнер, се очекува поголемо забавување на економската активност од претходно. Ваквите појави се очекува да влијаат неповолно врз надворешната побарувачка, како и врз домашната побарувачка, односно инвестициите во основни средства и потрошувачката, што условува извесно пролонгирање на динамиката на остварување повисоки стапки на економски раст предвидени со Фискалната стратегија 2024 - 2028 од јуни 2023 година.

Во изминатиот период домашната економија покажа отпорност на последователните шокови предизвикани од глобални фактори. Мерките кои континуирано ги спроведува државата за справување со енергетската и ценовната криза се очекува да влијаат врз заштита на животниот стандард на граѓаните, обезбедување на енергетска стабилност и ликвидноста на компаниите. Истовремено, тие ќе обезбедат и финансиска поддршка на деловните субјекти, со цел побрзо економско заздравување и создавање основа за забрзување на економскиот раст во наредниот период, при очекувано постепено стабилизирање на глобалните синџири на снабдување и поповолен амбиент за инвестирање.

Оттаму, согласно основното макроекономско сценарио економскиот раст во 2024 година е проектиран на 3,4%, (наспроти очекуваниот раст од 4,0% согласно претходните проекции). Растот на економската активност и понатаму ќе биде придвижен од домашната побарувачка, додека нето-извозот се очекува да има негативен придонес, во услови на поумерен раст на извозот и увозот на стоки и услуги.

Економските политики и мерки преточени во Планот за фискална одржливост и поддршка на економскиот раст, Планот за јавни инвестиции и Планот за забрзан економски раст ("Growth Acceleration Plan") како генерална рамка, ќе придонесат кон зголемување на потенцијалот за раст и остварување на повисоки стапки на раст на среден рок, односно удвојување на економскиот раст во однос на просекот од 2,5% во изминатата деценија, при што просечниот раст на економската активност во периодот 2024-2028

година се очекува да достигне 5,1%. Покрај економските политики и мерки, нормализацијата на глобалните движења на среден рок, намалувањето на инфлациските притисоци и зголемувањето на довербата на деловните субјекти се очекува да придонесат кон раст на приватните инвестиции, како и државната поддршка за унапредување на приватниот сектор и зајакнување на конкурентноста, иновативноста и технолошкиот развој на претпријатијата преку обезбедување на алтернативни извори и инструменти за финансирање што е еден од клучните аспекти на Планот за забрзан раст. Редизајнирањето на јавните расходи, преку засилување на циклусот на јавни инвестиции и мерки насочени кон постигнување забрзан, инклузивен и оддржлив економски раст, ќе има значително влијание врз инвестициската побарувачка и потенцијалот за економски раст.

Дополнителен импулс врз динамизирањето на економскиот раст се очекува и од „Планот за раст во Западен Балкан“ промовиран од Европската Унија. Планот кој се состои од четири столба предвидува: 1) зголемување на економската интеграција со единствениот пазар на Европската Унија, 2) поттикнување на регионалната економска интеграција на Западен Балкан, 3) забрзување на структурните реформи и поддршка на евроинтеграцискиот процес, и 4) зголемување на финансиската поддршка за реформи и раст на земјите, односно инвестиции. Спроведувањето на Планот треба да го забрза растот во регионот и конвергенцијата кон ЕУ и да го удвои БДП по глава на жител во следните десет години.

Графикон 9. Расходна структура на растот на БДП (придонес во раст, п.п.)

Инвестициите ќе имаат значајна улога во одржувањето на економската активност и нејзино интензивирање на среден рок. Покрај ограничувачките фактори кои произлегуваат од предизвиците и неизвесноста на глобално ниво врз инвестициските одлуки, најголем придонес кон растот во 2024 година се очекува да имаат бруто-инвестициите со раст од 8,4% пред се како резултат на интензивирањето на реализацијата на големите инфраструктурни проекти финансирани од државата (коридор 8 и 10 и железничката инфраструктура), придружени со мерките и активностите за поголема реализација на капиталните инвестиции. Во периодот 2025-2028 година инвестициите се очекува да забележат просечен годишен раст од 8,8% како резултат на очекуваниот раст на приватните инвестиции, поинтензивен прилив на странски инвестиции и реализација на најавените инвестиции за проширување и изградба на нови капацитети во технолошко-индустриските зони, зголемени капитални расходи, но и континуираната поддршка за развој на приватниот сектор и зајакнување на конкурентноста и технолошкиот развој на претпријатијата. Најавениот План за раст на Западен Балкан, каде фокусот е на забрзување на реформските процеси во земјата во наредниот период 2024-2027 година, ќе обезбеди зголемена поддршка за инвестиции и дополнително ќе ја унапреди довербата кај инвеститорите. Поволните услови во земјата како и зголемениот интерес и поддршка за инвестиции во обновливи извори на енергија дополнително ќе ја поддржи инвестициската активност.

Приватната потрошувачка е предвидено да забележи реален раст од 3,1% во 2024 година, во услови на намалени инфлациски притисоци, натамошен реален раст на платите и вработеноста, раст на кредитирањето и одржување на солидно ниво на дознаките од странство. Поволните движења кај приватната потрошувачка се очекува да продолжат во периодот 2025-2028 година со просечен годишен раст од 3,5%, поткрепено од очекувањата за натамошно подобрување на состојбата на пазарот на работна сила, пораст на приватните трансфери и раст на расположливиот доход на домаќинствата.

Јавната потрошувачка се очекува да оствари умерен раст од 1,0% во 2024 година, како резултат на определбата за намалување на неприоритетните расходи и нивно рационализирање, како и спроведување на процес на фискална консолидација преку редизајнирање на јавните расходи содржани во Планот за фискална одржливост и поддршка на економскиот раст. Во периодот 2025-2028 јавната потрошувачка се очекува да расте со слично темпо, односно е проектиран просечен годишен раст од 1%.

Закрепнување на економската активност кај нашите најголеми трговски партнери (ЕУ и Германија) и понатамошното стабилизирање на глобалните синџири на производство, се очекува позитивно да влијаат врз надворешната побарувачка и динамизирањето на надворешно-трговската размена. Извозната активност на домашните компании се предвидува да забележи раст од 4,6% во 2024 година, придвижен од очекувањата за понатамошен раст на компаниите во индустриските зони и најавата за нови инвестиции. На среден рок, со исцрпување на неповолните шокови врз глобалната економија, стабилизирање на надворешната побарувачка и зголемување на извозниот потенцијал во земјата преку прилив на странски инвестиции, извозот се очекува да има солиден придонес врз економскиот раст, односно е предвидено да забележи просечен годишен раст од 7,7% во периодот 2025-2028 година.

Зголемената домашна побарувачка и растот на извозната активност во 2024 година се очекува да придонесат кон зголемен увоз на интермедијарни, инвестициски и потрошувачки добра, со што реалниот раст на увозот на стоки и услуги е проектиран на 5,5%, со што нето извозот би имал негативен придонес во растот. На среден рок увозната побарувачка се очекува да се стабилизира при што е проектиран просечен годишен раст на увозот на стоки и услуги од 6,5% во периодот 2025-2028 година, што ќе придонесе кон постепено стеснување на негативниот придонес на нето-извозот врз економскиот раст.

Табела 1. Основни макроекономски показатели за Северна Македонија

	2021	2022	2023*	2024*	2025*	2026*	2027*	2028*
БДП, реална стапка на раст	4,5	2,2	2,3	3,4	4,8	5,5	5,7	6,1
Стапка на инфлација (просек)	3,2	14,2	9,2	3,6	2,0	2,0	2,0	2,0
Бруто-инвестиции (% од БДП)	32,2	36,0	32,6	33,4	34,5	35,5	36,6	37,6
Салдо на тековна сметка (% од БДП)	-2,8	-6,1	-1,4	-2,2	-2,1	-1,9	-1,5	-1,1
Нето-плата - номинален пораст (%)	5,7	10,9	13,5	8,4	6,6	6,0	5,9	6,0
Стапка на невработеност (просек)	15,4	14,4	12,8	11,9	11,0	10,1	9,2	8,3
Стапка на вработеност (просек)	47,2	47,3	45,5	47,3	48,6	49,7	50,6	51,3

Извор: ДЗС, НБРСМ и проекции (*) на Министерството за финансии

Позитивните движења на пазарот на труд се очекува да продолжат во 2024 година, како резултат на зголемените инвестиции и потребата од работна сила, активните мерки и програми за вработување и поддршката на домашните и странските претпријатија за отворање нови работни места. Така, во 2024 година се очекува раст на бројот на вработени од 2,0%, што ќе резултира со дополнително намалување на стапката на невработеност на ниво од 11,9%. Со мерките за развој на човечкиот капитал во областа на образованието, здравството и социјалната заштита, се очекува да се придонесе кон поодржлив и поинклузивен економски раст и развој, како и за справување со предизвиците поврзани со продуктивноста, вклученоста на пазарот на трудот и стареењето на населението. Со динамизирањето на економската активност во периодот 2025-2028 година вработеноста е предвидено да расте со повисоко темпо, односно е проектиран просечен годишен раст од 3,1%. Ваквите движења на пазарот на трудот ќе придонесат просечната стапка на невработеност во 2028 година да се намали на 8,3%, додека просечната стапка на вработеност да се зголеми на 51,3%. Во следниот период се очекува да продолжи трендот на раст на платите и во 2024 година е проектиран раст од 8,4%, во услови на зголемување на минималната плата во март, како и усогласување на платите со минималната. Следствено се очекува да продолжи растот на платите во индустриските и услужните дејности пред се во високо-продуктивните дејности, како што се информациско-комуникациската дејност, стручни, научни и технички дејности. На среден рок, во периодот 2025-2028 година номиналниот раст на просечната плата се очекува да изнесува 6,1% годишно.

Стапката на инфлацијата во 2024 година се очекува да се стабилизира и е проектирана на 3,6% во услови на одржување на стабилно ниво на цени на енергенци и храна на меѓународните пазари, како и понатамошно забавување на базичната инфлација. На среден рок со исцрпување на ефектите од надворешните фактори се очекува инфлација да се стабилизира на ниво од 2%, во услови на очекувања за генерално намалување на берзанските цени на храната и на нафтата и натамошно забавување на

странската ефективна инфлација. Сепак ризиците за движењето на инфлацијата се поврзани со неизвесноста околу развојот на војната во Украина и на Блискиот Исток и нивното влијание врз цените на енергијата и храната.

Дефицитот на тековната сметка кој значително се прошири во текот на 2022 година по влијание на енергетската криза, се очекува значително да се намали во текот на 2023 година. Во 2024 се очекува умерено зголемување на дефицитот на тековната сметка на ниво од 2,2% како резултат на динамизирањето на надворешно-трговската размена. Во наредниот среднорочен период се предвидува подобрување на дефицитот на тековната сметка, односно негово намалување на ниво од 1,1% во 2028 година, што произлегува од проектираното стеснување на трговскиот дефицит. Позитивните движења кај приливот на СДИ се очекува да продолжи и во периодот 2024-2028 година, што ќе влијае повољно кон задржување на девизните резерви на адекватно ниво.

Основното макроекономско сценарио е придружено со ризици, кои се претежно надолни во однос на проектираниот раст. Ризиците во однос на проектираните стапки на раст на глобалната економија се значајни. Војната во Украина, на која се надоврза тековниот конфликт на Блискиот Исток, ги зголемува геополитичките тензии кои неповолно влијаат врз глобалната трговија, инвестициите и соодветно на економската активност. Разгорувањето на конфликтот во Блискиот Исток регион неповолно ќе се одрази врз очекувањата на цените на нафтата, кои може да ги нарушат глобалните напори за ставање на инфлацијата под контрола, а трошоците за финансирање да останат на високо ниво. Од домашните фактори, забавувањето на реализацијата на крупните инфраструктурни проекти може да го забави растот, додека отворањето на преговарачките поглавја за членство во ЕУ може да има позначително повољно влијание врз инвестициската активност и спроведувањето на структурните и институционалните реформи.

2. Буџет на Република Северна Македонија

2.1 Остварувања во 2022 и 2021 година

Вкупните приходи на Буџетот на Република Северна Македонија³ во 2022 година, се реализираа во износ од 243,1 милијарда денари или околу 99% од Буџетот за 2022 година, односно тие се повисоки за 11,5% во однос на наплатените претходната година. Од овој износ, 142,6 милијарди денари се даночни приходи и бележат пораст од 13,4% во однос на минатата година. Приходите од ДДВ се реализираа на ниво од 64,8 милијарди денари и доминираат во структурата на даночните приходи со 45,4%. Приходите од данок на личен доход се остварија во износ од 23,9 милијарди денари, приходите од данокот на добивка се наплатени во износ од 15,8 милијарди денари, додека акцизите достигнаа ниво од 25,5 милијарди денари. Приходите од данокот на личен доход, данокот на добивка, ДДВ, увозните давачки и другите даночни приходи забележаа пораст споредено со анализираниот период минатата година, додека приходите од акцизи се пониски за 0,3% во однос на 2021 година. Приходите од социјални придонеси се остварија во износ од 77,6 милијарди денари и се повисоки за 9,9% во однос на 2021 година.

Во 2022 година, неданочните приходи изнесуваа 17,2 милијарди денари, капиталните приходи 2,3 милијарди денари, додека приходите од странски донации 3,4 милијарди денари.

Вкупните расходи на Буџетот на Република Северна Македонија во 2022 година се реализираа во износ од 278,6 милијарди денари или околу 96,6% од Буџетот за 2022 година што е за 8,4% повеќе во однос на минатата година.

Во овие рамки, тековните расходи изнесуваа 249,9 милијарди денари. Во овој период исплатени се 32,2 милијарди денари за плати и надоместоци за вработените во институциите што се буџетски корисници, додека расходите за стоки и услуги се реализираа во износ од 21 милијарда денари.

Најголемо учество во структурата на тековните расходи имаат трансферите, за кои во овој период се исплатија 187,7 милијарди денари. За редовна исплата на пензиите се наменија 67,6 милијарди денари. За финансирање на здравствените услуги и надоместоци се исплатија 38,2 милијарди денари, додека за исплата на паричен надоместок во случај на невработеност се реализираа 2,7 милијарди денари преку Агенцијата за вработување. Како социјална помош наменета за ранливите категории граѓани се реализираа

³ Согласно Измените и дополнувањата на Буџетот на РСМ за 2022 година („Службен весник“ бр. 164/22), Одлуката за прераспределба на средствата помеѓу буџетските корисници на централната власт и помеѓу фондовите („Службен весник“ бр.232/22) и Одлуката за прераспределба на средствата помеѓу буџетските корисници на централната власт и помеѓу фондовите („Службен весник“ бр.272/22)

12,5 милијарди денари. Од Буџетот на Република Северна Македонија кон општините се трансферираа 20,5 милијарди денари како блок дотации за финансирање на пренесените надлежности, како и наменски дотации за финансирање на материјалните трошоци во локалните јавни установи. Исто така, се трансферираа и 2,9 милијарди денари од приходот остварен од данок на додадена вредност.

За редовно сервисирање на обврските по основ на камати беа одвоени 9,1 милијарда денари, согласно амортизационите планови за домашно и надворешно задолжување. Од овој износ 5,7 милијарди денари беа наменети за исплата на камати по надворешно задолжување. За редовно сервисирање на обврските по основ на отплата на главнина исплатени се 11,4 милијарди денари.

Средства во износ од 14 милијарди денари се пренесени на АД ЕСМ како помош и поддршка за енергетската криза.

Капиталните расходи во 2022 година се реализираа во износ од 28,6 милијарди денари или за 5,2 милијарди денари односно 22,3% повисоки во однос на минатата година. Со Законот за извршување на Буџетот за 2022 година пропишан е механизам чија цел е подобрување на реализацијата на капиталните расходи, со воведување на обврска буџетските корисници да реализираат 15% од капиталните расходи заклучно со првиот квартал, 40% од капиталните расходи заклучно со вториот квартал и 65% од капиталните расходи заклучно со третиот квартал. Со овој механизам, врз основа на реализацијата на капиталните расходи заклучно со третиот квартал од 2022 година, се прераспредија 1,8 милијарди денари на ставката 414 - Резерви за капитални расходи. Доколку во следниот квартал буџетските корисници реализираат средства до пропишаниот лимит, односно заклучно со 15 ноември реализираат 70% од капиталните расходи, Министерството за финансии, по службена должност, ги враќа намалените средства на соодветната потпрограма и ставка од каде што биле прераспределени. Доколку буџетските корисници и во следниот квартал не ги реализираат средствата до пропишаниот лимит, за користење на прераспределените средства на ставката 414 - Резерви за капитални расходи, на предлог на Владата одлучува Собранието. На ваков начин, буџетските корисници би биле поттикнати да ги реализираат капиталните расходи во планираниот обем и за сметка на буџетските корисници кои имаат потфрлено во реализацијата, повеќе средства да добијат оние буџетски корисници кои ги извршуваат капиталните расходи согласно одобриениот Буџет.

Во овој период, остварениот дефицит на Буџетот на РСМ изнесува 35,5 милијарди денари или 4,5% во однос на БДП за 2022 година, примарниот дефицит 3,3% од БДП. (Табела 2)

Табела 2. Реализација на Буџетот на РСМ за 2022 година

	Реалока ција II 2022	2022	2021	2022/ Реалокација II 2022 (%)	2022/ 2021 (%)
	во %				
Вкупни приходи	245,758	243,085	218,021	98.9%	11.5%
Даночни приходи и придонеси	221,770	220,186	196,317	99.3%	12.2%
Даночни приходи	143,173	142,567	125,690	99.6%	13.4%
Данок на личен доход	22,637	23,852	20,552	105.4%	16.1%
Данок на добивка	13,390	15,776	10,871	117.8%	45.1%
ДДВ (нето)	68,442	64,764	58,194	94.6%	11.3%
Акциза	26,910	25,483	25,548	94.7%	-0.3%
Увозни давачки	8,917	9,973	8,480	111.8%	17.6%
Други даноци	2,877	2,719	2,045	94.5%	33.0%
Придонеси	78,597	77,619	70,627	98.8%	9.9%
Неданочни приходи	17,043	17,189	13,882	100.9%	23.8%
Капитални приходи	2,180	2,273	1,928	104.3%	17.9%
Донации	4,765	3,437	5,894	72.1%	-41.7%
Вкупни расходи	288,493	278,596	256,906	96.6%	8.4%
Тековни расходи	255,906	249,959	233,498	97.7%	7.0%
Плати и надоместоци	32,819	32,159	31,010	98.0%	3.7%
Стоки и услуги	23,476	21,001	20,110	89.5%	4.4%
Трансфери до ЕЛС	23,441	23,365	21,218	99.7%	10.1%
Субвенции и трансфери	30,930	30,581	28,292	98.9%	8.1%
Социјални трансфери	135,867	133,713	123,782	98.4%	8.0%
Камати	9,373	9,140	9,086	97.5%	0.6%
Капитални расходи	32,587	28,637	23,408	87.9%	22.3%
Дефицит	-42,736	-35,511	-38,885	83.1%	-8.7%
Дефицит (% од БДП)	-5.4%	-4.5%	-5.4%		
Примарен деф. (% од БДП)	-4.2	-3.3	-4.1		
Финансирање на дефицит	42,736	35,511	38,885		
Приливи	54,513	46,869	81,480		
Домашни извори	26,630	14,681	23,149		
Странски извори	66,024	25,801	61,798		
Депозити ("-" е кумулирање на сметка)	-38,141	6,387	-3,467		
Одливи	11,777	11,358	42,595		
Отплата по дом. задолж.	5,542	5,571	6,123		
Отплата по стр. задолж.	6,235	5,787	36,472		

Извор: Министерство за финансии

2.2 Буџет на Република Северна Македонија за 2023 година

Буџетот на Република Северна Македонија за 2023 година се изработуваше во втората половина на 2022 година, во услови на кризна состојба во снабдувањето со електрична енергија.

Буџетот за 2023 година има четири основни цели:

- справување со последиците од енергетската криза и зголемената инфлација;
- продолжување на фискалната консолидација и зацврстување на фискалната одржливост;
- обезбедување услови за економско заздравување и одржлив економски раст и

- непречено финансирање на основните функции на државата и поддршка на реформите во правосудството и евроатлантските интеграции (ЕУ и НАТО).

Буџетот за 2023 година се темелеше на цврстата определба за одржување на макроекономската стабилност и натамошна фискална консолидација, во насока на создавање поповолни услови за забрзан и одржлив економски развој.

И во услови на енергетска криза во Европа, продолжува поддршката на економијата со инвестиции во инфраструктурни проекти, редизајнирање на структурата на јавните финансии преку зголемено учество на капиталните расходи, зајакнување на социјалната сигурносна мрежа (вклучително и минималната плата и пензиите) за ранливите категории граѓани и фирми, како и зајакнување на процесот на планирање, извршување и отчетност за јавните финансии.

Вкупните приходи на Буџетот на Република Северна Македонија за 2023 година се планирани на ниво од 282,1 милијарда денари и се повисоки за 14,8% во однос на 2022 година, додека расходите се планирани на ниво од 324,8 милијарди денари или за 12,6% повисоки во однос на 2022 година.

Вака планираните приходи и расходи резултираат со буџетски дефицит на ниво од 4,6% од планираниот БДП или во апсолутен износ од 42,7 милиони денари.

2.3 Остварувања во периодот јануари – ноември 2023 година

Во периодот јануари - ноември 2023 година, вкупните приходи на Буџетот на Република Северна Македонија⁴ се реализирани во износ од 248,6 милијарди денари или околу 88,14% од проекцијата со Буџетот за 2023 година. Од овој износ, 141,2 милијарди денари се даночни приходи од кои приходите по основ на ДДВ се реализираа на ниво од 62,8 милијарди денари и истите доминираат во структурата на даночните приходи со 44,4%. Приходите од данок на личен доход се остварија во износ од 23,6 милијарди денари, приходите од данокот на добивка се наплатени во износ од 15,6 милијарди денари, додека акцизите – 24,3 милијарди денари. Данокот на личен доход, данокот на добивка, ДДВ, увозните давачки, другите даночни приходи и акцизите забележаа пораст споредено со анализираниот период во минатата година. Приходите од социјални придонеси се остварија во износ од 82,9 милијарди денари и истите се за 20,1 % повисоки од соодветниот период во 2022 година.

Во периодот јануари – ноември 2023 година, неданочните приходи изнесуваат 15,1 милијарди денари. Капиталните приходи изнесуваат 2 милијарда денари, додека приходите од странски донации се реализирани во износ од 7,4 милијарди денари.

Вкупните расходи на Буџетот на Република Северна Македонија во периодот јануари - ноември 2023 година се реализираа во износ од 277 милијарди денари или околу 85,3% од проектираното со Буџетот за 2023 година.

Тековните расходи изнесуваа 245 милијарди денари. Во овој период исплатени се 33,2 милијарди денари за плати и надоместоци за вработените во институциите што се буџетски корисници, додека расходите за стоки и услуги се реализираа во износ од 17,7 милијарди денари.

Најголемо учество во структурата на тековните расходи имаат трансферите, за кои во овој период се исплатија 181,6 милијарди денари. За редовна исплата на пензиите се наменија 70,4 милијарди денари. За финансирање на здравствените услуги и надоместоци се исплатија 37,3 милијарди денари, додека за исплата на паричен надоместок во случај на невработеност се реализирани 2,2 милијарди денари преку Агенцијата за вработување. Средствата за социјална помош наменета за ранливите категории се реализира во износ од 12,7 милијарди денари. Од Буџетот кон општините се трансферираа 21,7 милијарди денари како блок дотации за финансирање на пренесените надлежности, како и наменски дотации за финансирање на материјалните трошоци во локалните јавни установи. Исто така, се трансферираа и 3,3 милијарди денари од приходот остварен од данок на додадена вредност.

За редовно сервисирање на обврските по основ на камати беа исплатени 12,4 милијарди денари согласно амортизационите планови за домашно и надворешно задолжување. Од овој износ 8,7 милијарди денари беа наменети за исплата на камати по надворешно задолжување. За редовно сервисирање на обврските по основ на отплата на главнина се исплатени средства во износ од 42,6 милијарди денари.

Капиталните расходи во периодот јануари – ноември 2023 година се реализираа во износ од 32 милијарди денари

⁴ Согласно Измените и дополнувањата на Буџетот на РСМ за 2022 година (Службен весник број 164/22) и Одлука за прераспределба на средства помеѓу буџетските корисници на централната власт и помеѓу фондовите (Службен Весник бр.232/22)

Заклучно ноември 2023, дефицитот изнесува 28,4 милијарди денари или 3,20 % во однос на проектираниот БДП за 2023 година.

Табела 3. Буџет на Република Северна Македонија за 2023 година и реализација за периодот јануари – март 2023 година

	Буџет 2023	Јануари- Ноември 2023	Јануари- Ноември 2022	Јануари- Ноември 2023/ Буџет 2023 (%)	Јануари- Ноември 2023/ Јануари- Ноември 2022 (%)
	во %				
Вкупни приходи	282,052	248,594	219,316	88.1%	13.3%
Даночни приходи и придонеси	253,205	224,061	198,702	88.5%	12.8%
Даночни приходи	162,235	141,207	129,712	87.0%	8.9%
Данок на личен доход	27,635	23,579	20,552	85.3%	14.7%
Данок на добивка	17,404	15,612	14,571	89.7%	7.1%
ДДВ (нето)	72,477	62,798	59,670	86.6%	5.2%
Акциза	27,736	24,304	23,330	87.6%	4.2%
Увозни давачки	11,348	10,166	9,081	89.6%	11.9%
Други даноци	5,635	4,748	2,508	84.3%	89.3%
Придонеси	90,970	82,854	68,990	91.1%	20.1%
Неданочни приходи	17,962	15,125	15,579	84.2%	-2.9%
Капитални приходи	2,800	2,002	2,214	71.5%	-9.6%
Донации	8,085	7,406	2,821	91.6%	162.5%
Вкупни расходи	324,810	277,012	243,141	85.3%	13.9%
Тековни расходи	279,833	245,000	223,563	87.6%	9.6%
Плати и надоместоци	37,307	33,234	29,165	89.1%	14.0%
Стоки и услуги	22,596	17,723	17,132	78.4%	3.4%
Трансфери до ЕЛС	27,685	25,006	21,127	90.3%	18.4%
Субвенции и трансфери	28,523	20,539	26,914	72.0%	-23.7%
Социјални трансфери	150,607	136,031	120,417	90.3%	13.0%
Камати	13,115	12,467	8,808	95.1%	41.5%
Капитални расходи	44,977	32,012	19,578	71.2%	63.5%
Дефицит	-42,758	-28,418	-23,825	66.5%	19.3%
Дефицит (% од БДП)	-4.8%	-3.2%	-3.0%		
Примарен деф. (% од БДП)	-3.3	-1.8	-1.9		
Финансирање на дефицит	42,758	28,418	23,825		
Приливи	94,973	71,059	31,416		
Домашни извори	51,123	33,001	12,855		
Странски извори	65,978	33,045	25,513		
Депозити ("-" е кумулирање на сметка)	-22,128	5,013	-6,952		
Одливи	52,215	42,641	7,591		
Отплата по дом. задолж.	15,664	6,805	2,622		
Отплата по стр. задолж.	36,551	35,836	4,969		

Извор: Министерство за финансии

2.4 Среднорочна рамка на Буџетот

Среднорочната фискална стратегија е во согласност со среднорочните фискални цели и стратешките приоритети на Владата на Република Северна Македонија и овозможува следење на динамиката на приходите и расходите во однос на фискалните цели.

Клучни елементи на среднорочната фискална политика претставуваат редизајнирањето на буџетската политика и фискална консолидација, кои се во насока на поддршка на макроекономската

стабилност, забрзување на економскиот раст, а со тоа и зајакнување на потенцијалот за раст на домашната економија.

Покрај определбата за фискална консолидација и буџетски заштеди, продолжува поддршката на економијата со инвестиции во инфраструктурни проекти, редизајнирање на структурата на јавните финансии преку зголемено учество на капиталните расходи и зајакнување на транспарентноста и отчетноста.

Подобрувањето на управувањето со јавните финансии и зајакнувањето на среднорочното буџетирање за наредните 5 години е еден од најголемите приоритети на Владата на Република Северна Македонија, како дел од процесот за пристапување во Европската Унија.

Фискалната стратегија е изработена во согласност со временската рамка утврдена со одредбите од новиот Закон за буџети. Од аспект на содржината, во Стратегијата се опфатени повеќе информации со квалитативни и квантитативни податоци добиени преку секторска анализа на расходите.

Фискалната стратегија ги содржи среднорочните насоки и цели на фискалната политика, основните макроекономски проекции, износите за главните категории проценети приходи и расходи, како и проекциите за буџетскиот дефицит и долгот.

На среден рок, со исцрпување на негативните ефекти од последователните шокови се очекува нормализација на глобалните движења, намалување на инфлациските притисоци и јакнење на економската активност кај нашите главни трговски партнери што ќе придонесе за зголемување на надворешната побарувачка и поповолен амбиент за инвестирање. Во изминатиот период домашната економија покажа отпорност на последователните шокови предизвикани од глобални фактори. Навремената респонзивност на фискалната политика во голема мера го ограничи влијанието на овие шокови. Уште на самиот почеток од кризата, како продолжување на мерките за поддршка и закрепнување во текот и по пандемијата, Владата реагираше навремено со цел да се забави преносниот ефект од увезената инфлација и да се обезбеди целосно и стабилно снабдување со електрична енергија и избегнување ценовни шокови. Мерките беа таргетираны кон најранливите категории граѓани погодени од кризата со цел заштита на животниот стандард, но и за одржување на ликвидноста на компаниите и поддршка на инвестициите во енергетска ефикасност и обновливи извори на енергија за да се обезбеди енергетска стабилност на долг рок.

Фискалната консолидација продолжува преку поддршка на економијата со инвестиции во инфраструктурни проекти, редизајнирање на структурата на јавните финансии преку зголемено учество на капиталните расходи, како и зајакнување на процесот на планирање, извршување и известување за јавните финансии.

Од суштинско значење е и учеството на капиталните расходи со просечно околу 5% во БДП на годишно ниво, преку кои би се генерирал економски раст и развој.

Со цел одржливост на фискалната политика на среден рок, со фискалните проекции предвидена е рамка за постигнување на нумеричките фискални правила, кои се дизајнирани да бидат усогласени и конзистентни со фискалните правила на ЕУ.

Нумеричките фискални правила првпат се воведуваат со новиот Закон за буџети.

Буџетот и Фискалната стратегија треба да бидат во согласност со фискалните правила во однос на дефицитот и вкупниот долг на општата влада.

1. Дефицитот на општата влада од соодветната година не смее да го надмине нивото од 3% од номиналниот бруто-домашен производ (БДП).

2. Вкупниот долг на општата влада не смее да го надмине нивото од 60% од номиналниот БДП, а гарантираниот јавен долг не смее да надмине 15% од номиналниот БДП.

3. Владата може да отстапи од утврдените фискални правила кога ќе се појави некоја од следниве олеснителни околности:

1. природни непогоди и надворешни шокови кои ја загрозуваат националната безбедност или животот и здравјето на луѓето;

2. вонредна и/или кризна состојба;

3. остри финансиски или економски шокови што ќе резултираат со негативен или многу низок годишен реален раст на БДП, блиску до нула, за чие надминување потребна е значителна поддршка од фискалната политика.

4. Дозволени се отстапувања од фискалните правила за реализација на инвестициски проекти со позитивно влијание врз БДП. Отстапувањата не треба да надминуваат 0,5% од БДП годишно и кумулативно во период од пет години.

5. За секое отстапување Владата е должна да даде јасно објаснување до Собранието, во првиот следен Буџет или измени на Буџетот или во првата наредна Фискална стратегија, за следново:

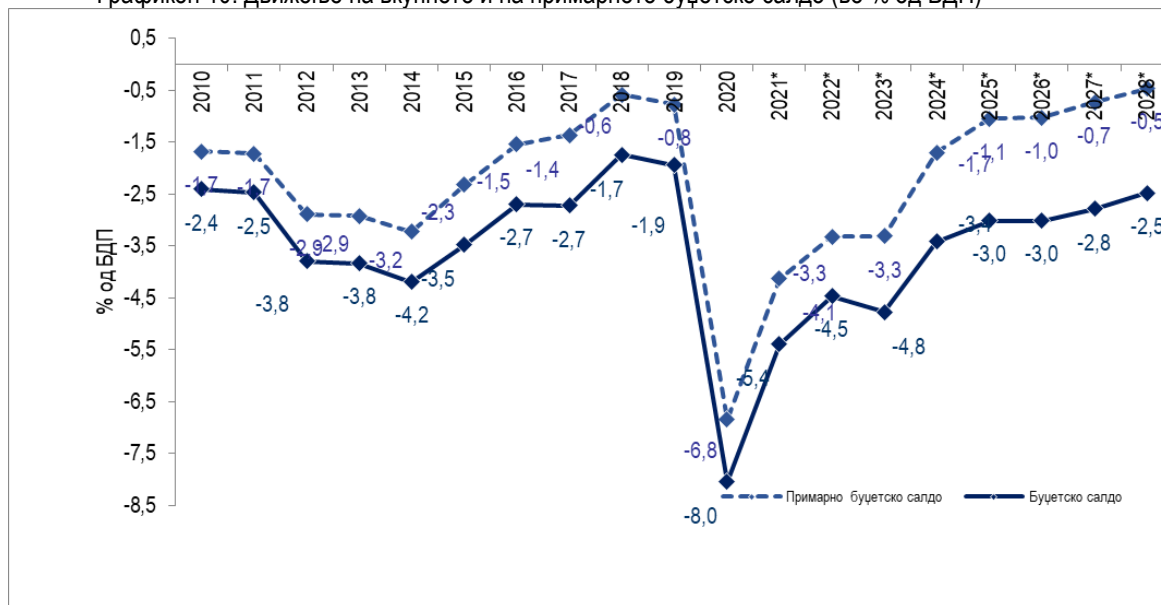
1. причините за отстапување од фискалните правила;

2. корективните мерки што ги презема и планира да ги преземе за повторно воспоставување

усогласеност со фискалните правила во период од најмногу пет години од отстапувањето.

На среден рок, со фискалната политика се предвидува етапна фискална консолидација, при што со новите фискални проекции годишното ниво на буџетскиот дефицит е конзистентно со проекциите во претходната Фискална стратегија. Притоа, буџетскиот дефицит како процентуално учество во БДП се намалува на 4,8% во 2023 година, 3,4% во 2024 година, 3,0% во 2025 година, 3,0% во 2026 година, 2,8% во 2027 година и 2,5% во 2028 година.

Графикон 10. Движење на вкупното и на примарното буџетско салдо (во % од БДП)

2.4.1 Приходи

Вкупните приходи на Буџетот на РСМ (централен буџет и фондови) за периодот 2024 - 2028 година се планирани на ниво од околу 31,6% од БДП. Проекциите на приходите во наредниот среднорочен период се изработени врз база на реализираните приходи претходните години и ефектите од планираните реформи во даночната сфера.

Имено, по одржани две јавни дебати со сите засегнати страни, Владата во текот на месец декември 2020 година ја усвои Стратегијата за реформа на даночниот систем 2021-2025, која е усогласена со сите останати стратешки документи на Владата и на Министерството за финансии. Согласно истата, главната цел на даночната политика е обезбедување на одржлив економски раст и развој притоа обезбедувајќи правна сигурност за даночните обврзници и редовна наплата на јавните приходи. Главни приоритети на стратегијата се:

- поголема праведност во оданочувањето, со цел да се обезбеди секој да ја исполнува својата општествена обврска и да го плаќа својот праведен удел од данокот,
- поголема ефикасност и ефективност на даночниот систем за подобра наплата на приходите, преку поефикасна борба против нерегистрираните дејности и затајување данок и зајакнат институционален капацитет, како и намалување на заостанатите даночни обврски,
- зголемена даночна транспарентност, што вклучува подобрување на размената на информации помеѓу даночните органи и други субјекти, која во прв ред ќе се заснова на електронски услуги, што ќе доведе до зголемена фискална писменост и поголема доброволна усогласеност,
- подобар квалитет на услугите кои ги даваат институциите на даночниот систем, на начин кој ги поедноставува и забрзува постапките и го намалува административниот товар, преку повеќе дигитални услуги, подобро управување со издавањето увозно-извозни дозволи, елиминирање на непотребните нетарифни бариери и подобра внатрешна и даночна контрола.
- воведување еколошко (зелено) оданочување, со цел стимулирање на даночните обврзници преку јавните давачки да придонесат за помало загадување, односно да се дестимулираат да ја загадуваат животната средина. Ефектот од овој приоритет се очекува да се одрази и на приходите во буџетот и на животната средина.

Водени од целите и приоритетите идентификувани со Стратегијата за реформа на даночниот систем (2021 - 2025), во текот на 2022 и 2023 година, Министерството за финансии започна амбициозни реформи во даночната политика насочени кон унапредување на квалитетот на даночниот систем и зголемена мобилизација на даночните приходи, а за кои реформи се одржани опсежни јавни консултации со бизнис секторот, академската заедница и граѓанските организации.

Притоа, применет е фазен пристап во дизајнирањето и имплементацијата на реформите во рамки на различните даночни инструменти, почнувајќи со реформите на даночната политика во сегментите на данокот на добивка, данокот на личен доход и данокот на додадена вредност, по што следеа реформите во доменот на акцизите и оданочувањето на моторните возила.

Реформскиот пакет во овие даночни области се заснова на сеопфатни анализи на домашното законодавство и на индикаторите за даночни приходи, како и на компаративни анализи на даночните практики во земјите членки на ЕУ и другите земји од Западен Балкан. Исто така, во него се интегрирани и наодите и препораките на меѓународните организации како што се ММФ, Светската банка, ОЕЦД и ЕУ, кои укажуваат на потребата од обезбедување поголема вертикална и хоризонтална правичност на даночниот систем и проширување на даночната основа преку елиминирање на даночните расходи. Конкретно, со реформите на даночната политика кај директните даноци се укинуваат непродуктивните даночни олеснувања и ослободувања (т.н. даночни расходи) кои ја нарушуваат неутралноста на даночниот систем со фаворизирање на исти или слични категории даночни обврзници или активности, кои негативно влијаат врз правичната распределба на даночниот товар и придонесуваат за зголемена нееднаквост во општеството, ја нарушуваат неговата робусност со што се креира значителен простор за даночна арбитража и/или даночно избегнување и може да предизвика неефикасност во реалната економија.

Имено, со Законот за измена и дополнување на Законот за данокот на личен доход („Службен весник на Република Северна Македонија“ број 274/22 од 20.12.2022 година) се елиминираат даночните ослободувања за премии за животно осигурување и за приватно здравствено осигурување, како и за придонеси во доброволен пензиски фонд кои се уплаќани од работодавачите во име и за сметка на вработените, а се врши и доуредување на даночната основа за одредени бенефиции кои претставуваат доход кај вработените (т.н. менаџерски бенефиции). Дополнително, со измените и дополнувањата на Законот за данок на личен доход се предвидува оданочување на капиталната добивка на хартиите од вредност и уделите од инвестициските фондови коишто се стекнати по 1 јануари 2023 година, а се допрецизира и даночната основа за капиталната добивка од хартиите од вредност и уделите од инвестициските фондови во случај на наследство или доколку не може да се дефинира нивната набавна цена. Со Законот се доуредува и начинот на пресметка и оданочување на капиталните добивки со данокот на личен доход, и се допрецизира кои капитални добивки од продажба на недвижен имот и хартии од вредност се ослободени од данок на личен доход. Воедно, со измените и дополнувањата на Законот за данок на личен доход се уредува и ослободувањето од оданочување на каматите од орочени депозити, кое ќе се применува до денот на пристапувањето на Република Северна Македонија во Европската Унија.

Со Законот за измена и дополнување на Законот за данокот на добивка („Службен весник на Република Северна Македонија“ број 199/23 од 25.09.2023 година) се елиминира даночното ослободување за премиите за животно осигурување кои ги уплаќаат работодавачите во име и за сметка на вработените), односно истите е предвидено да имаат третман на непризнаен расход за даночни цели. Дополнително, предвидение се измени во делот кој се однесува на задолжителниот извештај за трансферни цени, односно пропишано е истиот да се поднесува по барање на даночниот орган. Сè со цел поголема даночна дисциплина, со Законот е предвидена зголемена казна за субјектите коишто не ги искористуваат наменски средствата инвестирани од претходните остварени добивки за кои е искористено даночно ослободување за реинвестирана добивка и по тој основ е извршено намалување на даночната основа. Дополнително, со Законот е укинувањето на даночното ослободување за донации во спортот преку системот на ваучери, односно даночниот третман на овие донации е изедначен со донациите во останатите дејности од јавен интерес, како што се здравство, образование, култура и сл.

Со Законот за измена и дополнување на Законот за данокот на додадена вредност „Службен весник на Република Северна Македонија“ број 199/23 од 25.09.2023 година) се врши усогласување со директивите на ЕУ во однос на дефинирање на прометот преку системот на ваучери, уредување на местото на промет на услуги и воведување на поимот даночен застапник. Исто така, со Законот за измени и дополнувања на Законот за ДДВ е предвидено и зголемување на даночната стапка на ДДВ (од 5% на 10%) за одредени производи за човечка исхрана коишто не претставуваат основни прехранбени производи, а воедно е

предвидено доуредување на одредбите кои се однесуваат на издавање ДДВ број и регистрација, уредување посебен вид даночна основа и поедноставен начин на издавање фактури во електронски формат.

Со измените и дополнувањата на Законот за акцизите („Службен весник на РСМ“, бр.209/23 од 05.10.2023 година) извршено е доусогласување со европското законодавство во областа на акцизите. Имено, Законот предвидува усогласување на минималната вкупна акциза на цигарите со минималниот износ на акциза во ЕУ, согласно Директивата (ЕУ) 2011/64 на Советот од 21 јуни 2011 година за структурата и износот на акциза за тутунски производи. Притоа, усогласувањето на минималните износи на акциза за тутунските производи е предвидено да се одвива постепено со воведување на нов акцизен календар, со кој износот на акцизата на цигарите и другите тутунски производи, како и течноста за електронска цигара, ќе се усогласи со споменатата Директива заклучно со 2030 година. Воедно, со Законот е доуредено оданочувањето со акциза на растителен билен производ за пушење по пат на загревање, независно дали содржи или не содржи никотин. Исто така, со Законот се врши доуредување на законските одредби во делот на постапката за денатурирање на етил алкохол и неговата употреба и олеснување на постапката за издавање на одобрение за повластен корисник, согласно Директивата (ЕУ) 2020/1151 на Советот од 29 јули 2020 година за изменување и дополнување на Директивата 92/83/ЕЕЗ за усогласување на структурите на акцизите за алкохол и алкохолни пијалоци. Во делот на водење на прекршочна постапка, ревидирани се прекршоците поврзани со акцизите и извршено е нивно раздвојување согласно тежината на прекршокот.

Во областа на оданочувањето на моторните возила, на 17 октомври 2023 година Владата ја усвои Уредбата за измени и дополнувања на Уредбата за пресметка на данокот на моторни возила и на износите потребни за пресметка на данокот на моторни возила („Службен весник на РСМ“ бр. 220/23) со која се пропишани зголемени коефициенти на еколошката компонента за оданочување на патничките моторни возила кои спаѓаат во категориите на најголеми загадувачи со издврни CO₂ гасови. Воедно, за целите на пресметка на еколошката компонента од данокот на моторни возила, покрај постојната NEDC метода (New European Driving Cycle), овозможена е примена и на новата WLTP метода (Worldwide Harmonised Light Vehicle Test Procedure), со што се врши усогласување со Регулативата 631/2019 ЕУ на Европскиот парламент и Советот од 17 Април 2019 година. Измените на Уредбата се во насока на исполнување на дел од мерките на заштита на животната средина и заложбите за воведување на „зелено оданочување“, како дел од даночната стратегија на Република Северна Македонија.

Со усвоените законски решенија во доменот на директните даноци, данокот на додадена вредност, акцизите и оданочувањето на моторните возила, се очекува да бидат прибрани дополнителни даночни приходи во износ од околу 0,7% од БДП, на годишно ниво.

Извештај за даночни расходи

Даночните расходи се индиректни расходи направени преку даночниот и царинскиот систем, врз основа на одредби од материјалните даночни закони и други закони од областа на државната помош, специјални закони за вработување на инвалидни лица и сл., а кои доведуваат до намалување на даночните приходи или нивно одложено прибирање. Даночните расходи можат да бидат во форма на исклучоци, ослободувања, одбитоци, повластени стапки на данок и др, а кои се воведуваат со цел постигнување одредена економска или социјална цел.

Со донесувањето на новиот Закон за буџети во 2022 година, пропишана е обврска на министерството за финансии за изготвување и доставување извештај за влијанието на даночните расходи врз приливите на средства во Буџетот, почнувајќи од 2025 година. Овој извештај ќе биде доставуван до Собранието на Република Северна Македонија на годишно ниво, како составен дел од Завршната сметка на Буџетот на државата за претходната буџетска година.

Во табелата во продолжение е даден сумарен преглед на вкупните даночни расходи по основ на данокот на личен доход, данокот на добивка, данокот на додадена вредност, акцизи и царински давачки, за кои министерството за финансии располага со податоци за 2022 година. Воедно, табелата содржи и проекции на нотираните даночни расходи за периодот 2023 - 2028 година.

Табела 4: Даночни расходи по вид данок (во милиони ден.)

Вид данок	2022	2023*	2024*	2025*	2026*	2027*	2028*
Данок на добивка	3.577	3.992	4.252	4.553	4.902	5.271	5.658
Данок на личен доход	553	617	657	704	758	815	875
Данок на додадена вредност	28.005	31.258	33.293	35.647	38.387	41.274	44.306
Акцизи	326	364	387	415	447	480	516
Царини	1.113	1.242	1.323	1.416	1.525	1.640	1.760
Вкупно	33.573	37.473	39.912	42.735	46.019	49.481	53.115

Извор: Министерство за финансии, и проекции на министерството за финансии (*)

Данок на добивка

а) Реинвестирана добивка

Даночната основа се намалува за износот на извршените инвестициски вложувања за развојни цели од добивката од претходната година, односно вложувањата во материјални и нематеријални средства (реинвестирана добивка). Вредноста на даночните расходи од ова ослободување за 2021 година изнесуваше 1.720 милиони денари.

б) Технолошки индустриски развојни зони

Согласно Законот за данок на добивка („Службен весник“ бр. 112/14...151/21), на даночниот обврзник којшто е корисник на технолошко-индустриска развојна зона му се одобрува даночно ослободување од данокот на добивка како државна помош под услови и во постапка пропишани во Законот за технолошки индустриски развојни зони („Службен весник“ бр. 14/07...13/23). Вредноста на даночните расходи од ова ослободување за 2021 година изнесуваше 525,5 милиони денари.

в) Донации во спортот

Согласно Законот за данок на добивка („Службен весник“ бр. 14/07...13/23), на даночниот обврзник којшто донирал средства на спортски субјекти, ќе му се намали пресметаниот данок на добивка во износ од донираните средства, но не повеќе од 50% од пресметаниот данок. Вредноста на даночните расходи од ова ослободување за 2021 година изнесуваше 353,1 милион денари.

г) Годишен данок на вкупен приход

Согласно Законот за данокот на добивка, малите и микро компании се ослободени од обврската да плаќаат годишен данок на вкупен приход, доколку вкупниот приход од сите извори остварен во годината за која се утврдува данокот не го надминал износот од 3 милиони денари на годишно ниво. Вредноста на даночните расходи од ова ослободување за 2021 година изнесуваше 354 милиони денари.

д) Заштитни друштва

Согласно Законот за вработување на инвалидни лица („Службен весник“ бр. 44/00...103/21), заштитните друштва се ослободени од плаќање данок на добивка. Вредноста на даночните расходи од ова ослободување за 2021 година изнесуваше 284 милиони денари.

ѓ) Фискални системи на опрема

Намалување на пресметаниот данок на добивка за воведување во употреба на фискален систем на опрема за најмногу набавени до десет системи, на обврзниците коишто се должни да воведат и користат вакви системи согласно со Законот за регистрирање готовински плаќања („Службен весник“ бр. 31/01...247/22). Вредноста на даночните расходи од ова ослободување за 2021 година изнесуваше 5,2 милиона денари.

Данок на личен доход

а) Заштитни друштва

Согласно Законот за вработување на инвалидни лица, вработените во заштитното друштво кои не се инвалидни лица и инвалиди на трудот се исто така ослободени од плаќање данок на личен доход, како и инвалидните лица. Вредноста на даночните расходи од ова ослободување за 2021 година изнесуваше 85,3 милиони денари.

б) Технолошки индустриски развојни зони

Ослободување од данок на личен доход на платата на вработените во технолошко-индустриска развојна зона во период од десет години од започнувањето на деловната дејност како државна помош согласно Законот за технолошки индустриски развојни зони. Процентната вредноста на даночните расходи

што произлегуваат од горенаведените ослободувања од данок на личен доход изнесуваат 260,8 милиони денари.

в) Капитални добивки

Ослободување од оданочување капитални добивки остварени од продажба на хартии од вредност и удели во инвестициски фонд. Ова ослободување е укинато со последните измени на Законот за данокот на личен доход („Службен весник“ бр. 241/18... 274/22) коишто се во примена од 1 јануари 2023 година. Процентата вредноста на даночните расходи од ова ослободување за 2021 година изнесуваше 155 милиони денари.

ДДВ

а) Даночните ослободувања од данокот на додадена вредност во земјата, со или без право на одбивка, се уредени со членовите 23, 24, 24-а и 24-б;

б) ослободувањата при увоз се уредени со членовите 27, 27-а, 27-б и 27-в;

в) примената на повластена даночна стапка од 5% е пропишана со член 30.

Овие ослободувања опфаќаат банкарски и финансиски трансакции; услуги за осигурување и реосигурување; здравствени услуги; образовни услуги; промет на стоки и услуги наменети за реализација на проект финансиран од парични средства добиени на основа на договор за донација склучен меѓу Република Северна Македонија и странски донатори; даночни ослободувања при увоз и сл., како и примена на повластената даночна стапка на одредени добра и услуги, како што се: производи за човечка исхрана; вода за пиење и наводнување земјоделско земјиште; публикации; семиња и саден материјал; ѓубрива; земјоделска механизација; лекови; компјутери; термални соларни системи и компоненти; медицинска опрема, превоз на лица и нивниот придружен багаж; компјутерски софтвер и др.

Процентата вредност на даночните расходи од ослободувањата од ДДВ по сите овие основи е утврдена со помош на модел за процена на даночните расходи од ДДВ развиен од експерти од Светската банка, при што се користени последните достапни податоци за 2019 година. Процентата вредност за горенаведените даночни расходи за 2019 година изнесуваше 24.407 милиони денари.

Табела 5. Буџет на Република Северна Македонија 2021 - 2028 година (во милиони денари)

	Завршна сметка 2021	Завршна сметка 2022	2023*	Одлука декември 2023	2024*	2025*	2026*	2027*	2028*
Вкупни приходи	218.021	243.085	282.052	282.052	310.128	330.280	352.319	378.987	406.256
Даночни приходи и придонеси	196.317	220.186	250.689	253.205	279.045	296.775	317.536	342.780	370.049
Даночни приходи	125.690	142.567	162.600	162.235	178.067	188.751	201.963	219.130	237.756
Придонеси	70.627	77.619	88.089	90.970	100.978	108.024	115.573	123.650	132.293
Неданочни приходи	13.882	17.189	19.894	17.962	20.394	22.175	22.427	22.977	22.977
Капитални приходи	1.928	2.273	2.800	2.800	3.210	3.530	3.530	3.730	3.730
Донации	5.894	3.437	8.669	8.085	7.479	7.800	8.826	9.500	9.500
Вкупни расходи	256.906	278.597	324.811	324.811	343.638	361.906	386.329	412.929	438.970
Тековни расходи	233.498	249.960	276.060	279.834	298.459	314.137	331.141	352.212	371.253
Плати и надоместоци	31.010	32.159	34.880	37.307	41.178	42.794	45.647	48.847	52.596
Стоки и услуги	20.110	21.001	23.631	22.596	25.113	23.990	24.990	25.650	26.850
Трансфери до ЕЛС	21.218	23.365	26.687	27.685	29.834	31.342	32.632	34.992	37.458
Субвенции и трансфери	30.635	32.536	32.987	28.523	23.682	27.077	29.137	33.473	34.473
Социјални трансфери	121.439	131.758	144.951	150.607	161.842	168.373	176.299	184.303	193.330
Каматни плаќања	9.086	9.140	12.923	13.115	16.810	20.560	22.436	24.946	26.546
Домашни	3.026	3.413	4.416	4.282	6.583	8.194	9.250	10.186	11.524
Странски	6.060	5.727	8.507	8.833	10.227	12.366	13.186	14.760	15.022
Капитални расходи	23.408	28.637	48.751	44.977	45.179	47.769	55.188	60.717	67.717
Буџетско салдо	-38.885	-35.512	-42.759	-42.759	-33.510	-31.626	-34.010	-33.942	-32.714
Примарно буџетско салдо	-29.799	-26.372	-29.836	-29.644	-16.700	-11.066	-11.574	-8.996	-6.168
Вкупни приходи, % од БДП**	30,3	30,6	30,6	31,5	31,6	31,5	31,2	31,1	30,8
Вкупни расходи, % од БДП**	35,7	35,1	35,3	36,3	35,0	34,5	34,2	33,9	33,3
Буџетско салдо, % од БДП**	-5,4	-4,5	-4,6	-4,8	-3,4	-3,0	-3,0	-2,8	-2,5
Примарно буџетско салдо, % од БДП**	-4,1	-3,3	-3,2	-3,3	-1,7	-1,1	-1,0	-0,7	-0,5

Извор: Министерство за финансии и проекции на Министерство за финансии (*)

2.4.2 Расходи

Расходната страна на Буџетот на РСМ за наредниот период е целосно креирана во функција на остварување на стратешките приоритети, забрзување на економскиот раст, интеграција на Република Северна Македонија во ЕУ и обврските што произлегуваат од членството во НАТО.

При креирањето на среднорочната фискална рамка од големо значење е постоењето квалитетно среднорочно буџетско планирање. Во оваа насока, треба да се има предвид дека во наредниот период среднорочните фискални проекции се базирани на среднорочно основно сценарио, под кое се подразбира дека утврдувањето на фискалните проекции произлегува од вршењето на надлежностите на буџетските корисници дефинирани во постојното законодавство, постојните обврски и задачи, коишто се резултат на веќе одобрените повеќегодишни обврски, договори и тековни проекти. Сè што не е опфатено со основното сценарио и бара обезбедување дополнителни средства, е прикажано преку нови иницијативи.

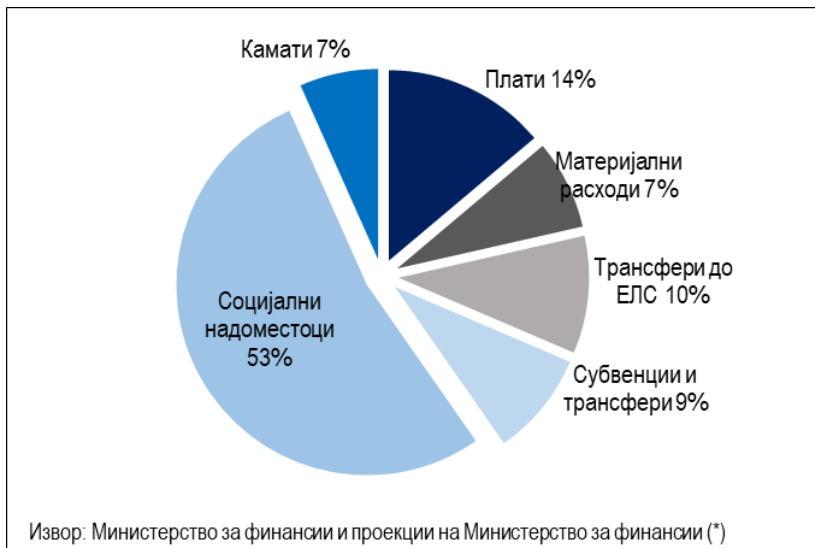
Просечното учество на вкупните расходи на Буџетот на Република Северна Македонија во периодот 2024 - 2028 година изнесува околу 34,2% од БДП. Проекциите на расходите на Буџетот за наредниот среднорочен период се подготвени врз база на три клучни основи:

- усогласеност на проекцијата на приходите со планираните економски активности;
- проекцијата на вкупните расходи на Буџетот обезбедува континуирана фискална консолидација и
- планираните износи на расходи обезбедуваат редовно и непречено извршување на сите законски обврски.

При проекцијата на износот и структурата на тековните расходи за наредниот период (Графикон 11), наменети за редовна исплата на платите на вработените во јавниот сектор, навремена и редовна исплата на пензии и останати социјални права, исплата на субвенции во земјоделството, поддршка на малите и средните претпријатија, како и субвенционирање на иновативните активности, земени се предвид следните претпоставки:

- зголемување на ефикасноста на работењето на јавната администрација преку оптимизација и рационализација на работните места и усогласување на платите на вработените кај буџетските корисници со минималната плата;
- исплата на пензиските примања согласно методологијата на пресметка на пензиите, според која усогласувањето на пензиите се врши според движењето на индексот на трошоците за живот во висина од 50% и порастот на просечно исплатената плата на сите вработени во висина од 50%;
- поефикасно користење на ресурсите за работа преку подобро планирање и реализација на оперативните расходи, намалување на несуштинските расходи и воведување стандарди на трошења;
- поквалитетни услуги во децентрализираните надлежности на општините преку редефинирање на критериумите за распределба на средствата и поефикасно и наменско користење на средствата за дотации;
- обезбедување поголем позитивен импакт врз економската активност преку поефикасно и таргетирано користење на средствата за субвенции и трансфери;
- рационализација на расходите за земјоделски субвенции преку редефинирање на земјоделската политика за субвенционирање на земјоделството со нови критериуми на доделување субвенции (основна субвенција и дополнителна поддршка), во насока на зголемување на производството на храна, која ќе се базира на остварениот принос, зголемување на продуктивноста, поголема конкурентност и амортизирање на ценовните притисоци на основните прехранбени производи преку Интервентниот фонд. Со новиот модел, приоритет се дава на стратешки важните култури и производи за државата и на креирањето систем на одржливо и конкурентно земјоделско производство, како и на поттикнувањето вработувања преку земјоделски бизниси и преку поддршка на растителното и животинско производство и
- намалување на сиромаштијата преку правилно таргетирање на користењето социјална помош и поголемо учество на пазарот на труд.

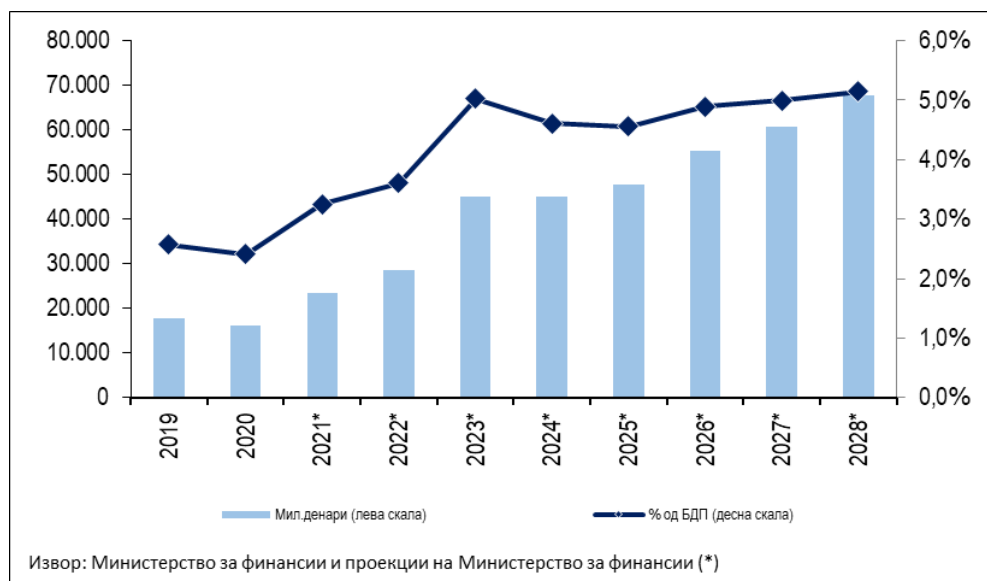
Графикон 11. Просечна структура на тековни расходи 2024 - 2028 (во %)

Среднорочните фискални проекции имаат силна развојна компонента, со значајно учество на капиталните расходи со просечно околу 5% во БДП на годишно ниво и претставуваат клучни елементи на јавните финансии. Притоа, на среден рок се почитува златното правило во јавните финансии: капиталните расходи ќе бидат повисоки од буџетскиот дефицит, односно ќе се позајмува само за финансирање на инвестициските проекти. Реализацијата на Буџетот ќе се раководи според принципот вредност за вложените пари ("value for money"), при што ќе се внимава парите на граѓаните да се искористат онаму каде што даваат најголеми ефекти во остварувањето на целите за повисок квалитет на животот.

Во среднорочниот период, фокусот на фискалната политика останува на обезбедување значително ниво на јавни инвестиции, коишто се предуслов за подобрување на економските перспективи, како и подобар живот на граѓаните. Во таа насока, планирани се значајни капитални инвестиции (Графикон 12) преку користење средства од Буџетот, но и средства обезбедени со заеми од меѓународните финансиски институции и билатерални кредитори. Планираните износи укажуваат на интензивирање на инфраструктурните проекти, односно инвестициски вложувања во патната и железничката инфраструктура, енергетската и комуналната инфраструктура, како и капитални инвестиции за подобрување на условите во здравствениот, образовниот и социјалниот систем, земјоделството, културата, спортот, заштитата на животната средина и правосудството.

Графикон 12. Капитални расходи на Буџетот на РСМ

Во насока на обезбедување одржлив и инклузивен раст, согласно приоритетите од Програмата на Владата на Република Северна Македонија, Владата ќе се фокусира на имплементација на капиталните инфраструктурни проекти во патната и железничката инфраструктура, енергетската и комуналната инфраструктура, како и на капиталните инвестиции за подобрување на условите во здравствениот, образовниот и социјалниот систем, земјоделството и заштитата на животната средина. Поточно, планирани се капитални проекти во вкупен износ од околу 4 милијарди евра, финансирани од буџетски средства, од донации (преку ИПА фондови) и со средства од меѓународни финансиски институции/билатерални кредитори.

Планирани се значајни инвестициски вложувања со буџетски средства во областа на патната инфраструктура, а со цел проектирање и изградба на дел од Коридорот 8, планирањето, проектирањето, изградбата и употребата на Коридорот VIII, проширување на автопатската делница Тетово - Гостивар, изградба на нов автопат Требеништа – Струга – Кафасан, изградба на делницата Гостивар - Букојчани и Букојчани - Кичево, како и на Коридорот 10-д, делницата Прилеп – Битола. Дополнително, преку ЈПДП ќе биде изготвена физибилити студија за изградба на патот Тетово - Призрен.

Во делот на патната инфраструктура, продолжува изградбата на источниот дел од патниот Коридор 8 преку делницата Ранковце - Крива Паланка и делницата Крива Паланка до границата со Бугарија, како и западниот дел од патниот Коридор 8 преку изградба на автопатската делница Кичево - Букојчани и делницата Кичево – Охрид, сето ова со кредитни средства. Исто така со кредитни средства се финансира изградбата на автопатската делница Скопје - Блаце (граница со Косово), подобрувањето на патната инфраструктура на општините во Република Северна Македонија преку Проектот за поврзување на локалните патишта, Програмата за национални патишта и Проектот за олеснување на трговијата и транспортот на Западен Балкан.

Од делот на патната инфраструктура, позначајни капитални проекти коишто ќе се финансираат преку програмите ИПА 2 во периодот 2020 - 2025 година се изградба на патната делница Градско - клучка Дреново, како дел од патниот коридор 10-д, рехабилитација на регионалниот пат А2, делница Куманово - Страцин (фаза 1), изградба на нов експресен пат Прилеп - мост на реката Ленишка и изградба на трета лента на патната делница од село Беловодица до каменоломот Маврово, потоа замена на заштитни огради, според европските стандарди (EN) на автопати, во должина од 100км на Коридорот 10, набавка и инсталација на нова сигнализација на железничките премини и спроведување мерки за подобрување на безбедноста на патиштата долж избраните патни делници.

Во делот на железничката инфраструктура, планирано е финансирање на трите фази од изградбата и рехабилитацијата на источниот дел од железничката пруга на Коридорот 8, делот кон Бугарија, при што за втората и третата фаза веќе се обезбедени 280 милиони евра грант од ЕУ, потоа почеток на реализацијата на Проектот за изградба на железничка пруга Кичево - граница со Албанија, како и рехабилитација на делницата Куманово - Дељадровце. Воедно, планирана е изградба на железнички граничен премин со

придружни содржини „Табановце“, помеѓу Република Северна Македонија и Република Србија, финансирана со заем и грант од ВБИФ (Инвестициска рамка за Западен Балкан).

Во областа на гасификацијата, предвидена е изградба на магистрални гасоводни делници Скопје - Тетово, Гостивар - Кичево и Свети Николе – Велес, изградба на интерконективен гасовод меѓу Република Северна Македонија и Република Косово, потоа изградба на интерконективен гасовод меѓу Република Северна Македонија и Република Србија, како и изградба на интерконективен гасовод меѓу Република Северна Македонија и Република Грција.

Позначајни проекти кои се спроведуваат од областа на општинската и комуналната инфраструктура се Проектот за подобрување на водната инфраструктура на општините во Северна Македонија и Проектот за енергетска ефикасност во јавниот сектор, а во наредниот период се планира и реализација на Проектот за одржлив развој на општините.

Големи капитални проекти во областа на земјоделието се Програмата за наводнување на Северна Македонија и Проектот за модернизација на земјоделството.

Во областа на животната средина покрај горенаведениот голем капитален проект за изградба на Пречистителна станица за отпадни води во Скопје, од големо значење е Регионалниот проект за цврст отпад којшто предвидува воспоставување системи за управување, односно станици за цврст отпад во Југозападниот Регион, Вардарскиот Регион, Пелагонискиот Регион, Југоисточниот Регион и во Полошкиот Регион, како и активности за воспоставување станица за цврст отпад и во Скопскиот Регион.

Од областа на воспоставување инфраструктура за собирање и третман на отпадни води и воспоставување интегриран и финансиски самоодржлив систем за управување со отпад што ги исполнува условите на ЕУ, позначајни капитални проекти што ќе бидат финансирани преку програмите ИПА 2 во периодот 2020 - 2025 година се: Рехабилитација и проширување на канализациската мрежа во Град Скопје, Проект за изградба на пречистителна станица за отпадни води и рехабилитација и проширување на канализациската мрежа во Општина Тетово, рехабилитација и проширување на канализациската мрежа во Општина Кичево, изградба на пречистителна станица за отпадни води и рехабилитација и проширување на канализациската мрежа во Битола, Проект за затворање депонии во Источниот и Североисточниот регион, изградба на централен објект за управување со отпад, изградба на фабрика за сортирање, погон МБТ, депонија, постројка за компостирање, зелена точка за Источниот и Североисточниот регион во Свети Николе, изградба на шест локални објекти за управување со отпад, станици за трансфер, постројки за компостирање и зелени точки за Источниот и Североисточниот регион, поддршка при воспоставување регионален систем за управување со отпад, набавка на опрема за источниот регион, поддршка и подготовка на потребната документација за набавка на опрема за вода за општините Радовиш, Кичево, Струмица, Битола, Тетово, Берово, Куманово и Прилеп, подготовка на проектна документација за подобрување на инфраструктурата за собирање и третман на отпадни води и водоводна мрежа во Општина Арачиново.

Во делот на образованието предвидено е да продолжи реализацијата на Проектот за изградба на фискултурни сали во основните училишта и рехабилитација на основните и средните училишта во Република Северна Македонија, финансиран со заем од ЦЕБ, грант од ВБИФ и национално кофинансирање, со цел унапредување на физичкото образование и подобрување на севкупните услови за учење на учениците во основните и средните училишта. За да се подобрат условите за учење во основното образование во земјата, со заем од Светската банка ќе продолжи реализацијата на Проектот за унапредување на основното образование. Во делот на високото образование, се спроведува реконструкција на студентските домови во Република Северна Македонија со цел подобрување на условите за престој и учење на студентите.

Во делот на социјалната заштита ќе продолжи спроведувањето на Проектот за унапредување на социјалните услуги, а последователно да отпочне со реализација и Вториот проект за унапредување на социјалните услуги, како и ќе продолжи со реализација Проектот за администрирање на социјалното осигурување, додека во делот на правосудството ќе се спроведуваат активности за изградба и реконструкција на Казнено-поправната установа „Идризово“ со цел исполнување на меѓународните и европските затворски правила, а во насока на подобрување на условите за престој и зајакнување на заштитата на затворниците.

Од областа на праведниот пристап до квалитетно инклузивно образование на сите нивоа, како позначаен капитален проект што ќе се финансира преку програмата ИПА 2, во периодот 2020 - 2025 година, е реконструкција на јавни предучилишни установи.

Во енергетската инфраструктура, предвидено е да се финансираат проектите што ги имплементираат АД ЕСМ и АД МЕПСО, и тоа: Ветерен парк Богданци - фаза 2, Топлификација на Битола, 400kV интерконекција Македонија (Битола) – Албанија (Елбасан), Фотонапонска електрана Осломеј, Ветерен парк Миравци, Проект за чистење линдан (ОХИС), Проект на ЕСМ за транзиција кон соларни фотоволтаици

(Фотонапонски електрани Осломеј 2 и Фотонапонски електрани Битола), како и ревитализација на хидроелектрани.

Во насока на реформи во јавните финансии, подобрување на фискалната рамка, зајакнување на процесот на планирање и извршување на Буџетот на Република Северна Македонија, подобрување на наплатата на приходите, зајакнување на системот на јавни набавки, внатрешна и надворешна контрола и транспарентно известување, ќе се реализира Проектот за градење ефективни, транспарентни и отчетни институции за управување со јавните финансии.

Во изминатиот период, во насока на поддршка на приватниот сектор и обезбедување свеж капитал за неговите потребите, преку Развојната банка на Северна Македонија успешно се обезбедени и реализирани шест кредитни линии од ЕИБ во вкупен износ од 550 милиони евра. Во оваа област отпочна да се реализира и седмата кредитна линија во износ од 100 милиони евра наменета за финансирање на Проектот за мали и средни претпријатија, средно пазарно капитализирани претпријатија и зелена транзиција, во согласност со економските мерки на Владата за заштита на потрошувачите и компаниите од енергетската криза.

Табела 6. Преглед на проекти финансирани со заеми

Проект	Финансиер	Износ на заем во ЕУР
Проект за олеснување на трговијата и транспортот во земјите од Западен Балкан	МБОР - СБ	26.200.000
Проект за поврзување на локалните патишта	МБОР - СБ	33.000.000
Проект за поврзување на локалните патишта – дополнително финансирање	МБОР - СБ	37.000.000
Проект за Пречистителна станица за отпадни води Скопје	ЕИБ	68.000.000
	ЕБОР	58.000.000
	Грант од ВБИФ	69.784.283
Проект за енергетска ефикасност во јавниот сектор	Светска банка	25.000.000
Проект за унапредување на социјалните услуги	Светска банка	28.700.000
Втор проект за унапредување на социјалните услуги	Светска банка	27.500.000
Проект за администрирање на социјалното осигурување	Светска банка	13.800.000
Проект за модернизација на земјоделството	Светска банка	46.000.000
Реконструкција на казнено-поправните установи	Банка за развој при Совет на Европа	46.000.000
Проект за унапредување на основното образование	Светска банка	21.500.000
Проект за реконструкција на студентските домови во Република Северна Македонија	КфВ	20.000.000
Рехабилитација на источниот дел од железничката пруга на Коридор 8 – прва делница (Куманово – Бељаковце)	ЕБОР	46.400.000
Проект „Изградба на нова и реконструкција на постојната делница Бељаковце - Крива Паланка - источен дел од железничката пруга на Коридор 8“, фаза 2	ЕБОР	145.000.000
Проект за заеднички железнички граничен премин - Табановце	ЕБОР Грант од ВБИФ	5.000.000 2.765.226,87

2.4.3 Дефицит на Буџетот на РСМ и финансирање

Финансирањето на планираниот дефицит, како и отплатите на долгот, ќе се обезбедуваат преку задолжување од странски и домашни извори (Табела 7). Во периодот 2024 – 2028 година, се очекува

државата да се задолжува во странство за буџетските дефицити, односно задолжувањето може да се реализира со средства обезбедени на меѓународниот пазар на капитал преку издавање должнички хартии од вредност и преку повлекување средства од поволни кредити од странски финансиски институции и кредитни линии наменети за финансирање одделни проекти. Притоа, изборот на конкретен извор за надворешно финансирање ќе се темели на тековните и очекуваните состојби на меѓународните пазари на капитал. Понатаму, задолжувањето на домашниот пазар ќе се реализира преку издавање државни хартии од вредност или домашни заеми, со што ќе се обезбеди дополнително финансирање под поволни услови. Со цел оптимизација на исплатите и намалување на ризикот од рефинансирање, Министерството за финансии ќе продолжи да издава државни обврзници со подолги рочности и различни типови обврзници (на пример, граѓански обврзници, проектни обврзници и др.), при што ќе се намали ризикот од рефинансирање на долгот. Со цел ефикасно управување со јавниот долг, Министерството за финансии на среден рок ќе ја следи и можноста за евентуална предвремена отплата на дел од долгот, односно постигнување поповолна рочна, валутна и каматна структура на долгот.

Табела 7 : Финансирање на дефицитот

	Реализација 2021	Реализација 2022	2023*	2024*	2025*	2026*	2027*	2028*
Буџетско салдо	-38.885	-35.511	-42.759	-33.510	-31.625	-34.010	-33.940	-32.714
Финансирање на дефицит	38.885	35.511	42.759	33.510	31.625	34.010	33.940	32.714
Приливи	81.480	46.869	94.974	78.564	99.085	109.655	98.778	110.278
Домашни извори	23.692	15.587	51.124	40.263	35.624	39.503	38.930	38.298
Странски извори	61.258	24.895	65.978	43.164	46.350	67.751	62.601	57.451
Депозити ("-" е кумулирање на сметка)	-3.470	6.387	-22.128	-4.863	17.111	2.401	-2.753	14.529
Одливи	42.595	11.358	52.215	45.054	67.460	75.645	64.838	77.564
Отплата по домашно задолжување	6.123	5.571	15.664	18.625	18.167	15.699	15.022	22.634
Отплата по странско задолжување	36.472	5.787	36.551	26.429	49.293	59.946	49.816	54.930
Меморандум:								
Нето домашно задолжување	17.569	10.016	35.460	21.638	17.457	23.804	23.908	15.664
Нето странско задолжување	24.786	19.108	29.427	16.735	-2.943	7.805	12.785	2.521

Извор: Министерството за финансии и проекции на Министерството за финансии (*)

2.4.4 Буџет на општа влада (консолидиран буџет на РСМ и буџет на општини)

Буџетот на општата влада ги опфаќа консолидираните податоци на Буџетот на Република Северна Македонија и буџетите на општините. Буџетот на Република Северна Македонија е составен од централниот буџет (основниот буџет, буџетот на самофинансирачките активности, средствата од донации и средствата од заеми) и од буџетите на фондовите за пензиско и здравствено осигурување и од Агенцијата за вработување.

Во линија со постепената фискална консолидација, дефицитот на Буџетот на општата влада ќе се намали од 3,4% од БДП во 2024 година на 2,6% од БДП во 2028 година.

Табела 8. Буџет на општа влада

	милиони денари								% од БДП							
	2021	2022	2023*	2024*	2025*	2026*	2027*	2028*	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	
Централен буџет																
Приходи	105.443	124.185	148.688	162.354	176.675	192.157	211.394	231.354	15,6	16,6	16,6	16,8	17,0	18,7	20,5	
Расходи	146.005	157.700	186.378	193.861	206.242	224.025	243.005	261.521	19,8	20,8	19,8	19,7	19,8	21,5	23,2	
Буџетско салдо	-40.562	-33.515	-37.690	-31.507	-29.567	-31.868	-31.611	-30.167	-4,2	-4,2	-3,2	-2,8	-2,8	-2,8	-2,7	
Буџетски фондови																
Приходи	89.492	101.636	102.846	112.101	118.424	123.592	128.663	133.506	12,8	11,5	11,4	11,3	10,9	11,4	11,8	
Расходи	87.815	110.662	107.915	114.106	120.484	125.735	130.994	136.054	13,9	12,1	11,6	11,5	11,1	11,6	12,1	
Буџетско салдо	1.677	-9.026	-5.069	-2.005	-2.060	-2.143	-2.331	-2.548	-1,1	-0,6	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	
Буџет на РСМ (Централен буџет и фондови)																
Приходи	194.935	225.821	251.534	274.455	295.099	315.749	340.057	364.860	28,4	28,1	28,0	28,1	28,0	30,1	32,3	
Расходи	233.820	268.362	294.293	307.967	326.726	349.760	373.999	397.575	33,8	32,9	31,4	31,2	31,0	33,1	35,2	
Буџетско салдо	-38.885	-42.541	-42.759	-33.512	-31.627	-34.011	-33.942	-32.715	-5,4	-4,8	-3,4	-3,0	-3,0	-3,0	-2,9	
Буџет на локална власт																
Приходи	38.366	38.716	49.902	56.003	55.963	57.878	60.788	63.784	4,9	5,6	5,7	5,3	5,1	5,4	5,7	
Расходи	38.527	38.911	49.902	56.003	55.963	57.878	60.788	63.784	4,9	5,6	5,7	5,3	5,1	5,4	5,7	
Буџетско салдо	-161	-195	0	0	0	0	0	0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Буџет на општа влада (Консолидиран Буџет на РСМ и Буџет на општини)																
Приходи	233.301	264.537	301.436	330.459	351.063	373.627	400.845	428.644	33,3	33,7	33,7	33,5	33,1	35,5	38,0	
Расходи	272.347	307.272	344.195	363.969	382.688	407.637	434.786	461.358	38,7	38,5	37,1	36,5	36,1	38,5	40,9	
Буџетско салдо	-39.046	-42.736	-42.759	-33.510	-31.625	-34.010	-33.941	-32.714	-5,4	-4,8	-3,4	-3,0	-3,0	-3,0	-2,9	

Извор: Министерството за финансии и проекции на Министерството за финансии (*)

2.4.5 Секторски пристап на расходите

Процесот на креирање политики се операционализира со процесот на усвојување на стратешките приоритети на Владата за соодветната година и подготовка на годишната програма. Конкретизирањето на политиките во секоја област се врши со изработка на тригодишни стратешки планови и годишни програми на министерствата, придружени со соодветни акциски планови. Процесот на планирање се одвива паралелно и координирано со планирање на финансиските ресурси за спроведување на политиките на среден рок.

Програмскиот пристап значи прикажување на сите активности на буџетските корисници преку соодветни програми и потпрограми коишто се дефинираат како збир на сродни активности насочени кон остварување иста, заедничка цел.

Секторскиот пристап е процес во кој Владата, преку хоризонтално планирање и институционална координација, со оптимално користење на ресурсите, дејствува во насока на подобрување на постојната состојба во рамките на одредена област и истовремено преку кохерентноста помеѓу трошоците и резултатите ги остварува своите стратешки приоритети и создава услови за поефикасно работење на самите институции. Секторскиот пристап во овој документ се темели на Класификацијата на функциите на Владата, којашто е создадена од Организацијата за економска соработка и развој, а објавена од страна на Секторот статистика на Обединетите нации.

ОПШТИ ЈАВНИ СЛУЖБИ

Во рамките на оваа област опфатени се активности и политики што се реализираат во насока на администрација, работа или поддршка на извршните и законодавните органи, управувањето со јавните финансии, работењето на дипломатските и конзуларните претставништва, економската помош и сл.

Преку јасните и ефективни препораки на независната ревизорска институција во Република Северна Македонија се обезбедува поддршка на државните и другите институции во унапредување на управувањето со јавните средства и се придонесува кон поголема отчетност на трошењето на јавните средства/средствата на даночните обврзници, а со тоа и подобрување на квалитетот на животот на граѓаните на Република Северна Македонија, преку испорака на услуги со почитување на принципите на сигурност во давањето

услуги, континуитет и квалитет на услугите, транспарентност, достапност и универзална услуга и заштита на корисниците и граѓаните.

Задржувањето на финансиската и макроекономска стабилност и зголемувањето на конкурентноста на економијата, фискалната одржливост и консолидација на јавните финансии, поддршката на економијата и инвестирањето во инфраструктурни проекти, одржувањето солиден економски раст, ефикасната распределба, транспарентноста и отчетноста на јавните ресурси, предвидливиот, ефикасен и праведен даночен систем и зголемувањето на наплатата на јавните приходи, реформите во јавните финансии, подобрувањето на макроекономската и фискалната рамка, економските анализи, зајакнувањето на процесот на планирање, извршувањето и известувањето за јавните финансии, зајакнувањето на внатрешната и надворешната контрола, зголемувањето на транспарентноста и отчетноста во работењето на централно и локално ниво, унапредувањето на фискалната децентрализација, фискалниот капацитет и финансиската дисциплина, транспарентноста и отчетноста на општините, намалувањето на сивата економија и поттикнувањето на приватната иницијатива и инвестициите, воведувањето буџетско финансирање во пилот-институции по принципот на исполнување на развојните индикатори (СМАРТ- клучни индикатори на успешност), квалитетно управување и координација со структурите во процесот на пристапување во Европската Унија, ефикасно користење на пристапната помош од Европската Унија и зајакнување на системот за финансиско управување преку доставување квалитетна тендерска документација во рамките на ИПА 3, заштита на финансиските интереси на Европската Унија и националните финансиски интереси и борба против неправилности и измами, одржувањето професионална, мотивирана и ефикасна структура за имплементација на европските фондови, усогласување на домашното законодавство со законодавството на Европската Унија се главните приоритети за наредниот среднорочен период, а сè со цел успешно управување со јавните финансии, постигнување повисок економски раст и подобрување на квалитетот на живот на граѓаните на Република Северна Македонија.

Дел од стратешките определби се воспоставување ефективна царинска политика која ги поддржува владините економски цели, одржување рамнотежа помеѓу интересите на бизнис-заедницата и одговорностите за царинска контрола со цел обезбедување поддршка на легалната трговија и подобрена наплата на давачките, потоа оперативно спроведување на даночната политика преку наплата и поврат на даноци, социјални придонеси од плата и други јавни давачки, инспекциски надзор, како и следење и анализирање на функционирањето на даночниот систем.

ОДБРАНА

Целта на одбранбената политика е остварување и заштита на националните интереси што произлегуваат од Уставот на Република Северна Македонија, концепциските и стратешките документи за безбедност и одбрана. Преку националните интереси се споделуваат и заедничките вредности на Алијансата за колективна одбрана, кризен менаџмент и кооперативна безбедност. Одбранбената политика на Република Северна Македонија е целосно насочена кон остварување на основните национални одбранбени интереси: заштита на независноста, територијалниот интегритет и неповредливоста на меѓународно признаените граници на државата, придонес во воспоставувањето мир, безбедност и стабилност во регионот, во Европа и во светот, како и поддршка на цивилните институции во различни кризни, вонредни и воени состојби, ситуации и услови.

Со стекнувањето на полноправното членство во НАТО, Република Северна Македонија оствари една од најзначајните стратешки цели, како на одбранбената, така и на надворешната политика. Истовремено, направен е огромен напредок на патот кон членството во ЕУ и во очекување на отпочнување на пристапните разговори. Развојот и унапредувањето на добрососедските односи и регионалната соработка, исто така, остануваат стратешки и долгорочни цели на одбранбената политика на Република Северна Македонија.

Во насока на поддршка на националната безбедност, системот за одбрана на Република Северна Македонија постојано треба да биде подготвен за извршување на следните одбранбени мисии:

- одбрана на независноста и територијалниот интегритет на Република Северна Македонија и НАТО сојузниците;
- јакнење на регионалната и глобалната безбедност и стабилност со учество во меѓународни операции и мисии и
- поддршка на цивилните власти и на граѓаните.

Согласно усвоените политички Заложби за инвестирање во одбраната, како и дефинираните цели во националните стратешки документи, процентот од БДП што се издвојува за буџетот на одбраната ќе се зголемува за 0,2 процентни поена годишно, сè додека не се достигнат 2% од БДП до 2024 година. Националната намера е задржување на стабилното буџетирање на одбраната од минимум 2% од БДП по 2024 година.

Финансирањето на одбраната претставува еден од поважните елементи што придонесува за создавање предуслови за успешно зајакнување и одржување на целокупниот одбранбен систем. Притоа, во изминатите години се обрнуваше големо внимание особено кон преземената обврска што произлегува од заложбите на НАТО за инвестирање во одбраната, со обезбедување средства во висина од 2% од БДП и минимум 20% инвестирање во опремување и модернизација, а со кои ќе се финансираат утврдените цели, задачи, активности и проекти, проектираната организациско-формациска структура, преземените меѓународни обврски за учество во меѓународни операции и мисии, преземените обврски за исполнување на прифатениот пакет-цели на способности добиени од НАТО и потребите за опремување и модернизација.

Комплементарните долгорочни цели за развој на одбранбените способности и капацитети за следниот среднорочен период се поделени во три групи:

Реорганизација и хармонизација:

- хармонизирање на приоритетите на националното одбранбено планирање со приоритетите на одбранбеното планирање на НАТО, со цел исполнување на побараните цели на способности на НАТО;
- унапредување на системот за персонален менаџмент и менаџмент на талентот кој ќе овозможи привлекување, селекција, регрутирање, задржување и ангажирање високо квалитетен, квалификуван и мотивиран персонал со соодветни стручни и работни компетенции во одбраната и Армијата и
- изградба на современ систем за образование и обука на персоналот во одбраната и Армијата базиран на компетенции, идентификувани потреби и зајакнат интегритет.

Модернизација:

- модернизација и опремување на Армијата;
- ревитализација и функционално консолидирање оптимални локации на одбранбени комплекси, објекти, инсталации и инфраструктура и трансформирање кон зелена одбрана;
- унапредување на логистичкото планирање и реализација на сите нивоа и
- надградба на комуникациско-информациски систем за поддршка на управувањето, раководењето и контролата во одбраната и развој на способности за сајбер одбрана.

Придонес:

- интеграција во политичката и воената структура на НАТО и интероперабилност, согласно стандардите на НАТО, и учеството во колективната одбрана, кризниот менаџмент и кооперативната безбедност;
- обезбедување национален елемент за поддршка на Армијата во операции надвор од земјата;
- обезбедување и поддршка на силите на НАТО во улога на земја домаќин и
- интегрирање на националната воздушна одбрана во системот за воздушна одбрана на Алијансата.

Индикатори за исполнување на целите

Аугпут индикатори	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Број на лица на служба во странство како преставници на МО	30	58	31	33	35	38	40	42
Број на лица на кои учествуваат во меѓународни мисии и операции	210	117	226	250	300	280	300	310
Број на проекти за изградба, реконструкција, адаптација и модернизација на објекти и инфраструктура	12	20	15	17	22	23	25	25
Број на мажи и жени кои се упатуваат на стручно оспособување и усовршување во странство	\	жени	жени	жени	жени	жени	жени	жени
		32	35	38	42	50	55	58
Број на мажи и жени кои се упатуваат на стручно оспособување и усовршување во земјата	\	мажи	мажи	мажи	мажи	мажи	мажи	мажи
		130	135	145	150	155	160	165
Број на мажи и жени кои се упатуваат на стручно оспособување и усовршување во земјата	\	жени	жени	жени	жени	жени	жени	жени
		172	176	181	185	190	195	202
		310	313	315	318	322	325	328

ЈАВЕН РЕД И МИР

Полициски услуги

Активностите опфатени со оваа политика се стремат кон висок степен на безбедност, сигурност, заштита на слободите и правата на граѓаните и подобрување на квалитетот на живеење во Република Северна Македонија. Тие се насочени кон реализација на следните цели:

- остварување на системот на јавна безбедност;
- спречување насилно уривање на демократските институции утврдени со Уставот на Република Северна Македонија;
- заштита на животот и личната сигурност и имотот на граѓаните;
- спречување разгорување национална, расна, верска омраза или нетрпеливост;
- спречување вршење кривични дела и прекршоци, откривање и фаќање на нивните сторители и преземање други со закон определени мерки за гонење на сторителите на тие дела;
- заштита и почитување на основните слободи и права на човекот и граѓанинот гарантирани со Уставот, законите и ратификувани меѓународни договори и
- одржување на јавниот ред и мир во државата.

Во наредниот среднорочен период се предвидуваат низа активности кои ќе придонесат за:

- имплементација на активностите дефинирани во Стратегијата за натамошен развој на капацитетите на криминалистичката техника на регионално и локално ниво 2020 - 2025;
- неселективна борба со организираниот криминал и корупција, реформи во насока на владеење на правото и изградба на независни институции;
- спречување на прекуграничниот криминал и илегалната миграција и контрола на реадмисијата и остварување на правото на азил;
- зголемување на нивото на јавна безбедност, вклучувајќи ја и безбедноста на патниот сообраќај;
- соработка и воспоставување заеднички стандарди за сајбер безбедност и
- поддршка на меѓународните напори за зачувување на мирот преку имплементација на активностите за подготовка на идните цели на НАТО.

Судови и казнено-поправни установи

Во оваа функционална област се опфатени програмски задачи и оперативни активности коишто се однесуваат на: судството, јавното обвинителство, државното правобранителство, нотаријатот, извршителите, медијацијата, адвокатурата, бесплатната правна помош, наследувањето, сопственоста, стварните права и облигационите односи, меѓународната правна помош, извршувањето на санкциите за кривични дела и прекршоци, организацијата и управувањето со казнено-поправните и воспитно-поправните установи, судските вештачења и супер вештачења; кривичната, прекршочната, парничната, вонпарничната и управната постапка, како и други работи утврдени со закон.

Приоритети и планирани активности:

- ефикасен, независен и професионален правосуден систем;
- борба против корупцијата;
- остварување на човековите права;
- исполнување на критериумите за членство во ЕУ во областа „Правда“;
- унапредување на информатичко-комуникациските технологии во правосудниот систем и
- професионално организирани и управувани казнено-поправни и воспитно-поправни установи.

Индикатори за исполнување на целите

Аугпут индикатори	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Вкупен број на корисници на примарна и секундарна бесплатна правна помош	820	970	3,500	3,800	4,000	4,500	5,000	6,000
Регистрирани прекршоци против јавниот ред и мир	7,973	6,708	6,500	6,300	6,100	6,000	5,800	5,400
Регистрирани прекршоци од областа на сообраќајот	204,246	205,674	195,000	160,000	145,000	140,200	130,500	120,000
Зголемен процент на баратели, мажи и жени на бесплатна правна помош	/	жени 166, мажи 88	жени 125, мажи 100	жени 130, мажи 110	жени 137, мажи 115	жени 145, мажи 120	жени 155, мажи 130	жени 163, мажи 135

ЕКОНОМСКИ РАБОТИ

Земјоделство, шумарство, лов и риболов

Со цел обезбедување современо земјоделство, се спроведуваат низа активности за економско искористување на природните ресурси на одржлив начин преку мерки за поддршка на развојот на полјоделското и сточарското примарно земјоделско производство со почитување на начелата за заштита на природата и животната средина; преработка и маркетинг на земјоделски производи од животинско и растително потекло; обезбедување одржлив и економски развој на руралните средини; унапредување на ловството и риболовот, обезбедување заштита на здравјето на животните и растенијата со цел да се обезбеди сигурност, стабилност и основа за развој на земјоделството, а со тоа ќе се влијае и на вкупниот економски раст.

Со Националната програма за развој на земјоделството и рурален развој за периодот 2023 - 2027 година планирани се следните активности:

- стабилно производство на квалитетна храна;
- зголемување на конкурентната способност на земјоделството;
- стабилен доход на земјоделските стопанства;
- одржлив развој на руралните подрачја и
- оптимално искористување на природните ресурси со почитување на начелата за заштита на природата и животната средина.

Стратешка цел е подобрување на конкурентноста на земјоделскиот сектор на отворениот и променлив пазар и одржување на развојот на руралните средини со оптимално користење на ангажираните природни ресурси што ќе се постигне преку остварување на специфичните цели на земјоделската политика во наредниот период во следниве области:

- реструктурирање и модернизација на земјоделско-прехранбениот сектор;
- уредување на пазарите, организација на прехранбениот синџир и подобрување на квалитетот на земјоделските производи;
- подобрување на условите за живот и за одвивање на економските активности во руралните средини;
- континуиран пристап до знаењето и инвестирање во човечкиот капитал во земјоделството;

- комплетирање на функционалноста на системот за безбедност на храната и
- одржливо управување со природните ресурси и ублажување на влијанието на климатските промени врз земјоделството.

Со цел надминување на традиционалниот пристап во земјоделството и негово унапредување, започна земјоделската реформа за промена на моделот за субвенционирање со што ќе се обезбеди сигурност, стабилност и основа за развој на земјоделството.

Со цел обезбедување поголема заштита на здравјето на луѓето, безбедност на храната, здравствена заштита на животните, на нивната благосостојба, ветеринарно јавно здравство, заштита на животната средина од отпад од животинско потекло преку контрола на прописи усогласени со високите стандарди на ЕУ, ќе се зајакнува системот за контрола на безбедноста и квалитетот на храната наменета за исхрана на луѓето и храната за животни, како и ветеринарното јавно здравство, а ќе се работи и на понатамошно усогласување на политиките на ЕУ од областа на безбедноста на храната и ветеринарното јавно здравство.

Целта е да се постигне повисок степен на здравствена заштита на животните од заразни и други болести што подразбира следење и спречување појава на нови болести кај животните и на зооозите кај луѓето во земјата, соодветна контрола и надзор на болестите што се присутни во земјата со постепено намалување, одржување на системот на контрола, надзор и подготвеност за сузбивање и искоренување на особено опасни заразни болести.

Енергетика

Стратешките приоритети и цели во областа на енергетиката се насочени кон одржлив енергетски развој на земјата, ефикасно користење на енергијата и енергетските ресурси, задоволување на потребите на општеството за електрична и топлинска енергија, природен гас и горива, воспоставување почисто и поефикасно производство на енергија преку рационално користење конвенционални и обновливи извори на енергија и подобрување на управувањето со природните ресурси. Тенденцијата е да се обезбеди сигурно, безбедно и одржливо снабдување со енергија.

Националните цели во областа на енергетиката, механизмите и роковите за нивна имплементација се дефинирани во Стратегијата за развој на енергетиката во Република Северна Македонија до 2040 година.

Целта да се постигне енергетска безбедност на земјата во наредниот среднорочен период, ќе се оствари преку:

- зголемување на учеството на обновливите видови енергија во финалната потрошувачка на енергија;
- заштита на животната средина и поттикнување енергетска ефикасност;
- обезбедување енергетска сигурност и стабилност;
- либерализација на пазарот на електрична енергија и раст на инвестициите во енергетскиот сектор;
- зголемување на користењето на природниот гас и искористување на сончевата енергија во домаќинствата и
- интегрирање на пазарите на електрична енергија со земјите од регионот и земјите членки на Европската Унија.

Во насока на справување со ефектите од енергетската и ценовната криза, во наредниот период се предвидува донесување сет мерки: директна финансиска поддршка на најранливите категории, како паричен додаток заради покривање на дел од потрошената електрична енергија во домаќинството и промовирање на обновливите извори на енергија и поттикнување на енергетската ефикасност во домаќинствата и административни ограничувања на цените.

Енергетскиот сектор продолжува да се соочува со зависност од увоз на ресурси и енергија, зголемување на цените на увезените енергетски ресурси и климатски промени. Со ова, приоритетните области на кои треба да се работи се: ограничување на надворешната зависност од увоз преку диверзификација на снабдувањето со енергија, заштеда на енергија и промовирање на употребата на локалните ресурси и обновливите извори на енергија.

Диверзификацијата на снабдувањето со гас и избегнувањето на последиците од гасните кризи ќе се обезбеди преку изградба на Национален гасоводен систем во Република Северна Македонија.

Основањето, развојот и унапредувањето на ТИРЗ претставува значајна алатка во стратегиите за економски раст на Владата на РСМ, поради можноста за економски развој со привлекување странски и домашен капитал, развој на нови технологии, нивна примена во националната економија, зголемување на конкурентноста и вработувањето.

Владата на Република Северна Македонија преку Планот за забрзан економски раст креира мерки за поддршка на стопанството, преку обезбедување еднакви услови за инвестирање на странските и домашните компании и воведување нови инструменти и механизми за финансирање (Стратешки зелен инвестициски фонд).

Целта на Фондот е промоција на зелени инвестиции во Република Северна Македонија, вклучувајќи зелени инфраструктурни капацитети за инвеститорите во зоните, во енергетиката, во делот на услугите и подобрувањето на технолошката подготвеност на домашните компании и нивно вклучување во глобалните синџири на набавки.

Приоритетите во идниот среднорочен период вклучуваат:

- унапредување на активностите за олеснет пристап на странски инвеститори во зоните до ТИРЗ;
- унапредување на системот за грижа за инвеститори „after care“;
- отворање и развој на нови ТИРЗ и индустриски зони, што би се реализирало и со механизмите на Стратешкиот зелен инвестициски фонд, со цел привлекување инвестиции со поголема додадена вредност, компании кои инвестираат во иновации, истражување и развој, проширување на инвестициите во секторите здравство, фармација, ИТ итн.

Транспорт

Во областа транспортот се спроведуваат проекти и активности во насока на развивање политики за обезбедување достапен, сигурен и одржлив национален и меѓународен транспортен систем, квалитетна урбанистичка и градежна инфраструктура и вршење надзор над спроведувањето на законите од својата надлежност. Развојот на градежништвото и транспортната инфраструктура претставува двигател на економскиот раст на секоја држава, па оттука и посветеноста на Владата на Република Северна Македонија за финансирање во нивниот развој, унапредување и осовременување. Оттука, приоритети во областа транспорт се: подобрување на целата инфраструктурна мрежа во Република Северна Македонија, подобрување на сите сегменти коишто се однесуваат на превозот – патен, железнички, воздушен и во внатрешната пловидба, како и подобрување на станбено-комуналната инфраструктура. Со цел остварување на овие приоритети планирани се следниве активности: изградба на нови патни делници и рехабилитација на дел од постојните, доизградба на патните и железничките делови од коридорите 8 и 10, создавање услови за ефикасен транспорт на патници и стока, обезбедување транспортни услуги со висок квалитет и високо ниво на безбедност, изградба односно реконструкција на системите за водоснабдување и третман на отпадни води што ќе доведе до подобрување на квалитетот на живеење особено во руралните средини, со што ќе се подобри квалитетот на живеење и заштитата на животната средина. Во реализацијата на овие проекти свое учество земаат и единиците на локалната управа.

Информатичко општество и администрација

Во областа информатичкото општество и администрација се спроведуваат активности во насока на ефективно, ефикасно и инклузивно креирање политики со стручна, професионална департизирана администрација преку одговорно, отчетно и транспарентно работење на институциите; дигитална трансформација при испораката на услугите за граѓаните и бизнисите; развивање механизми за воспоставување на модерни „5G“ технологии и развој на „NGA“ инфраструктура; изградба и развој на електронска комуникациска инфраструктура и услуги.

Индикатори за исполнување на целите

Аутпут индикатори	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Бројот на поддржани апликации за ранливи категории	/	4.388	5.500	6.000	6.200	6.200	6.500	6.500
Бројот на нови договори за странски и домашни инвестиции	6	10	10	14	18	22	26	30
Извоз на земјоделски производи (во милиони евра)	628	713	748	783	818	853	888	923
Жени носители на земјоделски стопанства (согласно Единствен регистер на земјоделски стопанства)	28.686	28.686	28.700	28.720	28.735	28.750	28.760	28.770

ЗАШТИТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА

Спроведувањето на политиките за животната средина, климатската акција, планирањето на просторот и обезбедувањето услови за одржлив развој, управувањето со отпад, заштитата на воздухот, водата, почвата, флората и фауната и мониторингот на состојбата со животната средина се активности кои се дел од политиката Заштита на животната средина. Процесот на утврдување на стратешките и среднорочните цели, како и прилагодувањето на постоечките или воведувањето нови практики придонесуваат за посветеност во унапредувањето на животната средина.

Овие политики се реализираат на државно и на локално ниво, преку соодветни мерки и активности што ги спроведуваат различни субјекти од јавниот и од приватниот сектор за да се постигнат поставените цели коишто се во функција на: унапредување на квалитетот на површинските и подземните води и обезбедување квалитетна вода за пиење, заштита и следење на квалитетот на воздухот, следење и намалување на бучавата, управување со отпадот, заштита на почвите и спречување на ерозијата, спречување и намалување на емисиите од индустријата, заштита и одржливо користење на биолошката и пределската разновидност и адекватно управување со заштитените подрачја, планирање на просторот со цел одржливо користење на земјиштето и другите природни и создадени ресурси, институционално јакнење и подигање на свеста за значењето на животната средина за квалитетот на животот и здравјето на луѓето. Преку спроведување на овие мерки се докажува посветеноста кон развивање и спроведување ефективни политики за животна средина, раководејќи се од еколошките, економските и политичките фактори на национално и меѓународно ниво и применувајќи ги принципите на одржливиот развој.

Меѓу позначајните проекти што ќе се реализираат во наредниот среднорочен период се: реконструкција на филтер-станица за вода за пиење во Берово, Општина Берово, реконструкција на системот за водоснабдување во Богданци, Општина Богданци, изградба на фекална канализација во населено место Страчинци, Општина Гази Баба, реконструкција на цевковод за снабдување со вода во Крива Паланка, реконструкција на изворите, зафаќање нови и санација на каптажи во Крушево, регулација на дел од Ободен канал во н.м. Арачиново, Општина Арачиново, изградба на водоснабдителен систем во Општина Делчево, проект финансиран од Владата на Швајцарија и кофинансиран од Министерството за животна средина и просторно планирање, изградба на пречистителна станица за отпадни води за Град Скопје, проект вреден над 197,2 милиона евра, финансиран со заем во износ од 68.000.000 евра од Европската инвестициска банка (ЕИБ), заем во износ од 58.000.000 евра од Европската банка за обнова и развој (ЕБОР), грант за техничка помош во износ од 1.429.250 евра, обезбеден со поддршка од ЕИБ и ЕБРД, како и инвестициски грант од 69.784.283 евра од ВБИФ. Исто така, еден од најголемите приоритети, а воедно и национален приоритет во контекст на пристапувањето во ЕУ, е и реализацијата на Регионалниот проект за цврст отпад којшто ќе се реализира преку заем од 55 милиони евра од Европската банка за обнова и развој (ЕБОР), 5 милиони евра донација од Швајцарскиот државен секретаријат за економски прашања (SECO) и 22,5 милиони евра инвестициски грант од ВБИФ. Со овој проект се очекува воспоставување регионални системи за управување со отпад во пет региони во Република Северна Македонија што претставува важен чекор кон одржливо решение за услуги за управување со цврст отпад.

Исто така, обезбеден е и кредит во износ од 50.000.000,00 евра од Европската инвестициска банка (ЕИБ) за финансирање на изградбата на водоснабдителни системи, водоводни мрежи и сл. во сите општини во Република Северна Македонија.

Во рамки на Програмата ИПА, се очекува реализација на проектите за рехабилитација и проширување на канализациската мрежа во Општина Кичево, изградба на пречистителна станица за отпадни води и

рехабилитација и надградба на канализациската мрежа во Општина Битола, изградба на пречистителна станица за отпадни води и рехабилитација и надградба на канализациската мрежа во Општина Тетово и сл.

Индикатори за исполнување на целите

Аутпут индикатор:	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Изградба на водоводни мрежи (во метри должина)	5.285	27.544	35.675	40.152	45.896	47.352	48.484	49.258
Изградба на канализациони мрежи (во метри должина)	581	19.750	34.200	38.553	40.689	41.254	41.568	42.567
Број на изработени елаборати за заштита на животната средина	432	500	450	490	510	530	540	550

ЗДРАВСТВО

Спроведувањето на политиката за здравство е насочена кон подобрување на ефективност и задоволството на граѓаните од функционирањето на секторот и подобрување на здравствените услуги.

Приоритети на оваа политика за периодот 2024 - 2028 година се:

- грижа за здравјето на граѓаните;
- одржување стабилен здравствен систем и
- зголемување на количеството и достапноста на здравствените услуги.

Основа на здравствениот систем во Република Северна Македонија е примарната здравствена заштита ориентирана кон поединецот, семејството и заедницата, со акцент на превентивната здравствена заштита и задоволување на најголемиот дел здравствени потреби на населението.

Во рамките на оваа политика се имплементираат активности насочени кон унапредување на здравствената инфраструктура и условите за подобра здравствена заштита на населението. Инвестициските активности се насочени кон набавка на медицинска опрема за потребите на ЈЗУ во РСМ, изградба, реконструкција и доградба на објектите во ЈЗУ, како и кон реализација на проектот „Изградба на клинички центар во Штип“.

Во рамки на превентивните и куративните здравствени програми се преземаат активности со цел остварување подобра комуникација и обезбедување квалитетни здравствени услуги. Притоа активностите на превентивните програми се насочени кон:

- превенција од кардиоваскуларни болести;
- систематски прегледи на ученици и студенти наменети за комплетна превенција од деформитети, откривање лоши навики и одделни заболувања кај целата школска и студентска популација;
- активности за организирање и унапредување на крводарителството;
- имунизација на населението преку набавка на вакцини;
- активности околу рано откривање лица евентуално разболени од бруцелоза;
- континуирана набавка на лекови за болни од туберкулоза и заштита на населението од СИДА;
- активна здравствена заштита на мајки и деца и
- рана детекција на малигни заболувања преку повикување за прегледи и земање ПАП тест и скрининг за карцином на грлото на матката кај жените, активности за скрининг на карцином на дебело црево и активности за скрининг за карцином на дојка.

Активностите што се спроведуваат во рамки на куративните програми се насочени кон:

- организирање пунктови за бесплатни прегледи по плоштади и рурални места, бесплатни прегледи за превенција од топлотни бранови во рамки на програмата здравје за сите;
- здравствена заштита на лицата со душевни растројства;
- набавка на метадон и бупренорфин и целосна услуга при лекување лица со болести на зависности, обезбедување на трошоците за болни што се третираат со дијализа и активности за пациенти со хемофилија;
- набавка на лекови за лекување ретки болести и

- набавка на инсулин, инсулински игли, глукагон, ленти за мерење шеќер и пумпи за континуирано снабдување со инсулин за инсулино-зависни пациенти.

Здравствено осигурување

Фондот за здравствено осигурување на РСМ е основан заради спроведување на задолжителното здравствено осигурување, како институција која врши дејност од јавен интерес и јавни овластувања утврдени со Законот.

Во Фондот за здравствено осигурување се обезбедуваат средства за основната здравствена заштита, за мрежата здравствени организации и финансирање на дејноста на здравствените организации, врз основа на цени на здравствени услуги односно програми и договори за спроведување на здравствената заштита на осигурениците.

Фондот за здравствено осигурување го финансира своето работење од сопствени приходи (придонеси од плати) и преку трансфер од централниот буџет.

во милиони денари

	2021	2022	Буџет 2023	2024	2025	2026	2027	2028
Вкупен приход	35,986	38,711	41,636	43,791	46,020	48,392	50,905	53,573
Приход од придонеси	19,890	21,896	24,312	26,427	28,145	29,975	31,923	33,998
Трансфер од буџет	7,383	7,570	6,846	6,391	6,391	6,391	6,391	6,391
Други приходи	8,713	9,245	10,478	10,973	11,484	12,026	12,591	13,184
Процент на учество на трансфери од буџет во вкупен приход	21	20	16	15	14	13	13	12
Вкупни расходи	35,595	38,719	42,636	43,991	46,220	48,592	51,105	53,773
Здравствена заштита	31,146	33,913	37,564	38,641	40,650	42,812	45,315	47,973
Надоместоци за боледувања	3,905	4,244	4,500	4,700	4,900	5,100	5,100	5,100
Други расходи	544	562	572	650	670	680	690	700

Од табеларниот приказ може да се забележи дека со текот на годините приходите растат и достигнуваат до 35,9 милијарди денари во 2021 година, односно проектирани 41,6 милијарди денари во 2023 година. Трансферот од централниот буџет има тенденција на намалување, па така во 2021 година тој изнесува 21% од вкупните приходи, односно проектирани 12% во 2028 година.

Најголемо учество во структурата на приходите на Фондот имаат придонесите од плати од здравствено осигурување, трансферите од Министерството за труд и социјална политика за породилни боледувања и другите неданочни приходи. Во делот на приходите од придонеси од плата вклучени се и придонесите за невработени лица, коишто ги плаќа Агенцијата за вработување на Република Северна Македонија, потоа придонесите за корисниците на социјални права што ги плаќа Министерството за труд и социјална политика, придонеси за пензионерите што ги плаќа Фондот за пензиското и инвалидското осигурување на Република Северна Македонија и придонесите за неосигурените лица што ги плаќа Министерството за здравство.

Притоа, расходите растат со текот на годините и достигнуваат до 38,7 милијарди денари во 2022 година, односно проектирани 42,6 милијарди денари во 2023 година.

Капитации

Зголемувањето на капитациониот бод за матичните лекари, гинеколози и стоматолози се изврши на 1 јули 2016 година и октомври 2019 година. Од јануари 2023 година повторно се зголеми неговата вредност за избраните лекари по општа медицина и гинекологија од 63 на 75 денари. За избраните лекари стоматолози капитациониот бод се зголеми од 48 на 61 денар, по осигурено лице.

Јавни здравствени установи

Основниот пакет здравствени услуги е поделен на: примарна здравствена заштита, специјалистичко-консултативна здравствена заштита и болничка здравствена заштита. Како купувач на здравствени услуги, Фондот склучува договори со здравствените установи за видот и обемот на здравствените услуги.

Приходите на ЈЗУ ги опфаќаат приходите наплатени од Фондот, средствата од програмите за здравствена заштита, сопствените приходи и донациите.

Вкупниот утврден буџет на средства од Фондот за здравствено осигурување за 2021 година за сите ЈЗУ е 24,8 милијарди денари, додека реализацијата изнесува 24,1 милијарда денари односно процентот на искористеност на овие средства е 97,2%.

Структура во 2021 год во (000) денари

Расходи	остварени расходи 2020 година	% на учество (2020)	остварени расходи 2021 година	% на учество (2021)	% 2021/2020
Основни плати и надоместоци	12.230.514	53,73%	12.492.652	51,70%	102,14%
Материјали и ситен инвентар	6.142.697	26,98%	6.664.619	27,58%	108,50%
Комунални услуги, греење, комуникација и транспорт	1.115.152	4,90%	1.066.383	4,41%	95,63%
Останати расходи	3.275.084	14,39%	3.941.567	16,31%	120,35%
Вкупно:	22.763.447	100%	24.165.222	100%	106,16%

Вкупниот утврден буџет на средства од Фондот за здравствено осигурување за 2022 година за сите ЈЗУ е 23,3 милијарди денари. Вкупните реализирани средства за расходи на ЈЗУ за периодот јануари - септември 2022 година изнесуваат 18.366.040 илјади денари. Во периодот јануари-септември 2022 година остварените расходи за плати и надоместоци на ЈЗУ изнесуваат 9.800.636 илјади денари.

Во структурата на вкупните платени средства за расходи, средствата за плати учествуваат со 53,36%, а во однос на истиот период од 2021 година бележат зголемување за 4,7%. Остварените расходи за материјали и ситен инвентар за периодот јануари - септември 2022 година изнесуваат 4.690.516 илјади денари. Во структурата на вкупните платени средства за расходи, средствата за лекови и медицински потрошен материјал учествуваат со 25,54%. Потрошените средства за комунални услуги и другите расходи во периодот јануари - септември 2022 година учествуваат со 5,83%, односно 15,27% во вкупните расходи.

Структура на расходи јануари-септември 2022 год во (000) денари

Расходи	остварени расходи јануари- септември 2021 година	% на учество (2021)	остварени расходи јануари- септември 2022 година	% на учество (2022)	% 2022/2021
Основни плати и надоместоци	9.360.585	55,04%	9.800.636	53,36%	104,70%
Комунални услуги, греење, комуникација и транспорт	752.422	4,42%	1.070.681	5,83%	142,30%
Материјали и ситен инвентар	4.423.114	26,01%	4.690.516	25,54%	106,05%
Останати расходи	2.470.497	14,53%	2.804.206	15,27%	113,51%
Вкупно:	17.006.618	100%	18.366.040	100%	107,99%

Вкупниот утврден буџет на средства од Фондот за здравствено осигурување за 2023 година за сите ЈЗУ е 23,2 милијарди денари.

Покачувањето на платите во јавното здравство се вршеше во текот на повеќе години: во септември 2018 година вработените во јавното здравство добија покачување на основницата за плата за 5%; во јануари 2019 година следувааше дополнително зголемување на платите на здравствените работници, доктори, болничари, техничари, 5% за медицинските сестри, 8% за медицинските сестри на Клиниките, 10% за докторите специјалисти, а 5% за администрацијата во здравството. Во 2020 година се изврши зголемувањето на платите на лекарите специјалисти за 25% и на медицинските сестри за 10%. Исто така, во 2022 година се зголемија платите на здравствените работници за 5%.

Во 2023 година ќе се изврши усогласување на платите на здравствените работници со минималната плата.

Индикатори за исполнување на целите

Аутпут индикатори	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Број на извршени контроли (контрола на придонеси, партиципација и плати, боледувања, лекувања во странство, контрола во јзу, специјални болници, аптеки и приватни ординации)	5.000	7.000	6.000	6.200	6.500	6.700	7.000	7.500
Број на склучени договори со пзу, јзу и аптеки	3.900	4.000	3.800	3.900	4.000	4.100	4.200	4.300
Процент на учество на приватните трошоци за здравство во вкупните здравствени трошоци на земјата	45	45	под 45%	под 45%	под 45%	под 45%	под 45%	под 45%

РЕКРЕАЦИЈА, КУЛТУРА И РЕЛИГИЈА

Спортски и рекреативни услуги

Во областа спорт се спроведуваат активности поврзани со развој и омасовување на спортот, преку зголемување на процентот граѓани што спортуваат, подобрување на квалитетот во националниот и меѓународниот спорт, креирање систем во кој ќе напредува професионалниот спорт и спортските резултати, јакнење на квалитетот на живот, социјална интеракција, вистински развој на личноста и здрав начин на живот на што е можно поголем број граѓани, обезбедување квалитетна спортска инфраструктура, зголемување на бројот на спортисти и подобрување на спортските резултати, унапредување на родовата еднаквост во сите области од општественото живеење и вклучување родова перспектива во креирањето на политиките и буџетите, како и инклузивно вклучување на лицата со попреченост во сите сегменти на спортот.

Услуги за култура

Според Законот за култура, културата опфаќа три сегменти и тоа: творештвото, како процес на создавање на уметничките дела, дејностите за објавување на уметничките дела и дејностите за заштита и користење на творештвото. Оттука, задачите и обврските што произлегуваат од пропишаните специфични надлежности се детектираат во следниве области:

- дејности од областа на културата и уметноста;
- промоција на културата, на културниот развој и на културните политики;
- меѓународна соработка и соработка со УНЕСКО;
- соработка со институциите на ЕУ и интегрирање на европските вредности;
- организација, развој и финансирање на културата;
- следење, анализирање и предлагање акти и мерки за развој и унапредување на културата;
- заштита, управување и ревитализација на културното наследство;
- остварување и заштита на авторското право и сродните права;
- надзор од надлежност во културата и
- подготовка на прописи и други акти од областа на културата.

Финансирањето на националниот интерес во културата се врши во согласност со Законот за култура, при што се финансира работата на националните установи во културата и се учествува во финансирањето проекти од национален интерес во културата на други правни и физички лица во следните дејности: издавачка дејност, музичка и сценско-уметничка дејност, драмска дејност, фолклорна дејност, културно-уметнички манифестации и визуелни уметности, архитектура и дизајн, заштита на културното наследство, меѓународна соработка и европски интеграции.

Инвестиции во културата

Особено внимание се посветува на подобрување на условите за работа на уметниците со изградба на нови објекти и вложување во објектите во кои се сместени националните установи од областа на културата. Се финансира изградбата на Турскиот театар во Скопје, театар и библиотека во Тетово, театар во Струмица, реконструкцијата на Центарот за култура во Куманово, реконструкцијата на Центарот за култура „АСНОМ“ во Гостивар, реконструкцијата на Центарот за култура „Бели мугри“ во Кочани, реконструкцијата на кровот на стариот дел од објектот на НУБ „Св.Климент Охридски“ во Скопје.

Во наредниот период ќе продолжи инвестирањето со цел подобрување на инфраструктурата во културата и тоа за реконструкција на следните објекти: Музеј на Република Северна Македонија, Национална галерија на Македонија, Центарот за култура „Антон Панов“ во Струмица, Центар за култура „Марко Цепенков“ во Прилеп, Центар за култура во Битола и Народен театар во Битола.

Религиски и други служби на зедницата

Во областа на религијата се вршат работи што се однесуваат на правната положба на црквите, верските заедници и религиозни групи и работи во врска со односите меѓу државата и црквите, верските заедници и религиозните групи. Се постапува по различни прашања значајни за државата, верските заедници и верските

слободи и права на граѓаните, со активно придонесување кон подобрување на меѓуконфесионалните односи и негување на високи стандарди на дијалог и почит.

Приоритетните активности се насочени кон активно промовирање на културните и верските вредности на Република Северна Македонија врз основа на постојана и конструктивна соработка со регистрираните цркви, верски заедници и религиозни групи и државните институции, промоција на културните и верските вредности на Република Северна Македонија и унапредување на меѓуконфесионалната соработка, заштита на начелото на секуларност, унапредување на верските слободи и права, и на меѓународната соработка и зајакнување на сервисната ориентација кон потребите на верските заедници.

Приоритетни цели и активности за остварување на стратешкиот приоритет за наредниот среднорочен период:

- промоција на културните и верските вредности во Република Северна Македонија и унапредување на меѓуконфесионалната соработка;
- обезбедување заштита на начелото на секуларност, унапредување на верските слободи и права и на меѓународната соработка;
- зајакнување на сервисната ориентација кон потребите на верските заедници и остварување блиска соработка со нив.

Индикатори за исполнување на целите

Аутпут индикатори	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Број на реализирани манифестации и фестивали од областа на драмската, издавачката, музичко сценската дејност, фолклорната дејност и манифестации по посебни конкурси	44	44	25	37	40	42	43	44
Опфат на граѓани со активности во дејноста спорт	15%	16%	16%	16%	17%	17%	17%	18%
Број на реализирани интрдисциплинарни проекти со родов компонента во функција на подобрување на статусот на жената во општеството и број на жени носители на проекти			30	32	35	36	40	42

ОБРАЗОВАНИЕ

Политиките што ги спроведува Владата на Република Северна Македонија во областа на воспитанието и образованието од сите видови и степени се во насока на обезбедување сеопфатно, инклузивно и интегрирано образование насочено кон учесниците во воспитно-образовниот процес, со современи програми што овозможуваат идните генерации да се стекнат со знаења, вештини и компетенции согласно со потребите на демократското мултикултурно општество, пазарот на трудот и новите предизвици во глобалниот научно-технолошки амбиент.

Основата за спроведување на активностите од областа на образованието за наредниот среднорочен период произлегува од Стратегијата за образованието на Република Северна Македонија за 2018 - 2025 година, која тргнува од постојните состојби во образовниот систем и има за цел постепено да ги подобри, во согласност со утврдените приоритети.

Во рамки на оваа политика се спроведуваат низа мерки и активности во делот на образованието на возрасни, организацијата, финансирањето, развојот и унапредувањето на образованието, воспитанието и науката, воспитанието и образованието на децата со посебни образовни потреби и децата на нашите работници на привремена работа и престој во странство, верификација на струките, профилите во образованието, унапредување на ученичкиот и студентскиот стандард, технолошкиот развој и поддршка на иновациите, информатичката и техничката култура, развој на дигитални вештини и други активности поврзани со образованието. Преку следење, стручен увид, истражување, унапредување и развој на воспитно-образовната дејност во областа на предучилишното, основното, гимназиското и уметничкото, средното стручно и постсредното образование, образованието за децата со посебни образовни потреби и во образованието на возрасните, во воспитно-образовната дејност на ученичките домови, како и образованието на децата на

граѓаните на Република Северна Македонија во странство со цел учење на мајчиниот јазик и култура, се врши унапредување на образовниот систем.

Се преземаат активности насочени кон промовирање на образованието на возрасните, координирање на соработката со меѓународните институции и со други организации за образование на возрасни и обезбедување квалитет, особено преку воспоставување стандарди и критериуми за формално и неформално образование на возрасните. Се организираат различни видови оценувања на учениците, вклучувајќи ги и меѓународните тестирања (Програма за меѓународно оценување на учениците – ПИСА и Студија за трендовите во учењето математика и природни науки на меѓународно ниво – ТИМСС). Преку контроли, инспекциски надзори и спроведување интегрална евалуација, се утврдува примената на правната регулатива поврзана со образованието и квалитетот на воспитно-образовниот процес во сите образовни нивоа.

Во насока на развој на заедницата како општество засновано на напредно знаење, со одржлив економски развој, повеќе и подобри работни места и поголема социјална кохезија, истовремено обезбедувајќи заштита на средината за идните генерации, а особено размена, соработка и мобилност во областа на образованието и обуката, се врши промоција и спроведување на европските програми во областа на образованието, обуката, младите и спортот во Република Северна Македонија.

Активностите во среднорочниот период се насочени кон остварување на следните приоритети:

- создавање образование коешто е во најдобар интерес на децата и коешто му овозможува на секој ученик да го достигне својот полн потенцијал;
- обезбедување квалитетно и инклузивно високо образование и унапредување на студентскиот стандард;
- зголемено вложување и развој на науката, истражувањето и иновациите и
- унапредување на системот на доживотно учење.

Во насока на остварување на овие приоритети ќе се работи на подобрување на содржината и отчетноста во основното и средното образование, зголемување на опфатот на учениците и подобрување на инклузивноста и меѓуетничката интеграција, подобрување на условите за учење и постигнувањата на учениците, вложување и развој на дигиталните вештини и критичкото размислување, усогласување на стручното образование и обука со потребите на пазарот на трудот, развој на регионални центри за стручно образование и обука, модернизирање на системот за образование на возрасни согласно перспективата за доживотно учење, развој на нов модел за финансирање на основното и средното образование со нова формула за распределба на блок дотациите со утврден трошок по ученик пресметан врз основа на стандарди, оптимизација на мрежата на училишта, обезбедување квалитет и ефективност на високото образование во согласност со европските добри практики, развој на нов модел за финансирање на високото образование, унапредување на системот на акредитација и евалуација на високото образование, подобрување на студентскиот живот и стандард на младите и спроведување мерки со кои тие полесно ќе дојдат до прво вработување и нивно задржување во земјата, унапредување на ученичкиот и студентскиот стандард, вложување во подобри услови во ученичките домови, енергетски ефикасна реконструкција на студентските домови, зголемување на националните средства за истражувачка дејност, зголемување на меѓународната соработка во областа на науката, истражувањето и иновациите, креирање Стратегија за паметна специјализација, унапредување на системот на формално образование на возрасните и развој на системот за валидација на неформалното и информалното учење.

Индикатори за исполнување на целите

Аугпут индикатори	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Број на финансирани научноистражувачки проекти	40	80	65	100	100	100	100	100
Број на доделени стипендии на ученици средношколци Роми	870	899	950	960	960	970	980	1000
% на запишани ученички во грагежно-геодетска, земјоделско-ветеринарна и шумарско-дрвопереработувачка струка	34,53%	37,43%	39,00%	40,00%	42,00%	44,00%	46,00%	47,00%

СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

Политиките во областа на трудот и социјалата вклучуваат расходи за активности во доменот на работните односи, вработувањето и вработеноста; пензиското и инвалидското осигурување; заштитата на работниците при работа; материјалното обезбедување на привремено невработените; платите и животниот стандард; социјалната политика; хуманата популациона политика заради усогласен економски социјален развој; заштитата на децата и малолетните лица; заштитата на младината и жените; заштитата на лицата со пречки во развојот и друго.

Во рамките на оваа политика се имплементираат активности насочени кон подобрување на социјалните услуги, при што инвестициските активности се насочени кон изградба, реконструкција и доградба на објектите за социјална заштита и домови за стари лица, како и реализација на проектите финансирани со кредитни средства. Во рамки на програмите, активностите се насочени кон:

- остварување на социјалната заштита;
- развој на дејноста за заштита на децата и
- финансирање на програмските активности на националните инвалидски организации, нивните здруженија и нивната асоцијација, на здруженијата за борба против семејно насилство, на Црвениот крст на Република Северна Македонија и др.

Пензиско и инвалидско осигурување

Со Законот за пензиското и инвалидското осигурување се уредува задолжителното пензиско осигурување на работниците во работен однос и на физичките лица што вршат дејност, основите на капитално финансирано пензиско осигурување, како и посебните услови под кои одделни категории осигуреници ги остваруваат правата од пензиското и инвалидското осигурување. Фондот на пензиското и инвалидското осигурување го финансира работењето од сопствени приходи и преку трансфер од централниот буџет.

Пензискиот систем во Република Северна Македонија е поставен на три столба:

- Прв столб - систем на тековно финансирање, осигурување засновано на генерациска солидарност;
- Втор столб – задолжително капитално финансирано пензиско осигурување и
- Трет столб – доброволно капитално финансирано пензиско осигурување.

При планирањето на расходите за пензии, земени се предвид актуелните законски прописи кои предвидуваат дека осигуреникот стекнува право на старосна пензија кога ќе наполни 64 години живот (маж), односно 62 години живот (жена) и најмалку 15 години пензиски стаж.

во милиони денари

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Вкупни приходи	81,495	85,128	93,354	101,134	106,039	111,011	116,217	121,667
Придонеси од плати	46,030	50,594	58,301	64,373	68,493	72,880	77,552	82,528
Трансфер од буџет	32,050	31,022	31,258	32,700	33,352	33,794	34,175	34,487
Други приходи	3,415	3,512	3,795	4,061	4,194	4,337	4,490	4,652
Процент на учество на трансфер од буџет во вкупен приход	39	36	33	32	31	30	29	28
Расходи	80,147	87,608	97,124	102,290	107,039	112,011	117,217	122,667
Пензии	6,289	67,567	75,000	78,750	82,687	86,821	91,162	95,721
Транзициони расходи до приватни фондови	9,233	10,827	11,800	12,700	13,000	13,300	13,600	13,900
Други расходи	8,623	9,214	10,324	10,840	11,352	11,890	12,455	13,046
	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Корисници на пензии	330,211	338,359	345,245	348,000	351,000	354,000	356,000	360,000

Од табеларниот преглед се забележува трендот на пораст на приходите на Фондот, при што најголемо учество во структурата на приходите имаат приходите од придонеси од плати (во 2023 година учествуваат со 62,4% во вкупните приходи, а приходите од Централниот буџет учествуваат со 33%). Исто така, може да се забележи процентуално намалување на трансферот од Централниот буџет, од 38% во 2021 година на 29% во 2028 година.

Расходната страна има тренд на раст, при што расходите достигнуваат до проектираните 97,1 милијарда денари во 2023 година. Најголемо учество имаат исплатените пензии коишто во 2022 година изнесуваат 67,5 милијарди денари, а кон вториот столб транзиционите трошоци изнесуваат 10,8 милијарди денари.

Со измените на Законот за пензиското и инвалидското осигурување од 2022 година („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 67/2022), се врши промена на начинот на усогласување на пензиите, односно се уредува усогласувањето на старосната пензија според движењето на индексот на трошоците на животот во висина од 50% и порастот на просечно исплатената плата на сите вработени во Република Северна Македонија во висина од 50%. Пензијата се усогласува на 1 март и на 1 септември секоја година според процентот кој се добива како збир од порастот на индексот на трошоците на живот во претходното полугодие и процентот на порастот на просечно исплатената плата на сите вработени во Република Северна Македонија во претходното полугодие во однос на полугодieto што му претходи.

Процент на усогласување на пензии

година	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Прво усогласување	0,82	1,69	0,7	0	1,2	2,9	8.4
Второ усогласување	0,76	1,8	0,4	0,6	1,2	6.8	

Со Законот за придонеси од задолжително социјално осигурување се уредуваат видовите придонеси за задолжително социјално осигурување, обврзниците за плаќање придонеси, обврзниците за пресметка и уплата на придонеси, основниците на кои се плаќаат придонеси, стапките на придонеси, начинот на пресметка и роковите на плаќање придонеси, контрола на пресметувањето и уплата на придонеси, како и други значајни прашања за утврдување и плаќање на придонесите.

Во задолжително социјално осигурување спаѓаат придонесите за:

- пензиско и инвалидско осигурување врз основа на тековна исплата;
- задолжително капитално финансирано пензиско осигурување;
- стаж на осигурување кој се смета со зголемено траење;
- здравствено осигурување и
- осигурување во случај на невработеност.

Во однос на процентот кој се издвојува за плаќање придонеси за пензиско осигурување може да се забележи намалување со текот на годините, односно од 21,2% во 2008 година придонесите се намалени на 18,8% во 2020 година и тие се важечки во 2024 година. Стапката на придонесот за задолжително пензиско и инвалидско осигурување, од 1.1.2020 година изнесува 18,8%, а висината е утврдена со Законот за придонеси од задолжително социјално осигурување („Службен весник на РМ“ бр.47/18).

процент на придонеси	Пензиско и инвалидско осигурување	Задолжително здравствено осигурување	Вработување	Дополнително здравствено осигурување	Вкупно
2008	21.2	9.2	1.6	0.5	32.5
2009	19	7.5	1.4	0.5	28.4
2010-2018	18	7.3	1.2	0.5	27
2019	18.4	7.4	1.2	0.5	27.5
2020	18.8	7.5	1.2	0.5	28

Пазар на труд и зголемување на конкурентноста на работната сила

Агенцијата за вработување на Република Северна Македонија со своите центри за вработување развива и спроведува услуги за зголемување на конкурентноста на работната сила и задоволување на потребите на

пазарот на трудот, преку примена на индивидуален пристап во работењето ориентиран кон потребите на невработените лица и работодавците. Агенцијата го финансира работењето од сопствени приходи и преку трансфер од централниот буџет.

во милиони денари

	2021	2022	Буџет 2023	2024	2025	2026	2027	2028
ПРИХОДИ	3,691	3,795	3,804	3,828	4,067	4,303	4,553	4,777
Вкупно приходи од придонеси	2,918	3,214	3,392	3,668	3,927	4,163	4,413	4,677
Трансфери од Буџет	732	555	372	100	100	100	100	100
Други приходи	41	26	40	60	40	40	40	0
РАСХОДИ	3,363	3,303	3,804	4,022	4,096	4,303	4,552	4,778
Расходи за функција	3,047	2,961	3,47	3,632	3,706	3,913	4,162	4,388
Паричен надоместок за невработени	1,388	1,282	1,526	1,6	1,6	1,65	1,65	1,65
За активни политики за вработување	1,365	1,42	1,45	1,5	1,55	679	1,903	2,102
Други расходи	294	259	494	532	556	1,584	609	636
Расходи за стручна служба	316	342	334	390	390	390	390	390

Со Оперативниот план за активни програми и мерки за вработување и услуги на пазарот на трудот се утврдуваат програмите, мерките и услугите за вработување коишто ќе обезбедат создавање нови работни места, поддршка за креирање нови работни места и зголемување на вработливоста на невработените лица, особено на младите, долгорочно невработените и корисниците на правото на парична помош од социјална заштита, како и поддршка на невработените лица на кои престанокот на работниот однос им е регистриран во периодот на кризата предизвикана од пандемијата на КОВИД-19.

При имплементацијата на програмите и мерките за вработување се почитуваат следните основни принципи:

- справување со негативните ефекти и последици врз пазарот на труд и вработеноста, предизвикани од пандемијата на КОВИД-19;
- принципот на диверзитет и инклузивност за сите општествени категории во приватниот сектор согласно принципите на правична и адекватна застапеност на етничка, полова, религиозна, расна или која било друга ранлива категорија граѓани, во согласност со стандардите и практиките на Обединетите нации и Меѓународната организација на трудот и
- поттикнување рамномерен регионален развој, во согласност со податоците од Бирото за регионален развој и степенот на развиеноста на планските региони во Република Северна Македонија.

Една од целите е намалување на долгорочната невработеност и зависноста од гарантиран минимален приход со ефективно вклучување на ранливите групи, особено корисниците на гарантиран минимален приход, на пазарот на трудот, преку нивно вклучување во специјализирани програми и услуги за развој на вештини.

Исто така, се дефинираат активностите коишто ќе му овозможат на секое младо невработено лице повторно да се вклучи во образовниот процес (не во редовното образование) или да биде вклучено во некоја од активните мерки или услуги за вработување, коишто ќе му овозможат да ги зголеми своите можности за вработување или, пак, да му биде понудено соодветно вработување коешто одговара на неговото образование и вештини. Активностите вклучуваат групно и индивидуално советување; обезбедување услуги за помош при барање работа; мотивациски обуки; вклучување во некоја од мерките за интеграција на пазарот на трудот (вработување, образование и мерки за обука).

Индикатори за исполнување на целите

<i>Аутпут индикатори</i>	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
<i>Број на подготвени решенија за остварување на право од пензиско и инвалидско осигурување</i>	30.325	33,500	31,300	31,500	31,600	31,700	31,800	31,900
<i>Број на корисници на родителски додаток за трето дете</i>	22.904	22.377	19.794	18,477	15,087	12,661	10,413	8,500
<i>Број на жени корисници на мерката Поддршка за креирање на нови работни места од Оперативниот план за вработување</i>		1,070	1,177	1,295	1,424	1,567	1,723	1,896

2.5 Буџет на локалната власт

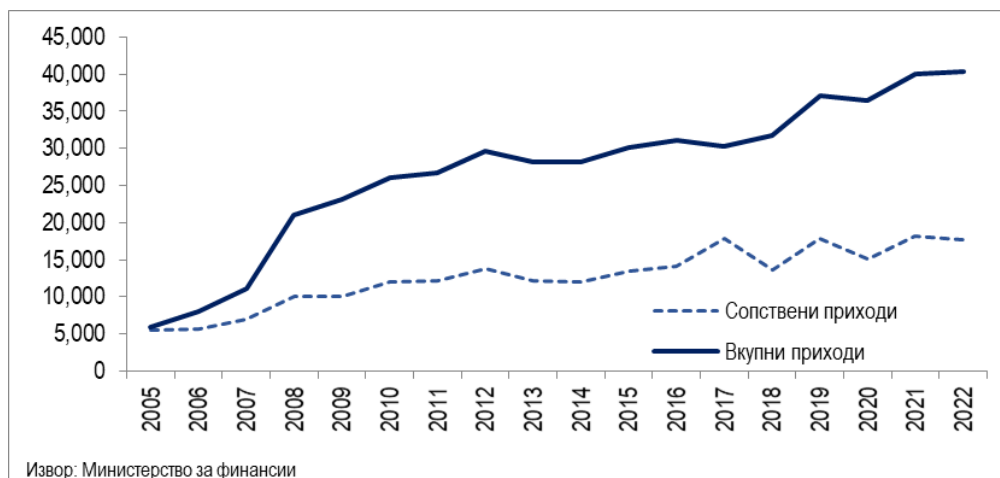
Децентрализација на надлежностите до локалните власти и подобрувањето на нивниот капацитет е еден од приоритетите кои произлегуваат од Пристапното партнерство на Република Северна Македонија со ЕУ и Рамковниот договор. Сите општини (освен Пласница) од 2012 година ги финансираат пренесените надлежности со блок дотации и управување со материјалните и финансиски ресурси за пренесените надлежности во образованието, културата, детската и социјалната заштита. Во текот на 2023 година добиено е известување од општина Пласница дека ги исполнува условите за влез во втората фаза и за ова е доставено известување до Владата на Република Северна Македонија.

Преземените надлежности во повеќе области од страна на општините го зголемија административниот и фискален капацитет и ги зајакнаа капацитетите за управување со поголем обем на финансиски средства. Со успешно администрирање и наплата на сопствените приходи, продолжува процесот на пораст на сопствените приходи на општините и зајакнување на капацитетот за менаџирање со средствата, подобро извршувањето на пренесените надлежности и управувањето со финансиските средства и другите ресурси. Дополнително, општините успешно администрираат со новите надлежности на управувањето со градежното земјиште, постапување со бесправно изградени објекти, при што соодветно се обезбедуваат дополнителни приходи. Успешното спроведување на фискалната децентрализација со целосно воспоставена законска и институционална рамка на локалната самоуправа, обезбедува развиени, одговорни и функционални единици на локалната самоуправа и ниво на локална демократија што ги доближува граѓаните до институциите на локалната самоуправа. Напредокот во достигнувањето на целите на децентрализацијата е оценет како успешен од повеќе меѓународни институции со чија помош во рамките на повеќе проекти се извршени подобрувања во системот на управување, контрола, транспарентност и координација на управувањето со реформите на локалната самоуправа.

Истовремено, пристапот до пазарот на капитал стана подостапен врз основа на полиберални и потранспарентни услови за задолжување со што се зголеми и интересот на општините за финансирање на инвестициони проекти преку задолжување. Во оваа насока, Владата обезбеди кредитни линии од меѓународни финансиски институции (Светска банка, ЕИБ, КфВ и ЕБОР) со кои се имплементираат значителни инвестициони вложувања и тоа во: реконструкција и рехабилитација на локални улици, патишта и мостови, изградба и реконструкција на водоводни и атмосферски мрежи, подобрување на јавната хигиена и подигнување на енергетската ефикасност во општинските јавни објекти и просторно локално уредување.

Република Северна Македонија, во однос на нивото на децентрализација според податоците за реализацијата на расходите во 2022 година (учество од околу 5% во БДП), влегува во групата земји што се средно децентрализирани. Понатаму, споредено со 2005 година кога започна процесот на трансфер на надлежности и фискалната децентрализација, приходите на општините се зголемија за повеќе од шест пати (во 2005 година реализација од 5,9 милијарди денари, во 2022 година над 40 милијарди денари). Во истиот период, даночните приходи врз кои општината има автономија на наплатата се зголемија за повеќе од три пати (Графикон 15).

Графикон 13. Сопствени и вкупни приходи во периодот 2005-2022 година (во милиони денари)

Општините во Република Северна Македонија се финансираат од сопствени извори на приходи, дотации за пренесените надлежности во образованието, културата, социјалната заштита и противпожарната заштита обезбедени од Буџетот на РСМ, приходи кои се утврдени во посебни закони, приходи кои се трансферираат на општините од даноци или надоместоци кои се наплатуваат на централно ниво, трансфери од Буџетот на Република Северна Македонија и други институции наменети за реализација на определени капитални проекти, приходи од донации и кредити и други приходи.

Сопствени приходи на општините се локалните даноци (данок на имот, данок на наследство и подарок, данок на промет на недвижности), локални такси утврдени со закон (комунални такси, административни такси и други такси утврдени со закон), локални надоместоци (надоместок за уредување на градежно земјиште, надоместоци за комунални дејности, надоместоци за просторни и урбанистички планови), приходи од сопственост и други приходи утврдени со закон.

Со цел унапредување на фискалната децентрализација, во периодот 2021-2024 година предвидени се повеќе активности и мерки кои се групирани во три столба и тоа: I. Подобрување на фискалниот капацитет и зголемување на приходите на општините, II. Зголемување на фискалната дисциплина и III. Зголемување на транспарентоста и отчетноста во работа на општините. Крајната цел на овој процес е постигнување на повисок квалитет на јавните услуги, повисок степен на економски развој и подобрување на животниот стандард.

Првиот столб од реформата е насочен кон подобрувањето на фискалниот капацитет и зголемувањето на приходите на општините и се спроведува преку повеќе активности коишто предвидуваат раст на средствата што им се распределуваат на општините од наплатените приходи во централниот буџет, зголемување на сопствените приходи на општините и распределба на средства коишто ќе го поддржуваат добриот перформанс. Во оваа насока во 2022 година е ревидирана методологијата за распределба на средствата на приходите од данокот на додадена вредност кои се распределуваат на општините. Во 2022 година на општините им се распределуваат 5% од наплатениот данок на додадена вредност, распределен во три дела и тоа: основен дел – 4,5%, дел за перформанси - 0,25% и дел за вооедначување - 0,25%. Во 2023 година на општините им се обезбедени средства во висина од 5,5% од наплатениот данок на додадена вредност остварен во претходната фискална година, распределен во три дела и тоа: основен дел – 4,5%, дел за перформанси - 0,5% и дел за вооедначување - 0,5%. Делот за перформанси ги наградува општините што имаат подобра реализација на сопствените приходи во споредба со планираните сопствени приходи и повисока наплата на сопствените приходи во тековната година во споредба со просекот од реализираните сопствени приходи во претходните три години. Делот за вооедначување е наменет за надминување на разликите согласно фискалниот капацитет на општините поради ограничен капацитет на ресурси, односно општините коишто имаат пониски приходи од данокот на личен доход по жител добиваат дополнителни средства. Подготвена е формула и ексел алатка врз основа на кои се распределуваат доделените средства и донесена е нова Уредба за методологија за распределба на приходите од данокот на додадена вредност по општини. Како резултат на измените во Законот во текот на 2022 година општините добија дополнителни 291 милион денари, додека во 2023 година дотацијата за ДДВ е повисока за 652 милиони денари во споредба со претходната година.

Со последните измени на Законот за финансирање на единиците на локалната самоуправа приходите од данок на личен доход постепено се зголемуваат од 3% на 6% до 2024 година од наплатениот данок на личен доход од плати на физички лица според постојано место на живеење во општината, така што од денот на стапување на сила на законот до крајот на 2022 година на општините им се трансферираа по 4% од наплатените приходи од данокот на личен доход, додека во 2023 година на општините им се трансферираат по 5% од наплатените приходи од данокот на личен доход. Општините исто така добиваат и 100% од наплатените приходи од данок на личен доход од физичките лица кои се занимаваат со занаетчиска дејност, регистрирани на подрачјето на општината. Како резултат на овие измени приходите од данок на личен доход во 2022 година се зголемија за 131 милиони денари во споредба со 2021 година, додека за 2023 година се очекува приходите да бидат повисоки за 247 милиони денари во споредба со 2022 година.

Исто така ќе се дејствува и кон зголемување на сопствените приходи на општините преку подобрување на ефикасноста на администрацијата, како и кон изнаоѓање нови локални приходи според најдобрите практики од ЕУ и подобрување на критериумите за распределба на доделените средства за пренесените надлежности во областа на основното и средното образование, културата, детската заштита и заштитата на стари лица и противпожарната заштита.

Истовремено општините добиваат дополнителни приходи преку дотации од Буџетот на Република Северна Македонија и тоа: капитални трансфери, наменски и блок дотации за пренесените надлежности во образованието, културата, социјалната заштита и противпожарната заштита. Средствата од овие дотации се

распредлуваат според критериуми кои се утврдени во уредби што ги донесува Владата на Република Северна Македонија на предлог од надлежните министерства. Во текот на 2023 година се задржа трендот на зголемување на износите на наменските и блок дотациите за пренесени надлежности од областа на образованието, социјалната и детска заштита, културата и противпожарната заштита. Износите за дотациите во 2023 година се планирани на 24.123 милиони денари и истите се повисоки за 18,5% во споредба со претходната година. Порастот е поради зголемените плати за 15% наменети за вработените во основното и средното образование и зголемување на платите за вработените во другите локални институции за 10% и исплата на надоместотот за годишен одмор, како и за финансирање на зголемените трошоци за транспорт и електрична енергија.

Со последните измени на Буџетот на Република Северна Македонија за 2023 година на општините од Буџетот и се доделени дополнителни средства, како капитални трансфери на единиците на локалната самоуправа за реализација на 66 капитални проекти во износ од 2.024 милиони денари. Овие средства се наменети за реализација на капитални инвестиции како изградба и реконструкции на улици и локални патишта, реконструкција и изградба на училишта, детски градинки и спортски сали и игралишта, заштита на животна средина и др.

Вториот столб е во насока на зголемување на финансиската дисциплина на општините, намалување на долговите и домаќинско работење и предвидува мерки за реално планирање на приходите и расходите на општините, рационализација во работењето и намалување на непотребните расходи, редовно сервисирање на обврските, поголема финансиска дисциплина, прогласување финансиска нестабилност, издавање општински обврзници и анализа на постојните обврски на општините и јавните претпријатија. Зголемувањето на контролата од страна на државата може да се обезбеди преку надзорите спроведени од Финансиската инспекција во поглед на почитувањето на одредбите на Законот за пријавување и евиденција на обврските, Законот за финансирањена единиците на локалната самоуправа и Законот за финансиска дисциплина.

Нереалното планирање на буџетите на единиците на локалната самоуправа, односно преоптимистичкото планирање на приходите е една од причините поради кои единиците на локалната самоуправа креираа неизмирени обврски во претходните години. Со цел надминување на оваа состојба со измените во Законот за финансирање на единиците на локалната самоуправа се воспостави фискално правило за планирање на сопствените приходи на основниот буџет на единиците на локалната самоуправа, односно планирањето на сопствените приходи на основниот буџет на општината се ограничува со просекот на реализацијата на остварените сопствени приходи во претходните три години, зголемен за одреден процент. Со измените на Законот за финансирање на единиците на локалната самоуправа кој беше донесен во август 2022 година, се обезбедува пореално планирање на општинските буџети, при што процентот на зголемување на сопствените приходи над утврдениот просек на реализирани сопствени приходи во последните три години од 30% повторно се намалува на 10%. При тоа доколку општината заклучно со третиот квартал има реализација на сопствени приходи над 75% од планираните сопствени приходи, дополнително може да ги зголеми планираните приходи до максимум 20%, почнувајќи од 2025 година. При тоа за 2023 година процентот изнесува 20% со дополнителни 10% заклучно со третиот квартал, а за 2024 година процентот изнесува 15% со дополнителни 15%. Воедно, предвидени се исклучоци само доколку општината има обезбедено потврда за трансфер на средства од соодветна институција или во случај на промени кои се однесуваат на висината и видот на сопствените приходи на основниот буџет утврдени со закон.

Во делот на активностите кои се однесуваат на зголемување на финансиската дисциплина и ефикасност, намалување и репрограмирање на доспените, а ненамирани обврски на единиците на локалната самоуправа, Министерството за финансии им даде можност на општините за користењето на еден од трите кредитни инструменти, со цел надминување на проблемите со доспеаните, а неплатени обврски и тоа:

- користење на условен кредит (standby) од Министерство за финансии.
- издавање на општинска обврзница за познат купувач – Министерство за финансии.
- издавање на структурна обврзница од страна на Министерство за финансии.

Овој начин на решавање на проблемите со ненамирените обврски е поврзано со исполнување на условите за прогласување на финансиска нестабилност. Истовремено, во овој дел се зајакнува целата постапка од самиот момент на прогласување до делот на надминување на финансиската нестабилност.

На општините кои имаат високи неизмирени обврски пријавени во ЕСПЕО системот заклучно со 30.9.2021 година им беше дадена можност до крајот на 2022 година да достават барање за користење на структурна обврзница. До Министерството за финансии добиени беа барања од 4 општини, но во текот на постапката една општина се откажа, така што општините Тетово, Веница и Желино се трите локални

самоуправи кои на нивно барање, а со поддршка од централната власт ги подмирија доспеаните обврски. Структурните обврзници се нов финансиски инструмент воведен со Законот за финансирање на единиците на локалните самоуправи, којшто општините можат да го користат за подмирување на доспеаните а неплатени обврски. Се издаваат на 10 години и со нив се овозможува репрограмирање на обврските, консолидирање на сопствените буџети, но и можност да се фокусираат на својот развој. Износот за издадените обврзници ќе го враќаат во 10-годишни еднакви рати. Министерството за финансии издаде структурни обврзници во вкупен износ од 275 милиони денари, од кои од 250,2 милиона денари за Тетово, 21,7 милиони денари за Желино и 2,5 милиони денари за Веница.

Исто така со техничка поддршка на УСАИД подготвен е Прирачник за прогласување финансиска нестабилност и е поставен на веб страната на Министерството за финансии. Во текот на 2023 година Министерството за финансии редовно го следи реалното планирање на приходите и расходите на општините, следење на извршувањето на буџетите и наменското трошење, следење на доспеаните неизмирени обврски, следење на условите за исполнување на финансиска нестабилност и следење на мерките кои ќе ги преземаат општините за надминување на финансиската нестабилност. Со цел регулирање на прашањето на неизмирени доспеани обврски во текот на 2023 година со техничка помош од УСАИД започнати се активности за изготвување на посебен Закон за управување со општински долгови и се очекува до крајот на годината да се добие драфт верзија на законот.

Во насока на зголемување на транспарентноста и отчетноста, во рамките на третиот столб на унапредувањето на фискалната децентрализација, предвидени се мерки за зголемување на транспарентноста на општините преку објавување на финансиските извештаи на транспарентен и разбирлив начин, а ќе се дејствува и кон поголема отчетност за користење на буџетските средства. Зголемената транспарентност во работењето на општините е еден од предусловите за обезбедување законско, наменско и целисходно користење на јавните средства во насока на остварување на целите за раст и развој на општините, како и ефикасно обезбедување на услугите за граѓаните и подобрување на квалитетот на живот во општините. Зголемувањето на транспарентноста на општините во своето работење пред се се однесува на зајакнување на фискалната одговорност на општините, навремено вклучување на пошироката јавност при креирањето на политиките на општината и информирање за сработеното. На веб-страницата на Министерството за финансии се објавуваат податоци за извршување на приходите и расходите на општините и за заостанатите долгови пријавени во Електронскиот систем за известување и евидентирање на обврските на квартално ниво, а во Годишниот извештај за Буџетот на Република Северна Македонија се вклучува и Годишниот извештај за буџетите на општините. Со поддршка на УНДП, финансиските показатели од периодичните финансиски извештаи на околу 40 општини се објавени на веб-страницата на општините и на веб страната на Министерството за финансии.

Еден од приоритетите на Владата на Република Северна Македонија е продолжување на процесот на децентрализација, во насока на поголема демократизација, подобри (поквалитетни и поразгранети) јавни услуги и засилен локален развој во интерес на граѓаните. При тоа, интенција е во наредниот период да се продолжи со политиките за развој на општините, односно фискална децентрализација и рамномерен регионален развој, со цел зајакнување на финансиските извори на општините, но воедно и зголемување на одговорноста и транспарентноста на нивното работење, за општини поблиски до граѓаните.

По економското заздравување од последиците предизвикани од пандемијата од КОВИД-19 енергетската криза, се предвидуваат мерки и политики за забрзан, инклузивен и одржлив економски раст, кои што се насочени кон добро управување – односно владеење на правото, сузбивање на корупцијата и подигнување на капацитетот на институциите. Тука спаѓаат и мерките за поттикнување на фискалната децентрализација, обезбедување локален и рамномерен регионален развој, одржлива и здрава животна средина и дигитализација на економијата и јавните услуги.

2.5.1 Остварувања во периодот јануари – ноември 2023 година

Реализацијата на приходите и приливите во буџетите на единиците на локалната самоуправа за периодот јануари – ноември 2023 година изнесува 39.854 милиона денари и споредено со истиот период претходната година бележи пораст од 14,5%. Од овој износ 10.565 милиони денари се даночни приходи кои бележат пораст од 12,4% во однос на претходната година. Во овој период од 2023 година реализацијата на приходите од даноците на имот изнесува 3.824 милиона денари и се констатира мал пад од 2%. Кај даноците од доход кои изнесуваат 821 милиони денари, има значителен пораст од околу 71%, главно како резултат на зголемување на минималната плата, зголемувањето на платите на вработените пред сè во образованието и

социјалната заштита и зголемениот процент од данокот на личен доход којшто се распределува на општините. Реализацијата на приходите од даноци на специфични услуги изнесува 5.854 милиони денари и бележи пораст од околу 18%, додека кај таксите за користење или дозволите за вршење дејност се бележи пораст од 27,3%.

Во анализираниот период, неданочните приходи изнесуваат 1.329 милиони денари и во споредба со истиот период од 2022 година бележат пораст од 7,7%. Во рамки на неданочните приходи доминираат приливите од такси и надоместоци и тоа во износ од 965 милиони денари и бележат пораст од 14,3% во однос на реализираните приходи во истиот период претходната година, додека другите неданочни приходи изнесуваат 282 милиони денари и истите бележат пад од 6,9%. Останатите неданочни приходи изнесуваат околу 82 милиони денари и бележат благ пад од 5,4% во споредба со претходната година.

Во периодот јануари - ноември 2023 година, капиталните приходи се реализирани во износ од 1.776 милиони денари или пораст од 7,4% во споредба со претходната година. Капиталните приходи во најголем дел се состојат од приходи од продажба на земјиште и нематеријални вложувања.

Во анализираниот период од 2023 година, приходите од дотации за пренесените надлежности во основното и средното образование, културата, детските градинки и домовите за стари лица и противпожарната заштита изнесуваат 21.674 милиони денари, односно бележат пораст од околу 17%. Приходите од трансфери од централниот буџет и од другите нивоа на власт во периодот јануари – ноември 2023 година изнесуваат 3.864 милиони денари и бележат значителен пораст од околу 25% во однос на реализираните во истиот период минатата година.

Во периодот јануари – ноември 2023 година, реализирани се приходи од донации во износ од 547 милиони денари, што претставува намалување за 13,5% во споредба со минатата година, додека приливите од кредити се реализирани во износ од 99 милиони денари и споредено со истиот период од минатата година бележат значително намалување за околу 61%.

Реализираните расходи во периодот јануари – ноември 2022 година изнесуваат 37.891 милиони денари и споредено со истиот период од минатата година се констатира значителен пораст од 10,1%. Со овие расходи редовно се подмируваат обврските преземени согласно пренесените надлежности на општините потребни за тековно работење, спроведување капитални проекти и отплата на главница за претходно земени кредити.

Во структурата на расходите најголемо учество со 56,5%, односно 21.396 милиони денари заземаат расходите за плати и надоместоци и споредено со истиот период од минатата година имаат значителен пораст од 18,5%. Најголем дел од платите односно 84,3% или 18.041 милиони денари се наменети за вработените во институциите на локално ниво од основното и средното образование, културата, детските градинки и старските домови и противпожарната заштита, кои со околу 98,8% се финансираат со блок дотации. Расходите за стоки и услуги изнесуваат 7.720 милиони денари и учествуваат со 20,4% во вкупните расходи и истите се за 5,3% пониски, споредено со истиот период претходната година. Капиталните расходи учествуваат со 14% и изнесуваат 5.293 милиони денари кои во најголем процент, односно 89,7%, се финансирани со сопствени средства на општината, 3,5% се средства добиени од донации, 1,9% од кредити, 4,1% од дотации и 0,7% од самофинансирачки активности. Кај капиталните расходи се констатира мало зголемување од 2,4%, што укажува на мало раздвижување на капиталните инвестиции и надминување на последиците од зголемувањето на цената на нафтата и нафтените деривати и електричната енергија. Расходите за субвенции и трансфери изнесуваат 2.798 милиони денари и учествуваат со 7,4%, а отплатата на главница изнесува 509 милиони денари или 1,3% од вкупните расходи. Расходите реализирани од резервите, социјалните бенефиции и каматните плаќања учествуваа со околу 0,5%.

2.5.2 Среднорочна рамка за буџетот на локална власт

Како еден од приоритетите кои се наведени во Програмата на Владата на Република Северна Македонија за период 2022-2024 е и продолжување на процесот на децентрализација. Со ова се настојува да се обезбеди дополнителна демократизација на општеството, поефикасно и поекономично обезбедување и испорачување на услугите, но и засилен локален развој.

Целта е надлежностите да се пренесат на нивото на управување кое е најблиско до граѓаните, за да истите ефективно се извршуваат, со соодветни финансиски средства и загарантирана вклученост на граѓаните во донесувањето на одлуките. Во наредниот период ќе се продолжи со политиките за развој на општините, односно фискална децентрализација и рамномерен регионален развој со цел зајакнување на финансиските извори на општините, но воедно и зголемување на одговорноста и транспарентноста на нивното работење. Владата ќе обезбеди ресурси (организациски и финансиски) за да помогне особено на помалите општини кои немаат доволен капацитет одеднаш да се справат со реализација на големи проекти.

На тој начин ќе го стимулира локалниот и регионалниот развој, особено преку максимална искористеност на претпристапните и новите структурни и кохезиони фондови на Европската Унија.

Се очекува општините да продолжат со подобра наплата на сопствените приходи, зајакнување на капацитетите за развивање политики за финансирање на општините и јакнење на капацитетите за финансиско управување. За остварување на стратешките определби и во наредниот период ќе продолжи силната посветеност на реализацијата на поттикнување на одржливиот локален развој, доброто локално владеење и создавање услови за поактивна, поефективна и поиновативна улога на локалните власти во остварувањето на националните цели за раст и развој.

Имајќи ги во предвид активностите кои се превземени во 2023 година поврзани со завршување на втората фаза од фискална децентрализација, во текот на 2024 година се очекува да завршат сите активности за влез на општина Пласница во втората фаза на фискална децентрализација.

Министерството за финансии и во 2024 година ќе продолжи со активностите поврзани со започната реформа за унапредување на фискалната децентрализација, која нуди сериозно системско решение за стабилни финансии на општините што ќе претставува одговорни општини и испорака на квалитетни и ефикасни услуги за граѓаните. Реформата се состои од три столба: зголемување на фискалниот капацитет на општините и зголемување на приходите на општините, зголемување на финансиската дисциплина на општините, намалување на долговите и домаќинско работење и зголемена транспарентност и отчетност.

Во 2024 година и на среден рок, а со цел унапредување на фискалната децентрализација, предвидени се повеќе активности и мерки за подобрување на фискалниот капацитет и зголемување на приходите на општините, зголемување на фискалната дисциплина и зголемување на транспарентноста и отчетноста во нивната работа.

Со измените на Законот за финансирање на единиците на локалната самоуправа се обезбедува подобрување на фискалниот капацитет и зголемување на приходите на општините, преку постепено зголемување на стапката од приходите од данокот на додадена вредност кои се распределуваат на општините и приходите од данокот на личен доход.

Приходите од данок на личен доход постепено се зголемија од 3% на 6% до 2024 година и како резултат на овие измени во 2024 година општините ќе добиваат по 6% од наплатените приходи од данокот на личен доход.

Приходите од данокот на додадена вредност во 2024 година ќе се обезбедат во висина од 6% од наплатениот данок на додадена вредност остварен во претходната фискална. Истите се распределуваат во три дела и тоа: основен дел – 4,5% од наплатениот данок на додадена вредност остварен во претходната фискална година, дел за перформанси - 0,75% од наплатениот данок на додадена вредност остварен во претходната фискална година и дел за вооедначување - 0,75% од наплатениот данок на додадена вредност остварен во претходната фискална година. Делот за перформанси ги наградува општините што имаат подобра реализација на сопствените приходи во споредба со планираните сопствени приходи и повисока наплата на сопствените приходи во тековната година во споредба со просекот од реализираните сопствени приходи во претходните три години. Делот за вооедначување е наменет за надминување на разликите согласно фискалниот капацитет на општините поради ограничен капацитет на ресурси, односно општините коишто имаат пониски приходи од данокот на личен доход по жител добиваат дополнителни средства. За 2022 и 2023 година во која се утврдени критериумите според кои се распределуваат средствата во основниот дел, делот за вооедначување и делот за перформанси. Како резултат на измените во Законот за 2024 година приходите од данокот на додадена вредност се планирани на 4.349 милиони денари со тенденција на пораст на износот во наредниот среднорочен период.

Во делот на активностите кои се однесуваат на зголемување на финансиската дисциплина и ефикасност, намалување и репрограмирање на доспените, а ненамирени обврски на единиците на локалната самоуправа, Министерството за финансии ќе им даде можност на општините за користењето на еден од трите кредитни инструменти, со цел надминување на проблемите со доспеаните, а неплатени обврски и тоа:

- користење на условен кредит (standby) од Министерство за финансии.
- издавање на општинска обврзница за познат купувач – Министерство за финансии.
- издавање на структурна обврзница од страна на Министерство за финансии.

Овој начин на решавање на проблемите со ненамирените обврски е поврзано со исполнување на условите за прогласување на финансиска нестабилност. Истовремено, во овој дел се зајакнува целата постапка од самиот момент на прогласување до делот на надминување на финансиската нестабилност.

Со цел регулирање на прашањето на неизмирениите доспеани обврски во текот на 2024 година се планира со техничка помош од УСАИД подготвениот посебен Закон за управување со општински долгови да

се достави до Собранието на Република Северна Македонија на усвојување и да се донесат подзаконски акти врзани со законот.

Во делот кој се однесува на зајакнување на фискалната одговорност на општините со законските измени се очекува зголемување на транспарентноста на работењето на општините, со кое општините имаат обврска на транспарентен начин да објавуваат финансиски податоци на своите веб страни, како и зголемена отчетност во трошењето на сите средства кои се доделени од страна на државата. На веб-страницата на Министерството за финансии ќе продолжат да се објавуваат податоци за извршување на приходите и расходите на општините и за заостанатите долгови пријавени во Електронскиот систем за известување и евидентирање на обврските на квартално ниво, а во Годишниот извештај за Буџетот на Република Северна Македонија се вклучува и Годишниот извештај за буџетите на општините. Со поддршка на УНДП, финансиските показатели од периодичните финансиски извештаи ќе продолжат да се објавуваат на веб-страницата на општините и на веб страната на Министерството за финансии.

Преку подобрување на ефикасноста на администрацијата и изнаоѓање нови локални приходи ќе се дејствува кон зголемување на сопствените приходи.

Во текот на 2024 година ќе се интензивираат активностите за донесување на нов Закон за финансирање на единиците на локалната самоуправа согласно направената проценка на постојниот закон подготвена со техничка помош на УНДП во текот на 2022 година и добиените заклучоци и препораки ќе бидат добра основа за подготовка за донесување на нов Закон. Истовремено новиот Закон за финансирање на единиците на локалната самоуправа ќе се усогласи со новиот Закон за буџети, а до крајот на годината ќе се се превземат активности за донесување на подзаконски акти.

Со дотации од Буџетот на Република Северна Македонија и од буџетите на фондовите се обезбедуваат дополнителни приходи во буџетот на општината за финансирање на нејзините надлежности определени со закон. Од Буџетот на Република Северна Македонија се распределуваат: блок дотации за пренесените надлежности во областа на основното и средното образование, културата, детските градинки и домовите за стари лица, наменска дотација за противпожарна заштита, како и капитални дотации од Централниот буџет. Во Буџетот на Република Северна Македонија за 2024 година за финансирање на пренесените надлежности обезбедени се дополнителни 1.362 милиони денари. Дополнителното зголемување е наменето за финансирање на зголемените плати, како и за финансирање на зголемените трошоци за транспорт и електрична енергија.

Надлежните министерства и фондовите изготвуваат методологија за утврдување на критериумите за распределба на блок дотациите, која се базира на формула со користење на соодветни показатели на потребите за секоја програма. Владата на Република Северна Македонија донесува Уредба за методологијата за утврдување на критериумите за распределба на блок дотациите на предлог на надлежното министерство, по претходна согласност на Министерството за финансии и Комисијата за следење на развојот на системот за финансирање на општините. Во изминатиот период кај одредени пренесени надлежности се констатирани одредени проблеми, нејасни критериуми за распределба што резултира со нерамномерна распределба на средствата според потребите. Поради ова во одредени општини се јавува недостиг на средства од блок дотациите со која би се покриле сите трошоци во работењето. Со цел порамноправна распределба на дотациите по општини, во соработка со надлежните министерства кои трансферираат средства како блок и наменски дотации за пренесените надлежности во областа на основното и средното образование, културата, детската заштита и заштитата на стари лица и противпожарната заштита потребно е да се направи сеопфатна анализа на критериумите според кои се распределуваат средствата за поделните пренесени надлежности и да се утврди нов модел на распределба на средствата согласно потребите, кои ќе понудат повисок квалитет на услугите. Министерството за образование и наука во соработка со УНИЦЕФ и Светска Банка веќе работи на утврдување на нови критериуми за распределба на блок дотацијата за основно образование врз основа на утврден стандард по ученик, при што се предлагаат реформи во оптимизација на училишната мрежа, намалување на наставниот кадар и усогласување на потребниот број на наставници со бројот на ученици, како и подобрување на условите во основните училишта и подобрување на наставната програма. Целта е да се подобри ефикасноста и ефективноста на основното образование, а истовремено да се обезбеди еднаквост во пристапот до училиштата. Предлозите за новите критериуми се веќе презентирани на Министерството за финансии и на Комисијата за следење на развојот на системот на финансирање на општините. Во наредниот период исто така ќе се разгледуваат и критериумите за распределба на блок дотацијата за средно образование. Министерството за финансии во наредниот период со техничка помош од СИГМА ќе работи на анализи на постојните методологии за распределба на блок дотациите во културата, детските градинки и наменската дотација за пожарникари. Се очекува да се добијат предлози за подобрување на критериумите користејќи ги искуствата на други земји кои даваат позитивни резултати. Ќе се

настојува да се внесат критериуми со кој на реален начин би се утврдил потребниот износ на средства со кои би се покриле сите трошоци за пренасените надлежности и би се подобрил квалитетот на услугите.

Од страна на Владата на Република Северна Македонија формирана е Меѓуресорска работна група за надминување на проблемите на противпожарната заштита и анализа на состојбите во оваа област во која се доделува наменска дотација. Работната група работи на измена на Законот за пожарникарство, посебно во делот на доуредување на платите и надоместоците на пожарникарите, утврдување на потребниот број на пожарникари согласно критериумите кои се утврдени во Законот, како и решавање на останатите проблеми со кои се соочува оваа пренесена надлежност.

Преку надлежните министерства и други државни институции се распределуваат средства до општините во вид на капитални дотации за реализирање на капитални инфраструктурни проекти во општините. Распределбата се врши согласно Програма која на предлог на надлежното министерство ја носи Владата, така што генерално не се утврдени критериуми за распределба на капиталните дотации кои би биле претходно усвоени од Владата. Владата ќе води политика на групирање на сите капитални инвестиции за ЕЛС на едно место. Средствата кои произлегуваат од програмите на министерствата и агенциите и се наменети за општински и регионални проекти ќе се обединат, при што системот на координација за распределба на средствата согласно утврдени критериуми ќе го врши Советот за рамномерен регионален развој. Заради поголема извесност во планирањето и реализацијата на овие капитални инвестиции ќе се воспостави тригодишно буџетирање. Во соработка со министерствата и институциите од каде се трансферираат капитални дотации до единиците на локалната самоуправа потребно е да се разработат Уредби за распределба на капитални дотации во која ќе се утврдат транспарентни критериуми врз основа на кои секоја општина би добила капитална дотација. За разрешување на ова прашање потребно е формирање меѓусекторска работна група во која ќе се вклучат претставници од министерствата и институциите од каде се трансферираат капитални дотации до општината и да се спроведе сеопфатна анализа за распределбата на капиталните дотации и утврдување на критериуми за распределба на капиталните дотации, односно донесување на Уредба/и за капитални дотации. Во текот на 2023 и во 2024 година УНДП ќе го поддржи Министерството за финансии во реформирањето на нормативната рамка за дизајнирање на формализиран систем на капитални трансфери. При тоа ќе се предложат неколку модели за реформа на распределбата на капиталните дотации односно дали ќе се прифати унифициран модел за сите корисници на централниот буџет или да се предложат посебни модели за распределба на капитални дотации. Целта е да се направи реформа на системот на капитални дотации и да се обезбедат практични решенија за дизајнирање транспарентни и објективни критериуми за распределба на капиталните дотации. При тоа потребно е да се изработи Методологија за распределба на капиталните дотации, која содржи унифицирани, транспарентни и јасни критериуми, како и предлог за воспоставување на ex post евалуација на реализираните проекти финансирани преку капитални дотации и можно вклучување на успешноста на оценувањето во критериумите за распределба.

Стабилни приходи се обезбедени со доделување средства од закупнина на земјоделско земјиште во сопственост на Република Северна Македонија на општините и тоа во сооднос 50% за Буџетот на Република Северна Македонија и 50% за општините и општините во градот Скопје, кои се распределуваат од 2018 година, во зависност од местоположбата на земјоделското земјиште кое е предмет на давање под закуп, под услов реализацијата на приходите од данок на недвижен имот во претходната година да е над 80% во однос на планираните приходи. Пораст на сопствените приходи има и од средствата кои се распределуваат на општините од надоместокот кој се наплаќа од концесија за користење на водните ресурси за производство на електрична енергија во сооднос од 50% за централниот буџет и 50% за општините, во зависност на чие подрачје се врши концесиската дејност.

Порастот на сопствените приходи на општините, посебно на приходите од даноците на недвижен имот е обезбеден со подобар опфат на даночната основа на физичките лица и правните субјекти и репроценка на вредноста на недвижниот имот. Во наредниот период се очекува да се остварат повисоки приходи со утврдување на реална пазарна вредност на недвижниот имот, посебно по завршување на постапката на евидентирање и легализација на бесправно изградените објекти на градежно и земјоделско земјиште. Имајќи ги предвид последните измени во Законот за даноци на имот во наредниот период сепредвидува ревизијата на пазарната вредност на недвижниот имот кој претставува даночна основа на данокот на имот од страна на општините, општините на град Скопје и градот Скопје да се врши на секои четири години со цел усогласување со фактичката состојба. Стапките на данокот на имот за недвижниот имот кој не се користи од страна на сопственикот или не се издава под закуп подолго од шест месеци во текот на една година, а е во сопственост на државата, општините, општините во градот Скопје и градот Скопје, како и физички и правни лица, се зголемува за три пати во однос на стапките пропишани со законот. Стапките на данок на имот на земјоделското земјиште кое не се користи за земјоделско производство се зголемуваат за

три пати во однос на основните стапки. Даночната основа за утврдување на данок на недвижен имот ќе биде износот на пазарната вредност, наместо проценетата вредност утврдена во Методологијата за утврдување на пазарна вредност на недвижниот имот. Исто така потребно е општините навремено да ги издаваат и доставуваат даночните решенија до даночните обврзници. Зголемувањето на стапката на данок на имот, за имоти со висока вредност, би можел да биде дополнителен извор на приходи, со тоа што, откако еднаш ќе се зголеми стапката, од суштинска важност е да се обезбедат капацитети за проценка и за ревизија со цел да се избегне пријавување на имотот по пониска вредност. Со техничка помош од СИГМА ќе се разработат можности за зголемување на локалните приходи врз основа на најдобрите практики на ЕУ со фокус на зголемување на сопствените приходи и изработка на компаративна анализа за најдобрите практики на ЕУ, како и препораки за зголемување на сегашните локални приходи и воведување на нови локални приходи.

Понатаму, општините ќе продолжат со извршување во делот на пренесените надлежности за управување со градежното земјиште и третман на бесправно изградените објекти на градежно и земјоделско земјиште, за кои се утврдени и соодветни извори на приходи на буџетот на општината. Истовремено потребно е да се работи на зајакнување на кадровскиот капацитет на општините.

Во наредниот среднорочен период се очекува имплементација на Закон за рамномерен регионален развој и Стратегијата за рамномерен регионален развој за периодот 2021-2031 година. Владата на Република Северна Македонија и вонредниот период ќе продолжи со активностите за рамномерен регионален развој и унапредување на сите региони во земјата. Спроведувањето на Стратегијата за рамномерен регионален развој на Република Северна Македонија 2021-2031 година во осумте плански региони (Вардарски, Источен, Југозападен, Југоисточен, Пелагониски, Полошки, Североисточен и Скопски) со подобра вертикална и хоризонтална координација на националните и на локалните политики и интегрираните развојни проекти прилагодени на локалните потреби и услови ќе обезбеди поизбалансиран и територијално насочен локален развој. Во Програмата за спроведување на Стратегијата за рамномерен регионален развој на Република Северна Македонија 2021-2024 година, претставени се широк корпус на активности, програми, проследени со финансиски инструменти, кои ќе доведат до порамномерен регионален развој на државата во предметниот период. Советот за рамномерен регионален развој и понатаму ќе има значајна улога како промотор на партнерството помеѓу регионите/општините и Владата и во негови рамки ќе се координира искористувањето на средствата од сите секторски програми наменети за планските региони и општините. Посебни напори ќе се вложат за поддршка на општините, со поттикнување на локалниот развој преку поддршка на локалните проекти и нивно усогласување со националните. Целта на фискалната воедначување во контекст на Стратегијата за регионален развој е да се обезбеди еднаква понуда на јавни добра и услуги кај сите единици на локална самоуправа, постигнувајќи притоа комплементарен ефект на постигнување поголема рамнотежа на развојот на одделни плански региони. Солидарно, помагајќи ги финансиски најслабите општини односно општините со најнизок капацитет за собирање приходи, позитивно се влијае на нивниот развој, но истовремено и на развојот на планскиот регион на кој му припаѓаат.

Усвоена е Програмата за одржлив локален развој и децентрализација за периодот 2021 – 2026 година, во 2023 година завршуваат активностите околу Акциски план за Програмата за одржлив локален развој и децентрализација за периодот 2021 – 2026 година, за периодот 2021-2023 година. Програмата го одразува континуирираниот интерес на сите чинители за постојан развој на локалната самоуправа, како ниво на власт кое е најблиско до граѓаните. Со Програмата се опфатени сите значајни аспекти на процесот на децентрализација кои придонесуваат за усогласување на системот за локална самоуправа со нормативните, институционалните, политичките и административните критериуми и стандарди на ЕУ и остварување на целите за одржлив развој на ООН. Формирано е Координативно тело за следење на спроведувањето на Програмата и акциските планови, составена од 22 претставници од министерствата и ЗЕЛС. Во текот на 2024 година ќе се подготви извештај за реализација на околу Акциски план за Програмата за одржлив локален развој и децентрализација за периодот 2021 – 2026 година, за периодот 2021-2023 година и ќе се реализираат активности за подготовка на Акциски план за Програмата за одржлив локален развој и децентрализација за периодот 2021 – 2026 година, за периодот 2024-2026 година.

Истовремено, секторска работна група за регионален и локален развој има обврска да спроведува задачи на експертско ниво, поврзани со формулирање и имплементација на националните секторски политики, вклучувајќи ги оние поврзани со ЕУ интеграциите и донаторската помош воопшто и ИПА програмата.

Општините голем дел од средствата наменети за локален и регионален развој ги добиваат од Буџетот на државата преку ресорните министерства, добиваат донации од различни извори, средства од ИПА фондовите и кредитни линии за финансирање на инфраструктурни проекти. Поради тоа општините не секогаш имаат увид во можностите за финансирање на капитални инфраструктурни проекти, а истовремено поради ограничените кадровски капацитети не можат да обезбедат финансиски средства за реализација на

капитални инвестиции во општината. Формирана е работната група од претставници од Министерството за правда, Министерството за локална самоуправа, Министерството за финансии, Бирото за регионален развој, Кабинет на Заменик Претседател на Влада за економски прашања, Министерство за политички систем и односи на заедниците, Министерство за информатичко општество и администрација и ЗЕЛС со цел изнаоѓање на законско решение за формирање на Агенцијата за регионален и локален развој, која би имала пошироки надлежности од досегашните на Бирото за регионален развој, преку која ќе се даде можност на општините за обезбедување на дополнителни финансиски средства од различни извори за финансирање на капитални инвестиции, кои ќе го подобрат локалниот и регионален развој. Со постоењето на оваа Агенција, средствата кои би се обезбедиле од различни извори, а се наменети за регионален и локален развој би се распределувале согласно утврдени критериуми и согласно потребите на општините и регионот. Работата на Агенцијата ќе ја координира Министерството за локална самоуправа. Министерството за локална самоуправа врз основа на доставената Информација до Владата за моделите за трансформација на Бирото за регионален развој во Агенција за локален и регионален развој е задолжено да ги почне законските процедури и активности во текот на 2024 година.

Покрај поддршката во однос на преносот на надлежностите за наплата на дел од јавните приходи, како и трансферите од централниот буџет, помошта во градењето на општинските капацитети се спроведува и преку проекти на централната власт финансирани преку меѓународни финансиски институции.

Во 2023 година ќе финализира реализацијата на Проектот за подобрување на општинските услуги (МСИП), кој го спроведува Министерството за финансии со поддршка од Светска банка и Европската комисија кој започна пред една деценија, неговиот вкупен фонд е над 100 милиони евра и има за цел да ги подобри општинските услуги преку заеми и грантови за општините за реализација на капитални проекти за водоснабдување, канализација и одведување отпадни води, енергетска ефикасност (улично осветлување, изолација на општински објекти и сл.), локална патна инфраструктура (модернизација и реконструкција на улици и патишта), комунални услуги (набавка на возила за јавните комунални претпријатија), како и други општински услуги и надлежности (изградба на детски градинки, зелени пазари, инфраструктура во индустриски зони и сл.).

Преку Проектот за локални патишта, кој е дел од тековната Рамка за соработка со Светска банка и се спроведува преку Министерството за транспорт и врски, 70 милиони евра се наменети да се распределат на сите 80 општини за изградба и санација на локални патишта и улици, како и на друга патна инфраструктура во единиците на локалната самоуправа. Со оваа директна помош од 500 илјади евра до 2 милиона евра по општина (во зависност од проектот со кој што ќе аплицираат), се дејствува кон подобрување на локалната инфраструктура во општините.

Во наредниот период ќе продолжи реализацијата на Проектот за енергетска ефикасност во јавниот сектор, кој што се спроведува преку Министерството за финансии со поддршка на Светска Банка со Договор за заем во вкупен фонд од 10,5 милиони евра. Проектот за енергетска ефикасност во јавниот сектор ќе се спроведува преку Проектната единица за подобрување на општинските услуги – МСИП. Главната цел на реализацијата на овој проект е намалување на потрошувачката на енергија во јавниот сектор, а воедно и подобрување на нивото и квалитетот на јавните објекти и јавното осветлување. Право на користење на средствата од оваа компонента имаат сите единици на локалната самоуправа. Висината на заемот за една локална самоуправа може да варира од 50 илјади до 750 илјади евра и истата зависи од слободниот капацитет за задолжување на општината и проценетата вредност на предложениот општински проект. Со потпишување договор со Министерството за финансии, 80% од овие средства општината ќе ги добие како подзаем, додека, пак, останатите 20% како грант. Воедно, од страна на Министерството за финансии, во рамки на средствата обезбедени за Проектот, ќе бидат покриени и трошоците за подготовка на енергетска ревизија и за техничка документација за проектите.

Уште еден крупен проект што се реализираше изминатите десет години, во насока на подобрување на општинската инфраструктура е „Водоснабдување и одведување отпадни води“, финансиран преку Европската инвестициска банка (ЕИБ), Светска банка, КФВ, ИПА и буџетски средства, а имплементиран преку Министерството за транспорт и врски. Со средства во вредност од 100 милиони евра поддржани се сите општини за изградба на подобра инфраструктура за водоснабдување и пречистителни станици. Овој проект ќе продолжи и во иднина преку Министерството за животна средина, со дополнителен фонд на средства за поддршка на унапредување на локалната инфраструктура.

Во наредниот среднорочен период предвидено е утврдување индикатори за следење на фискалната децентрализација, зголемување на ефикасноста при наплатата на локалните даноци, подобрување на ефективността и профитабилноста на јавните претпријатија во општините, како и зголемување на транспарентноста и отченоста на општините. Во соработка со странски донатори се работи на создавање на општински „индекс за одржлив развој“ кој е усогласен со Целите за одржлив развој и ќе служи како

инструмент на политиката за локалниот развој помагајќи им на властите на сите нивоа да планираат и дистрибуираат средства за развој за да промовираат рамномерен социо-економски раст и да го олеснат следење на развојниот напредок.

Зголемувањето на финансиската дисциплина на општините, намалувањето на долговите и домаќинското работење ќе бидат приоритети во наредниот период и ќе се преземат мерки за реално планирање на приходите и расходите на општините, рационализација во работењето и намалување на непотребните расходи, редовно сервисирање на обврските, поголема финансиска дисциплина, подобрување на процедурите за прогласување финансиска нестабилност и анализа на постојните обврски на општините и локалните јавните претпријатија.

Во насока на зголемување на транспарентноста и отчетноста и унапредувањето на фискалната децентрализација, ќе се зголеми контролата од страна на државата, особено од страна на Финансиската инспекција во јавниот сектор во поглед на Законот за пријавување и евиденција на обврските и пријави за непочитување на Законот за финансиска дисциплина, ќе се носат мерки за зголемување на транспарентноста на општините преку објавување на финансиските извештаи на транспарентен и разбирлив начин, а ќе се дејствува и кон поголема отчетност за користење на буџетските средства.

Веќе е започнат процес на јавни консултации и расправа со ЗЕЛС и другите засегнати страни околу предлозите за реформата, а во координација со Работната група за продолжување на процесот на децентрализација, формирана од страна на Владата, во којашто учествуваат министерствата за политички систем, за финансии, за локална самоуправа и ЗЕЛС. Еден од владините приоритети е продолжување на процесот на децентрализација во насока на поголема демократизација, подобри јавни услуги и засилен локален развој во интерес на граѓаните.

Табела 9. Проекција на среден рок на Буџетот на локалната власт (во милиони денари)

	2021*	2022*	2023*	2024*	2025*	2026*	2027*	2028*
Вкупни приходи	38.366	38.716	49.902	56.003	55.963	57.878	60.788	63.784
Даночни приходи	11.280	10.716	12.454	12.873	13.190	13.520	13.870	14.230
Неданочни приходи	1.280	1.419	2.644	2.770	2.875	3.000	3.140	3.240
Капитални приходи	1.744	1.784	2.310	2.340	2.370	2.440	2.500	2.570
Трансфери	23.386	24.105	30.817	35.972	35.480	36.870	39.230	41.696
Донации	676	692	1.676	2.048	2.048	2.048	2.048	2.048
Вкупни расходи	38.527	38.911	49.902	56.003	55.963	57.878	60.788	63.784
Плати и надоместоци	18.847	19.899	22.078	25.055	26.270	27.140	28.070	29.670
Стоки и услуги	8.145	9.900	12.081	12.420	12.720	13.000	13.620	13.970
Каматни плаќања	37	37	63	80	80	90	100	100
Субвенции и трансфери	2.654	2.857	2.878	3.880	3.880	3.980	4.180	4.280
Социјални трансфери	55	67	71	90	90	90	90	90
Капитални расходи	8.789	6.151	12.731	14.478	12.922	13.578	14.728	15.674
Салдо	-161	-195	0	0	0	0	0	0

Извор: Проекции на Министерство за финансии (*)

2.6 Јавни претпријатија и трговски друштва во сопственост на државата

Работењето на јавните претпријатија и трговските друштва во државна сопственост е уредено со Законот за јавни претпријатија, Законот за трговски друштва, како и со други закони во кои е регулирана дејноста на претпријатието односно друштвото (Закон за енергетика, Закон за железничкиот систем, Законот за јавните патишта и слично).

Владата на Република Северна Македонија е основач на 15 јавни претпријатија и единствен акционер/содружник во 15 трговски друштва. Овие субјекти се работодавачи на околу 15 илјади работници и истите претставуваат значаен дел од македонската економија.

Вкупните приходи на јавните претпријатија и трговските друштва во државна сопственост за 2022 година согласно податоците од годишните извештаи изнесуваат 78,8 милијарди денари, вкупните расходи се реализирани во износ од 71,5 милијарди денари, при што како краен резултат во 2022 година остварена е добивка во износ од околу 7,3 милијарди денари, пред се како резултат на субвенциите од државниот буџет, исплатени на енергетските компании со цел да се ублажи ценовниот шок предизвикан од енергетската криза.

Финансиските показатели од работењето на јавните претпријатија и трговските друштва се прикажани на пресметковна основа, согласно пропишаната сметководствена методологија, која се разликува од методологијата на буџетските корисници каде што финансиските податоци се прикажуваат на готовинска основа, имајќи предвид дека овие субјекти, водењето на сметководството, подготвувањето и поднесувањето на годишната сметка и финансиските извештаи го вршат во согласност со Законот за трговските друштва и усвоените меѓународни сметководствени стандарди и меѓународните стандарди за финансиско известување, а не согласно Закон за сметководство на буџетите и буџетските корисници. Прикажаната загуба кај одредени јавни претпријатија и трговски друштва во државна сопственост е резултат на пресметаната амортизација на основни средства, која во основа претставува пресметковен трошок и се прикажува како расход на јавните претпријатија.

Табела 10: Главни финансиски показатели за јавните претпријатија и трговските друштва во целосна државна сопственост (во милиони денари)

Ред. бр.	Назив на Акционерското друштво/ Јавното претпријатије во државна сопственост	вкупни приходи	вкупни расходи	загуба/ добивка пред оданочување	вкупни приходи	вкупни расходи	загуба/ добивка пред оданочување	план приходи	план расходи	загуба/ добивка пред оданочување
1	АД „Електрони на Северна Македонија“ - Скопје	34.093,1	31.578,9	2.514,2	25.840,4	35.008,2	-9.167,8	4.481,7	4.863,0	-381,4
2	АД за пренос на електрична енергија и управување со електроенергетскиот систем во државна сопственост - Скопје	12.395,2	11.004,7	1.390,5	11.283,5	11.283,5	0,0	1.562,0	1.654,5	-92,5
3	ЈП за државни патништа - Скопје	13.065,0	9.391,5	3.673,5	11.193,0	3.082,0	8.111,0	3.286,5	2.304,3	982,2
4	АД „Железници на Република Северна Македонија - Транспорт“ - Скопје	1.648,6	1.872,0	-223,4	1.351,6	1.910,3	-558,7	258,7	428,8	-170,2
5	ЈП „Национални шуми“ - Скопје	1.743,3	1.692,7	50,6	2.095,1	1.923,8	171,2	589,7	448,7	141,0
6	АД „Пошта на Северна Македонија“ - Скопје	1.199,6	1.429,4	-229,9	1.420,6	1.533,5	-112,8	267,1	325,2	-58,1
7	ЈП за железничка инфраструктура „Железници на Република Северна Македонија“ - Скопје	1.192,0	1.334,5	-142,5	1.045,1	1.624,0	-578,8	108,2	296,7	-188,5
8	ЈП за одржување и заштита на магистралните и регионалните патништа - Скопје	1.615,9	1.555,2	60,7	1.895,0	1.880,0	15,0	552,2	436,9	115,2
9	ЈРП „Македонска Радиотелевизија“ - Скопје	1.104,8	1.064,5	40,3	1.172,5	1.172,5	0,0	227,1	264,3	-37,2
10	АД за изградба и стопанисување со станбен и со деловен простор од значење за Републиката - Скопје	794,4	785,3	9,1	855,6	853,7	1,9	128,3	131,7	-3,5
11	АД за вршење на дејноста давање на услуги во воздухоловната навигација „М - НАВ“ - Скопје	1.307,3	1.170,4	137,0	1.228,5	1.221,1	7,4	496,0	268,7	227,3
12	АД „Водостопанство на Република Северна Македонија“ - Скопје	825,4	825,9	-0,5	885,3	883,2	2,1	131,1	180,4	-49,4
13	ЈП „Стрежево“ - Битола	272,5	491,3	-218,8	271,7	464,9	-193,2	73,7	114,2	-40,5
14	АД ТЕЦ „Неготино“ - Неготино	5.476,6	5.394,3	82,3	13.283,2	13.283,2	0,0	6,1	132,5	-126,4
15	АД „Државна лотарија на Северна Македонија“ - Скопје	837,1	361,7	475,4	1.676,1	1.099,7	576,4	431,8	176,7	255,1
16	ЈП „Злетовица“ - Пробиштип	42,5	164,8	-122,3	46,0	175,1	-129,2	23,4	48,6	-25,1
17	ЈП „Национална Радиодифузија“ - Скопје	196,7	313,5	-116,8	243,6	243,6	0,0	38,3	46,7	-8,5
18	АД „Аеродроми на Република Северна Македонија“ - Скопје	58,9	110,3	-51,3	14,0	109,3	-95,3	22,4	3,9	18,5
19	ДООЕЛ „Борис Трајковски“ - Скопје	222,5	211,8	10,7	166,9	233,0	-66,1	19,3	29,1	-9,8
20	ЈП за водостопанство „Лисиче“ - Велес	47,6	85,9	-38,3	47,4	87,9	-40,5	20,2	21,7	-1,5
21	АД за стопанисување со деловен простор во државна сопственост - Скопје	92,6	85,2	7,4	62,7	79,6	-17,0	20,1	17,4	2,7
22	ЈП „Службен весник на Република Северна Македонија“ - Скопје	96,3	78,9	17,3	99,1	94,1	5,1	25,1	20,4	4,7
23	ЈП „Студенчица“ - Кичево	74,4	67,7	6,7	79,2	79,2	0,0	19,4	18,0	1,5
24	АД „Медиумска информативна агенција“ - Скопје	76,9	66,5	10,4	64,0	63,9	0,1	16,6	15,8	0,8
25	ЈП „Јасен“ - Скопје	48,9	47,9	0,9	48,9	48,7	0,2	15,8	11,7	4,1
26	ЈП за стопанисување со пасишта - Скопје	43,1	26,7	16,4	36,2	33,7	2,6	6,3	6,0	0,2
27	АД „Номас“ - Скопје	147,6	211,1	-63,5	0,0	0,0	0,0	187,8	188,0	-0,2
28	АД „Национални енергетски ресурси“ - Скопје	0,2	16,2	-16,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
29	ЈП „Агро - Берза“ - Скопје	14,1	11,2	2,9	15,7	15,7	0,0	3,9	2,7	1,2
30	ЈП „Колеторски систем“ - Скопје	99,3	141,4	-42,1	101,4	128,5	-27,1	40,8	32,2	8,6
31	ДООЕЛ „Нафтовод“ - Скопје	0,0	6,3	-6,3	8,3	8,3	0,0	0,0	1,5	-1,5
	ВКУПНО:	78.832	71.598	7.235	76.530	78.624	-2.094	13.060	12.491	569

Приходите на Буџетот по основ на уплата на дивиденда од страна на трговските друштва во кои државата е целосен или делумен акционер и уплата на вишок на средства од работењето на јавните претпријатија во државна сопственост на крајот на 2022 година изнесуваат вкупно 1 милијарда денари, а во 2023 година, приходите по овој основ се очекува да изнесуваат околу 1,1 милијарда денари.

Од друга страна пак, иако годишниот Закон за извршување на Буџетот на Република Северна Македонија не ги опфаќа директно јавните претпријатија и трговските друштва во државна сопственост, тие

преку своите ресорни министерства добиваат трансфери како буџетска поддршка за реализација на одредени инфраструктурни проекти, со оглед дека истите вршат дејности од јавен интерес односно се субјекти кои вршат дејности од суштинско значење за македонската економија.

Со измените на Законот за јавните претпријатија, а во насока на унапредување на транспарентноста, јавните претпријатија имаат обврска да ги објавуваат годишните и тримесечните извештаи на своите веб страни, со што се овозможува навремено и транспарентно следење на финансиското работење на овие субјекти, а едновременно се дава можност и за пореално предвидување на фискалниот ризик во овој домен и навремено преземање на соодветни мерки. Почнувајќи од 2020 година, Министерството за финансии на својата веб страна објавува консолидирани квартални податоци за реализираните приходи и расходи на ниво на јавно претпријатије/трговско друштво во државна сопственост.

Јавните претпријатија и трговските друштва во државна сопственост, согласно Законот за пријавување и евиденција на обврските, имаат обврска на месечна основа да ги пријавуваат преземените, а недоспеани обврски и доспеаните, а неплатени обврски во Електронски Систем за Пријавување и евиденција на обврски, за чие водење е надлежно Министерството за финансии. Врз основа на евидентирани податоци за пријавените обврски, Министерството за финансии континуирано, на квартална основа објавува збирни извештаи на својата веб-страница, што дополнително допринесува за зајакнување и зголемување на транспарентноста.

Владата на Република Северна Македонија како основач на јавните претпријатија и трговските друштва во државна сопственост континуирано го следи финансиското работење на истите преку годишните сметки и годишните извештаи, тримесечните извештаи, финансиските планови и инвестиционите програми при чие разгледување и одобрување се даваат укажувања и забелешки до надлежните органи на претпријатието/друштвото кои се во насока на намалување на непродуктивните расходи, преземање на мерки за наплата на ненаплатените побарувања и навремено подмирување на обврските.

И во текот на 2023 година, јавните претпријатија и трговските друштва во државна сопственост продолжија да работат во ограничени и отежнати услови, пред се како резултат на енергетската и економската криза, што во голема мерка придонесе тие да се соочат со проблеми во делот на наплатата на побарувањата, одржувањето на тековната ликвидност и навременото подмирување на обврските кон добавувачите, државата и вработените.

Со цел подобро справување со негативните последици предизвикани од енергетската и економската криза и во текот на 2023 година, овие субјекти беа опфатени со Планот за фискална консолидација донесен од Владата на Северна Македонија. Согласно овој План, продолжи обврската на јавните претпријатија и трговските друштва во државна сопственост за ревидирање на финансиските планови во насока на намалување на планираните помалку продуктивни расходи за 15 %. Воедно, се направија законски измени со цел рационално пополнување на испразнетите работни места кај претпријатијата и друштвата кои работат со загуба, пред се од аспект на неопходноста на работното место за извршување на основната дејност на претпријатието односно друштвото.

Современиот концепт на управување со јавните финансии дизајниран во новиот Закон за буџети е насочен кон подобрување на управувањето со јавните финансии и зајакнување на среднорочното буџетирање, како еден од најголемите приоритети на Владата на Република Северна Македонија во процесот за пристапување во Европската Унија. Тој концепт ги опфаќа и јавните претпријатија и трговските друштва во државна сопственост како значаен сегмент во јавниот сектор, така што планирани се активности во наредниот период, за воведување на среднорочно планирање и кај овие субјекти. Во таа насока, Министерството за финансии во текот на 2023 година со циркуларно писмо побара податоци од државните јавни претпријатија и трговски друштва за планираните приходи и расходи на среден рок, односно во периодот 2023-2028 година.

Табела 11: Главни финансиски показатели за планираното работење на јавните претпријатија и трговските друштва во целосна државна сопственост (во милијарди денари) за периодот 2023-2028

		ПЛАНИРАНИ ВКУПНИ ПРИХОДИ И РАСХОДИ ВО ЈП и АД за период 2023-2028 година					во млд
Ред. бр.		2023	2024	2025	2026	2027	2028
1	ВКУПНИ ПРИХОДИ	76,5	78,4	80,8	83,5	86,2	89,1
2	ВКУПНИ РАСХОДИ	78,6	74,3	76,5	78,8	81,1	83,5
3	ФИНАНСИСКИ РЕЗУЛТАТ	-2,1	4,1	4,3	4,7	5,1	5,6

Во првиот квартал од 2023 година, од вкупно 30 субјекти, 13 субјекти имаат прикажано добивка во износ од 1,5 милијарди денари, додека останатите 17 субјекти имаат евидентирано загуба која изнесува 0,6 милијарди денари, со што крајниот финансиски резултат од работењето на сите субјекти е позитивен и во периодот јануари – март е утврден на износ од 0,9 милијарди денари.

Во вториот квартал од 2023 година вкупните приходи на јавните претпријатија и трговски друштва изнесуваат 16,7 милијарди денари, додека вкупните расходи се утврдени на износ од 14,5 милијарди денари, со што крајниот финансиски резултат е позитивен и изнесува 2,2 милијарди денари. Во периодот април – јуни 2023 година, 15 субјекти прикажале позитивен финансиски резултат во износ од 2,6 милијарди денари, додека 15 субјекти имаат евидентирано загуба во износ од 0,4 милијарди денари.

Во период јули – септември 2023 година, финансискиот резултат од работењето на јавните претпријатија и трговски друштва е позитивен и изнесува 0,5 милијарди денари. Имено, од доставени податоци за 30 субјекти, 14 субјекти имаат прикажано добивка во износ од 1,7 милијарди денари, а 16 субјекти имаат евидентирано загуба во износ од 1,2 милијарди денари.

3. Други аспекти и унапредување на управувањето со јавните финансии

3.1 Програма за реформа на управувањето со јавни финансии 2022 - 2025 година

Програмата за реформа на управувањето со јавните финансии за периодот 2022 - 2025 година и Акцискиот план за спроведување на Програмата за 2022 година беа усвоени од страна на Владата на Република Северна Македонија на 21 јуни 2022 година.

Програмата за реформа на управувањето со јавни финансии 2022 - 2025 година е стратешки документ за развој на системот за управување со јавните финансии со кој се продолжуваат започнатите реформи од претходниот четиригодишен период. Станува збор за амбициозен потфат кој ги опфаќа сите аспекти на управувањето со јавните финансии: економска анализа, макроекономска и фискална рамка, мобилизација и наплата на приходи, планирање на буџетот, управување со јавни инвестиции, ефективни инструменти според Планот за забрзан растот, јавни набавки вклучувајќи ЈПП, воспоставување интегриран информациски систем за финансиско управување (ИФМИС), Академија за јавни финансии, буџетско сметководство, јавна внатрешна финансиска контрола, надворешна контрола и парламентарен надзор и УЈФ на локално ниво.

Реформите во јавните финансии за подобрување на фискалната рамка, зајакнување на процесот на планирање, извршување и известување за јавните финансии, зголемување на наплатата на приходите, подобрување на системот на јавни набавки и зајакнување на внатрешната и надворешната контрола преку зголемување на транспарентноста и отчетноста во работењето се идентификувани како една од клучните цели на Владата, што треба да обезбеди забрзан и одржлив економски раст, повисок животен стандард и квалитет на живот на граѓаните. Тоа вклучува одржување стабилен буџет на долг рок, притоа продолжувајќи со обезбедувањето квалитетни и брзи услуги за граѓаните и деловните субјекти, преку модерна и ефикасна јавна администрација, поддржана со интензивна дигитализација.

Програмата се базира на концептот СМАРТ систем на јавни финансии или во буквален превод „паметни“ финансии, систем којшто ќе се базира на јасна стратегија и ќе биде одржлив, одговорен, реформски ориентиран и транспарентен, кој ќе ги имплементира реформите што треба да се направат во јавните финансии, во смисла на подолгорочно и поквалитетно планирање на буџетските програми и буџетите, ќе биде континуиран, односно одржлив и во континуитет ќе дејствува кон подобрување на транспарентноста. Ова ќе значи streмење кон поправичен модел на јавни финансии гледано од аспект на приходите, расходите и начинот на финансирање, односно популарно кажано, како се полни Буџетот и како и каде се трошат парите на граѓаните, при што фокусот е ставен на замена на традиционалното буџетирање со буџетирање засновано на резултати и воведување повеќегодишна буџетска рамка. Еден од главните столбови на СМАРТ системот мора да бидат транспарентноста и отчетноста на јавните финансии, со оглед на тоа дека транспарентноста во изминатите години е „клучен збор“ во политиката. Неговата реална вредност за јавните финансии е дека тоа е највисок степен на фискална контрола, при што информацијата на јавноста се дава на едноставен и општо разбирлив начин, а јавноста суди и одлучува дали тоа е вистинска или оправдана или легална одлука.

Програмата се спроведува преку годишни акциски планови, а следењето се врши врз основа на полугодишни и годишни извештаи. Два акциски планови за спроведување на Програмата за реформа на управувањето со јавните финансии за 2022 и 2023 година беа усвоени и завршени. Спроведувањето и

следењето на новата Програма 2022 - 2025 се базира на секторски дијалог за политиките со сите заинтересирани страни, што беше воспоставено со претходната Програма. Целта на дијалогот е да се осигури заедничката работа околу приоритетите и политиките во секторот Управување со јавни финансии и да се воспостави синергија и усогласеност помеѓу различните иницијативи, како и да се обезбеди дека буџетските средства и сите други расположливи ресурси, вклучително и донаторските средства ќе се користат на целисходен и транспарентен начин.

Законодавната рамка што ја поддржува Програмата за реформа на управувањето со јавните финансии за периодот 2022 - 2025 година не беше во сила во моментот на подготовка на Програмата, поради тоа што новиот Закон за буџети сèуште не беше усвоен од страна на Собранието. Со усвојувањето на Законот за буџети во септември 2022 година се дефинираше системот за управување со јавни финансии во Република Северна Македонија.

Со овој закон се уредува постапката за изготвување, донесување, извршување на Буџетот на Република Северна Македонија и буџетите на единиците на локалната самоуправа и на Градот Скопје и известување за нивното извршување. Законот ги регулира и фискалните правила и фискалните принципи, воспоставувањето на Фискалниот совет, среднорочното буџетско планирање, управувањето со средствата на државата и општините, како и следењето на финансиските резултати на јавните претпријатија и трговските друштва основани од државата и општините, како и фискалната одговорност и основите за воспоставување интегриран информациски систем за финансиско управување. На тие реформи им треба уште поголема брзина, а за да се постигне сеопфатната и амбициозна реформа вградена во новиот Закон за буџети треба да се усвои акциски план, да се забрза воспоставувањето на новите институционални структури и навремено да се обезбеди соодветен кадар во клучните реформски единици во Министерството за финансии, УЈП и Царинската управа.

Подобрувањето на управувањето со јавните финансии и зајакнувањето на среднорочното буџетирање за наредните 5 години, е еден од најголемите приоритети на Владата на Република Северна Македонија, како дел од процесот за пристапување во Европската Унија.

Притоа, за изработка на Фискалната стратегија планирано е поместување на временската рамка од постојната како и подобрена структура и содржина на Стратегијата.

Буџетот ќе има подобар приказ, преку поголем број информации што ќе бидат прикажани и подобро структурирани и ќе биде поделен на општ, посебен и развоен дел.

Воедно, предвидени се и одредби за воведување нумерички фискални правила, дизајнирани на начин да бидат усогласени и конзистентни со фискалните правила на ЕУ и да ја направат фискалната политика попредвидлива и поодговорна. Владата може да отстапи од утврдените фискални правила при настанување исклучителни околности.

Во текот на наредниот период, Министерството за финансии, во соработка со Светската банка, но и преку ИПА твининг-проектот „Зајакнување на функциите на буџетското планирање, извршување и внатрешна контрола“, ќе продолжи да работи на подготовка на подзаконски акти, насоки, прирачници и слично, чија цел е операционализација на новиот Закон за буџети, понатамошни подобрувања на системот за управување со јавните финансии, како и развивање детален план за сите работни процеси во Министерството за финансии.

Исто така, со новиот Закон за буџети се предвидува воведување интегриран информациски систем за финансиско управување – ИФМИС (IFMIS – Integrated Financial Management Information System), со кој ќе се воспостави интегрирање и поврзување со сите буџетски корисници и системите на Управата за јавни приходи, Царинската управа и други институции, а со цел овозможување поефикасно управување со јавните финансии. Со имплементирањето на ИФМИС ќе се постигне целосна компатибилност и интероперабилност на системите на јавните финансии, а нивната примена во согласност со Програмата за управување со јавните финансии значи обезбедување достапност на системите и размена на податоци непрекинато 24 часа дневно во текот на целата година.

На крајот од 2023 година, со техничка помош од СИГМА започна среднорочен преглед на целите и индикаторите на Програмата за реформа на управувањето со јавните финансии 2022 - 2025 за продолжување на Програмата за 2 дополнителни години. Новата Програма ќе го опфаќа периодот од 2024 до 2027 година. Среднорочниот преглед на Програмата е фокусиран на следните аспекти: Имплементација на Програмата и Акциските планови (ефективност); Прилагодување на интервенциите со цел да се постигнат посакуваните резултати и цели (релевантност); Адаптација и ефикасност на раководната структура за УЈФ (ефикасност).

3.2 Извештај за пријавените обврски согласно Законот за пријавување и евиденција на обврските

Со цел обезбедување и одржување на транспарентноста и отчетноста и јакнење на одговорноста при располагање со јавни средства, во Законот за пријавување и евиденција на обврските уредено е пријавувањето, евидентирањето и објавувањето на податоците за пријавените преземени а недоспеани обврски и на доспеаните а неплатени обврски.

Со ваквото законско решение е регулирано пријавувањето на обврските на месечна основа во електронскиот систем од страна на органите на државната власт, единиците на локалната самоуправа, установите и институциите што вршат дејности од областа на културата, образованието, здравството, детската, социјалната заштита, како и во други дејности од јавен интерес утврден со закон, основани од Република Северна Македонија или од единиците на локалната самоуправа, јавните претпријатија, трговските друштва во сопственост на државата и други правни лица чиј основач е Република Северна Македонија или единиците на локалната самоуправа.

Со цел информирање на јавноста и поголема транспарентност, а врз основа на евидентираниите податоци за пријавените обврски, пријавувањето се врши на месечна основа преку Електронскиот систем за пријавување и евиденција на обврските (ЕСПЕО), најдоцна до десетти во месецот, за претходниот месец, а Министерството за финансии континуирано, на квартална основа објавува збирни извештаи на веб-страницата.

Врз основа на евидентираниите податоци во Електронскиот систем за пријавување и евиденција на обврските, од пријавените податоци заклучно со ноември 2023 година, во табелата 12 е прикажан Извештајот за пријавени обврски по групи субјекти.

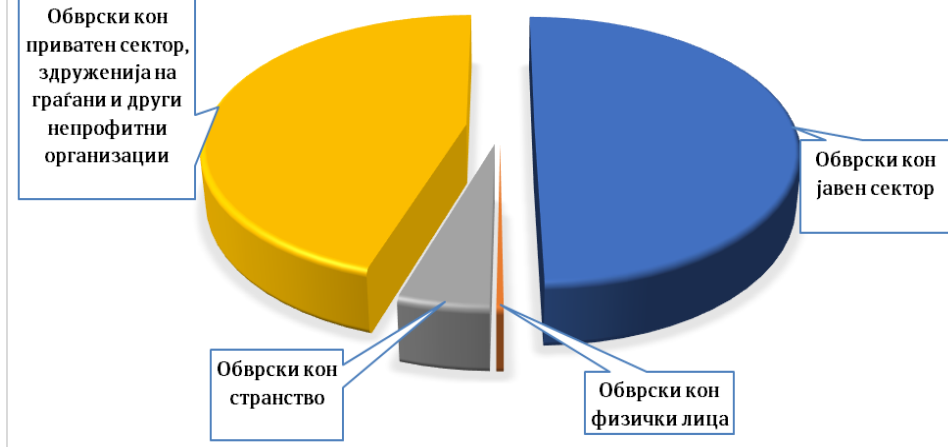
Табела 12. Извештај за пријавени обврски по групи субјекти за март 2023 година (во милиони денари)

Реден број	Групи на субјекти	Доспеани, а неплатени обврски Т*	Недоспеани обврски Т	Недоспеани обврски Т+1**	Недоспеани обврски Т+2***
1	Буџетски корисници прва линија	871	2,190	772	69
2	Буџетски корисници втора линија - национални	280	108	13	2
3	Општини	3,544	441	651	506
4	Единки локални - корисници втора линија	371	79	6	0
5	Јавни претпријатија и трговски друштва во државна сопственост	10,384	3,711	1,673	7,842
6	Општински јавни претпријатија	4,535	573	276	91
7	Јавни здравствени установи	5,697	2,227	61	0
8	Плански региони	49	14	0	0
9	Регулатори	2	48	0	0
10	Останати субјекти	1,396	36	1,768	1,868
	Вкупно:	27,128	9,425	5,219	10,378

Извор: Министерство за финансии - Електронски систем за пријавување и евиденција на обврски

Графикон 14. Извештај за пријавени обврски според видови комитенти за ноември 2023 година

ИЗВЕШТАЈ ЗА ПРИЈАВЕНИ ОБВРСКИ СПОРЕД ВИДОВИ КОМИТЕНТИ ЗА
НОЕМВРИ 2023 ГОДИНА

4. Користење на претпристапната помош од ЕУ

На Република Северна Македонија, како земја кандидат за членство во Европската Унија, ѝ се достапни средства од Инструментот за претпристапна помош (ИПА) на Европската Унија. Средствата од ИПА се планирани во рамките на следниве финансиски перспективи: Финансиска перспектива на ИПА 2007- 2013 (ИПА 1), Финансиска перспектива на ИПА 2014-2020 (ИПА 2) и Финансиската перспектива на ИПА 2021 - 2027 (ИПА 3).

Тука е презентирани делот од претпристапната помош од ЕУ кој се имплементира по метод на децентрализирано/индиректно управување. Методот на децентрализирано/индиректно управување со ИПА е метод на управување во чии рамки Европската комисија доверува задачи за спроведување одредени програми на ИПА на акредитираната структура во Република Северна Македонија, како што се спроведување тендерски постапки, склучување договори, мониторинг на проекти и извршување исплати. Од друга страна, при централизирано управување овие одговорности ги има ЕК, преку Делегацијата за ЕУ во РСМ.

Средствата за национално кофинансирање на проектите што се спроведуваат според методот на децентрализирано/индиректно управување, се планирани во буџетот на Министерството за финансии, раздел 09002 – Функции на држава, со исклучок на националното кофинансирање потребно за финансирање на проектите од ИПАРД, коешто се планира во буџетот на Агенцијата за финансиска поддршка и рурален развој, раздел 14004, како и на националното кофинансирање за исплата на финансиската контрибуција кон ЕК за учество во програми на Унијата коешто се планира во ресорните министерства.

Во програмскиот период 2021-2027, според методот на директно управување, министерството за финансии е одговорно за плаќање односно рефундација на ЕУ дел од платени влезни билети за програми на Унијата и агенциите од страна на соодветните министерства. Одговорните министерства во рамките на својот буџет го планираат соодветниот износ на влезен билет секоја година.

4.1 ИПА 1 - Финансиска перспектива 2007 – 2013

Во рамките на ИПА 1 - финансиска перспектива 2007- 2013 година, Република Северна Македонија, преку петте компоненти од ИПА, имаше на располагање 614 милиони евра (37,8 милијарди денари) од кои околу 467 милиони евра (28,7 милијарди денари) или околу 76% од вкупните алокации се имплементираа преку методот на децентрализирано управување (преку структури акредитирани од страна на службите на Европската комисија со цел самостојно управување со европските фондови).

4.2 ИПА 2 - Финансиска перспектива 2014 – 2020

Во рамките на ИПА 2 - финансиска перспектива 2014-2020 година, на Република Северна Македонија ѝ беа ставени на располагање 664 милиони евра. Во однос на начинот на имплементација, околу 50% од вкупните алокации за ИПА 2 се имплементираат преку индиректен систем на управување т.е. преку акредитираните ИПА структури.

Со доделената помош се финансираат проекти во следниве области: правда и внатрешни работи, патна и железничка инфраструктура, заштита на животната средина, образование, вработување, промоција на родовата еднаквост и развој на човечки ресурси и земјоделство и рурален развој.

Средствата од програмите на ИПА што се имплементираат преку индиректно управување се следниве годишни и повеќегодишни програми:

–Акциска програма за 2014 година во рамки на која се финансира проекти во следните сектори: Правосудство, Систем за опоравување од катастрофи и обезбедување континуитет во работењето, Развивање капацитети за вршење увиди на лице место, Влезни билети за програми на Унијата, Локална и регионална конкурентност, со фокус во делот на туризмот и Поддршка на интеграцијата во ЕУ (СЕП);

–Акциска програма за 2015, Акциска програма за 2016, Акциска програма за 2018 и Акциска програма за 2020 година во чии рамки се финансира влезни билети за програми на Унијата;

–Акциска програма за 2017 година во рамки на која се финансираат проекти во следните сектори: Труд и образование, Влезни билети за програми на Унијата;

–Повеќегодишна секторска програма за транспорт и животна средина и климатски акции за периодот 2014 - 2020 година;

–Програма ИПАРД 2.

Во рамки на Акциската програма за 2014 година, на Република Северна Македонија ѝ беа дадени на располагање 20 милиони евра средства од ИПА и со исплатите во текот на 2022 година оваа програма е завршена.

Во рамки на Повеќегодишната програма за животна средина и климатски активности и транспорт предвидено е финансирање проекти од областа на патниот и железничкиот сообраќај, како и проекти за изградба на пречистителни станици, канализациски мрежи и управување со отпад и климатски промени.

За периодот 2014 – 2020 година, во рамки на секторот Животна средина и климатски активности доделени се 114,95 милиони евра средства од ИПА, а во рамки на секторот Транспорт 110,91 милион евра. Притоа 39,9 милиони евра ќе се обезбедат како национално кофинансирање од Буџетот на Република Северна Македонија, а 339,7 милиони евра ќе се обезбедат преку ВБИФ (грант од околу 149 милиони евра) и преку заеми од меѓународни финансиски институции. Согласно потпишаната Финансиска спогодба за оваа програма, краен рок за исплата и завршување на договорите е 31.12.2026 година.

Во рамки на Акциската програма за 2017 година се финансираат договори од областа Труд и образование, со цел намалување на високата стапка на невработеност, зголемување на учеството, особено на младите луѓе и жени, на пазарот на работна сила, зголемување на пристапот до квалитетно образование и обука, подобрување на резултатите и вештините и воспоставување модерен и флексибилен систем за социјална заштита. За постигнување на општата цел предвидени се повеќе проекти во сферата на: Институционално јакнење на капацитетите за одржливи секторски реформи; Зајакнување на системот на образование и обука; Промовирање развој на вештини, вработување и работни услови; Социјална заштита, социјално вклучување и еднакво учество на пазарот на трудот и општеството. Заклучно со 20 ноември 2021 година, односно крајниот рок за склучување договори согласно потпишаната Финансиска спогодба за Акциска програма за образование, вработување и социјална политика 2017 година, беа склучени 10 (десет) договори во вкупен износ од 12,26 милиони евра, од кои 11,67 милиони евра се средства од ИПА.

Во рамки на Програмата ИПАРД 2 поддржани се проекти што ќе овозможат достигнување на стандардите на ЕУ воспоставени во областа на земјоделското производство, преработката на храна и руралниот развој. За периодот 2014 - 2020 година, во рамките на оваа програма, на Република Северна Македонија ѝ беа ставени на располагање 60 милиони евра средства од ИПА. Спроведувањето на Програмата ИПАРД 2014 - 2020 се врши преку 4 мерки (Инвестиции во физички (материјални) средства на земјоделските стопанства, Инвестиции во основни средства за преработка на земјоделски и рибни производи, Диверзификација на фармите и развој на бизниси и Техничка помош за спроведување на Програмата), а воедно започнаа и подготовките за акредитација на уште една мерка (Инвестиции во руралната јавна инфраструктура). До крајот на 2023 година, под оваа Програма, беа склучени 2378 договори од вкупно девет јавни повици.

4.3 ИПА 3 - Финансиска перспектива 2021 – 2027

Фокусот на ИПА 3 е ставен на фондови за инвестиции во форма на грантови и заеми и за зголемена конвергенција. Исто така, со ИПА 3 фокусот на Европската Унија е ставен на соработката со ЕИБ и ЕБРД, но и со другите меѓународни финансиски институции, кои ќе нудат т.н. „leverage“ заеми. ИПА 3 ќе треба да придонесе кон спроведување на „Економскиот и инвестициски план за Западен Балкан“ усвоен на мајскиот самит од 2020 година што се одржа во Загреб, со цел поттикнување динамично среднорочно закрепнување, создавање работни места и зголемување на трговската размена помеѓу земјите од Западен Балкан и ЕУ, преку финансирање големи инфраструктурни проекти во секторите транспорт, животна средина, дигитализација и енергетика, кои се значајни за регионалното поврзување, како и проекти зрели за спроведување во наредните 4 години.

Користењето на средствата од ИПА 3 ќе се врши на национално и на регионално ниво. Користењето на средствата преку Инструментот за претпристапна помош ИПА 3 за периодот 2021 - 2027 година, предвидува 5 т.н. прозорци и тоа:

- Прозорец 1: Владеење на правото, фундаментални права и демократија;
- Прозорец 2: Добро владеење, усогласување на законодавството, добрососедски односи и стратешка комуникација;
- Прозорец 3: Зелена агенда и одржлива поврзаност;
- Прозорец 4: Конкурентност и инклузивен раст;
- Прозорец 5: Територијална и прекугранична соработка.

На национално ниво, пакетот финансиски средства ќе се движи во рамките на досегашните 80-100 милиони евра на годишно ниво. Во рамките на националниот пакет, фокусот останува на почетокот на преговорите, на прилагодување на администрацијата на забрзаното темпо на реформи и на координативните механизми кои треба да го придвижат процесот на преговори, согласно новата методологија за преговори, на групирањето во кластери и усогласувањето на преговорите со користењето средства од ИПА за потребите на процесот на преговори и структурните реформи во целото општество. Висината на финансиски средства на национално ниво ќе зависи од спремноста на администрацијата да подготви релевантни и зрели проекти коишто произлегуваат од потребите на евроинтеграцискиот процес, како и од политичката посветеност во спроведувањето на овие проекти, бидејќи ИПА 3 е натпревар помеѓу земјите кориснички (земјите од Западен Балкан и Турција) во рамките на т.н. фер распределба („fair share“).

На регионално ниво, голем дел од најавените средства од ИПА 3 ќе се пласираат преку регионалните програми, наменети за поддршка на секторите транспорт, животна средина, енергетика, социјална поддршка и дигитализација. Затоа, за овие сектори ќе биде важно успешно да ги спроведуваат своите долгорочно развиени стратегии во кои се дефинирани националните приоритети, но и трендовите што произлегуваат од европската агенда, како што се дигитализацијата, широкопојасниот и брз интернет, енергетските проекти и трансформација кон декарбонизација, обновливи извори на енергија, гасна инфраструктура, циркуларна економија, чиста животна средина, гаранции за приватниот бизнис и сообраќајна поврзаност итн. На нашата земја и понатаму ќе ѝ стојат на располагање средства од Инвестициската рамка за Западен Балкан по принципот на т.н. спојување („blending“) грантови и заеми. Предност за финансирање ќе имаат зрели проекти, спремни за брзо спроведување. Притоа, новата фискална стратегија ќе биде порелаксирана во однос на позајмувањето капитал од меѓународните финансиски институции.

Во рамки на новиот Инструмент за претпристапна помош (ИПА 3), согласно Рамковниот договор за партнерство и Финансиската рамка 2021 - 2027 година, потребно е воспоставување нов систем за индиректно управување со средствата од ИПА. Во однос на Годишната акциска програма 2022, националниот координатор за авторизација го достави Барањето за доделување на задачите за имплементација на буџетот до ЕК. Во рамки на оваа програма, преку системот за индиректно управување предвидено е да се имплементираат проекти во следниве области:

- ЕУ за модерни системи за пречистителни станици

Во рамки на Програмата ИПАРД 2021-2027 година, на Република Северна Македонија ѝ беа ставени на располагање вкупно 97 милиони евра средства од ИПА, а националното кофинансирање изнесува 31.073.333 евра. Првиот јавен повик беше објавен во септември 2023 година.

Листа на планирани проекти во периодот од 2024 до 2028 година

- Повеќегодишна програма за транспорт:

- Договор за градежни работи и договор за надзор- Изградба на патна делница Градско - клучка Дреново како дел од патниот коридор 10-д; Надзор на изградбата на патната делница Градско - клучка Дреново како дел од патниот коридор 10-д. Периодот на имплементација на овој договор треба да заврши во третиот квартал од 2025 година;
 - Договор за градежни работи и договор за надзор- Рехабилитација на државен пат А2, делница Куманово - Страцин (фаза 1); Надзор на рехабилитација на државен пат А2, делница Куманово - Страцин (фаза 1). Периодот на имплементација на овој договор треба да заврши во третиот квартал од 2024 година;
 - Договор за градежни работи и договор за надзор - Изградба на железничка делница Крива Паланка - граница со Република Бугарија; Надзор на изградба на железничка делница Крива Паланка - Граница со Република Бугарија. Планираното склучување на овој договор е во текот на првиот квартал од 2024 година со период на имплементација 72 месеца;
 - Договор за услуги - Подготовка на проектна документација за мултимодален јазол Трубарево. Договорот е склучен во првиот квартал од 2023 година и е со период на имплементација 18 месеци;
 - Договор за услуги - Техничка ревизија за главниот проект Изградба на патна делница Градско - клучка Дреново како дел од патниот коридор 10-д. Договорот треба да се склучи во текот на четвртиот квартал од 2023 година со период на имплементација 34 месеци;
 - Договор за услуги - Техничка ревизија за главниот проект Изградба на железничка делница од Крива Паланка до границата со Република Бугарија. Договорот треба да се склучи во вториот квартал од 2024 година со рок на имплементација 48 месеци.
 - Договор за услуги - Изработка на план за имплементација според Националната стратегија за транспорт 2018 - 2030 година со систем, алатки и капацитет за негово следење. Договорот треба да се склучи во првиот квартал од 2024 година со период на имплементација 12 месеци;
 - Договор за услуги - Одржлив урбан транспорт план на Град Скопје. Договорот треба да се склучи во првиот квартал од 2024 година со период на имплементација 24 месеци.
 - Договор за услуги - Подготовка на Национална стратегија за авијација 2021 - 2030 година. Договорот треба да се склучи во четвртиот квартал од 2023 година со период на имплементација 9 месеци.
- Повеќегодишна програма за животна средина и климатски акции:
- Договор за услуги - Поддршка на структурата на ИПА-ОП во планирање проекти и управување со финансии во секторот за животна средина. Проектот треба да се склучи во првиот квартал од 2024 година со период на имплементација 30 месеци;
 - Договор за услуги - Подобрување на капацитетите за „NATURA 2000“ и „CITES“. Договорот е склучен во 2022 година со период на имплементација 30 месеци;
 - Договор за услуги - Подобрено спроведување на Директивата на ЕУ за поплави преку усогласување на националното законодавство и подготовка на планови за управување со ризици од поплави. Договорот треба да се склучи во третиот квартал од 2024 година со период на имплементација 30 месеци;
 - Договор за услуги - Изработка и имплементација на планови за управување со речни сливови за сите речни сливови (река Вардар, Црн Дрим, Струмица) во рамките на Рамковната директива за води со имплементација на мерките. Планирано е склучувањето на договорот да се изврши во третиот квартал од 2024 година, а периодот на имплементација е 24 месеци;
 - Договор за услуги - Имплементација на приоритетните активности развиени во рамките на долгорочна стратегија за ограничување на емисијата на стакленички гасови и понатамошно транспонирање на законодавството за климатска акција. Договорот треба да се склучи во првиот квартал од 2024 година, а периодот на имплементација изнесува 30 месеци;
 - Договор за услуги - Поддршка на имплементацијата на регионалните системи за управување со отпад во Источниот и Североисточниот Регион. Договорот треба да се склучи во првиот квартал од 2024 година, со период на имплементација 24 месеци.
 - Договор за услуги - Подготовка и ревизија на националните документи за планирање на отпадот. Договорот е склучен во третиот квартал од 2023 година, со период на имплементација 18 месеци;
 - Договор за услуги - Поддршка во спроведувањето на законодавството за управување со отпад и проширена шема за одговорност на производителот. Почнувајќи од четвртиот квартал од 2022 година, овој проект е во фаза на имплементација во период од 27 месеци;
 - Договор за услуги - Поддршка во спроведувањето на директивите за квалитет на воздухот. Договорот треба да се склучи во третиот квартал од 2024 година, со период на имплементација 24 месеци;
 - Договор за услуги - Поддршка во спроведувањето на хоризонталното законодавство. Договорот е планиран

- да се склучи во првиот квартал од 2024 година, со период на имплементација 24 месеци;
- Договор за услуги - Изработка на стратешки карти за бучава и акциони планови со програми на мерки. Договорот треба да се склучи во првиот квартал од 2024 година, со период на имплементација од 24 месеци;
 - Твининг-договор - Зајакнување на капацитетот за спроведување на законодавството за животна средина и климатски промени. Договорот треба да се склучи во првиот квартал од 2024 година, со период на имплементација 27 месеци;
 - Договор за набавки - Набавка на ИТ и друга специфична опрема за мониторинг на животната средина и информациски систем. Договорот е склучен во третиот квартал од 2023 година, со период на имплементација 17 месеци;
 - Договор за набавки - Набавка на канцелариска и техничка опрема и ИКТ-софтвер за оперативната структура на МоЕРР за спроведување на „SOPECA“. Договорот треба да се склучи во вториот квартал од 2024 година, со период на имплементација 18 месеци;
 - Договор за набавки - Набавка на специфична опрема за информативен систем за следење на водата. Договорот треба да се склучи во првиот квартал од 2024 година, со период на имплементација 24 месеци;
 - Договор за набавки - Набавка на ИТ и друга специфична опрема за информативен систем за следење на бучавата. Договорот треба да се склучи во вториот квартал од 2024 година, со период на имплементација 24 месеци.
 - Твининг-договор - Понатамошно зајакнување на капацитетите за ефективно спроведување на законодавството на ЕУ во областа на индустриското загадување. Договорот е склучен во првиот квартал од 2023 година, со период на имплементација 23 месеци;
 - Договор за градежни работи и договор за надзор - Рехабилитација и проширување на канализациската мрежа во Општина Кичево и Надзор на договор за проширување на канализациската мрежа во Општина Кичево. Договорот е склучен во првиот квартал од 2023 година, со период на имплементација 36 месеци;
 - Договор за градежни работи и договор за надзор - Изградба на прочистителна станица за отпадни води во Општина Битола и Рехабилитација и надградба на канализациската мрежа во Општина Битола, Надзор на договор за изградба на прочистителна станица за отпадни води и рехабилитација и надградба на канализациската мрежа во Општина Битола. Договорот треба да се склучи во првиот квартал од 2024 година, со период на имплементација 39 месеци;
 - Договор за градежни работи и договор за надзор - Изградба на прочистителна станица за отпадни води во Општина Тетово и Продолжување на канализациската мрежа во Општина Тетово, Надзор на договор за изградба на прочистителна станица за отпадни води и рехабилитација и надградба на канализациската мрежа во Општина Тетово. Договорот треба да се склучи во првиот квартал од 2024 година, со период на имплементација 39 месеци;
 - Договор за услуги - Поддршка и подготовка на потребната документација за набавка на опрема за вода за општините Радовиш, Кичево, Струмица, Битола, Тетово, Берово, Куманово и Прилеп. Планирано е договорот да се склучи во првиот квартал од 2024 година, со период на имплементација 18 месеци;
 - Договор за услуги - Техничка ревизија за големи проекти за отпадни води. Договорот треба да се склучи во првиот квартал од 2024 година, со период на имплементација 40 месеци;
 - Договор за градежни работи и договор за надзор - Затворање на нерегуларните депонии и диви депонии во Источниот Регион - Лот 1, Договор за надзор на градежните работите за затворање депонии и диви депонии кои не се усогласени, во источните и североисточните региони – прва фаза. Договорот е во фаза на имплементација и треба да заврши во првиот квартал од 2024 година;
 - Договор за градежни работи - Затворање на нерегуларните депонии и диви депонии во Североисточниот Регион - Лот 2. Договорот треба да се склучи во вториот квартал од 2024 година, со период на имплементација 24 месеци;
 - Договор за градежни работи и договор за надзор - Изградба на централен објект за управување со отпад - Фабрика за сортирање, погон МБТ, депонија, постројка за компостирање, зелена точка за источниот и североисточниот регион во Свети Николе и Изградба на шест локални објекти за управување со отпад - станици за трансфер, постројки за компостирање и зелени точки за Источниот и Североисточниот Регион, Супервизија на договор за градежни работи за воспоставување интегриран и самоодржлив регионален систем за управување со отпад во источните и североисточните региони. Договорот треба да се склучи во вториот квартал од 2024 година, со период на имплементација 30 месеци;
 - Договор за услуги - Техничка ревизија на големи проекти за отпад. Планираното склучување на договорот треба да се склучи во вториот квартал во 2024 година, со период на имплементација 32 месеца;
 - Директен грант на Министерството за финансии за подгрантовата шема во комбинација со програмата за заеми на СБ, спроведена од МЖСПП ПИУ. Договорот треба да се склучи во првиот квартал од 2024 година,

со период на имплементација 40 месеци.

- Акциска програма 2017 - Образование, вработување и социјална политика:
 - Договор за услуги - Зголемување на квалитетот на предучилишната едукација и грижа. Договорот е во процес на имплементација, со програмска исплата до четвртиот квартал од 2025 година;
 - Договор за услуги - Подобрување на условите за работа. Договорот е во процес на имплементација, со програмска исплата до четвртиот квартал од 2025 година;
 - Директен грант на АВРМ - Активирање на пазарот на труд на ранливите групи. Моментално е во процес на имплементација, со програмска исплата до четвртиот квартал од 2025 година;
 - Договор за градежни работи и договор за надзор - Изградба на градинки во општините Тетово и Теарце и Надзор на градежен договор. Моментално е во процес на имплементација, со програмска исплата до четвртиот квартал од 2025 година;
 - Твининг-договор - Понатамошна поддршка за спроведување на Националната рамка на квалификации. Договорот е во процес на имплементација, со програмска исплата до четвртиот квартал од 2025 година;
 - Договор за набавка - Набавка на опрема - Понатамошна поддршка за спроведување на Националната рамка на квалификации. Моментално е во процес на имплементација, со програмска исплата до четвртиот квартал од 2025 година;
 - Договор за услуги - Подобрување на квалитетот на образованието. Моментално е во процес на имплементација, со програмска исплата до четвртиот квартал од 2025 година;
 - Договор за услуги - Зголемување на атрактивноста, инклузивноста и релевантноста на ВЕТ и образованието за возрасни. Договорот е во процес на имплементација, со програмска исплата до четвртиот квартал од 2025 година.
- Годишна акциска програма 2022
 - Договор за градежни работи и договор за услуги – ЕУ, за модерни системи за пречистителни станици во Штип и Винаца
- Програма ИПАРД 2014 - 2020
 - Договори за грант во областа на земјоделското производство, преработката на храна и руралниот развој (склучени се 2363 договори на вкупно осум јавни повици)
- Програма ИПАРД 2021 - 2027
 - Договори за грант во областа на земјоделското производство, преработката на храна и руралниот развој

Споредба на претходниот Буџет и неговата реализација, како и квалитативно и квантитативно објаснување на главните отстапувања

Области	Буџет 2022	Реализација 2022	% на реализација 2022 со Буџет 2022	Буџет 2023	Реализација 2023	% на реализација 2023 со Буџет 2023
Програма						
Транспорт, Животна средина, Образование, Вработување						
МЕ/сметка 603	129.044	119.76	92,80 %	100.92	73.059	22.02%
МЕ/сметка 785	1.100.707	782.778	71,11 %	1.597.560	528.878	33,10 %
МВ/сметка 603	/	/	/	2.000	1.562	78.12%
МВ/сметка 785	/	/	/			
МА/сметка 603	/	/	/	0.00	/	0%
МА/сметка 785	/	/	/			
Заем од ЕИБ и ЕБРД	67	63.197	94,32%	/	/	/
МВ/сметка 786						
Рурален развој						
МД/сметка 785	842.676	825.246	97.92%	805.657	553.555	68.75%

Во Буџетот за 2022 година, односно во делот Интеграција во ЕУ, беа обезбедени вкупно 129 милиони денари како задолжително национално кофинансирање за спроведување на проектите финансирани од ИПА, но и дополнителни 1.100 милиони денари како донациски средства и 67 милиони денари врз основа на заеми. Од вкупно обезбедените средства од Буџетот за 2022 година беа искористени 93% од предвидените национални средства односно 71% од предвидените донациски средства. Во Програмата за рурален развој (ИПАРД), и покрај глобалната пандемија, има добра реализација на средствата затоа што постои голем интерес од страна на крајните корисници што се гледа преку големиот број пристигнати апликации и склучени договори со АФПЗРР.

Во Буџетот за 2023 година, односно во делот Интеграција во ЕУ, обезбедени се вкупно 102,92 милиони денари како задолжително национално кофинансирање за спроведување на проектите финансирани од ИПА, но и дополнителни 2,402 милиони денари како донациски средства. Од вкупно обезбедените средства од Буџетот за 2023 година беа искористени 74.6 милиони денари од предвидените национални средства односно 1,082 милиони евра од предвидените донациски средства. Во Програмата за рурален развој (ИПАРД), и покрај глобалната пандемија, има добра реализација на средствата затоа што постои голем интерес од страна на крајните корисници што се гледа преку големиот број пристигнати апликации и склучени договори со АФПЗРР.

Споредба на проектите на дадените параметри со претходната Фискална стратегија, како и квалитативно и квантитативно објаснување на главните промени, вклучително и на промените во политиките

во милиони денари			
	Ревидирана фискална стратегија 2023 - 2027	Фискална стратегија 2024 - 2028	% на зголемување/ намалување на проекциите
МЕ / сметка 603	2.183.200	5.070.195	132%
МЕ / сметка 785	22.275.276	28.015.738	26
МД / сметка 785	3.516.420	981.461	-72%

Во Фискалната стратегија 2024 – 2028 година, во рамки на програмите МЕ предвидено е зголемување на средствата од Буџетот за имплементација на тековните договори од ИПА 2, но и за започнатиот процес на програмирање и акредитација на ИПА 3 во рамки на која се предвидува имплементација на договори од областа на животната средина и вработување.

Во Фискалната стратегија 2024 – 2028, во Програмата за рурален развој (ИПАРД) се намалени средствата за 72% во однос на претходната Фискална стратегија, како резултат на завршување на имплементацијата на програмата ИПАРД 2 и очекувањата да започне имплементацијата на новата програма ИПАРД 3, за која во оваа фискална стратегија, согласно моменталните податоци, е објавен еден јавен повик и истиот е во фаза на одобрување на апликациите кои се пристигнати до ИПАРД Агенцијата.

4.4 Нов план на ЕУ за раст на Западен Балкан

На 8 ноември 2023 година ЕК поднесе до Европскиот парламент и до Советот на ЕУ **Нов план за раст на Западен Балкан (План)** заедно со **Регулатива за воспоставување на финансиски инструмент за реформи и раст на Западен Балкан**. Се очекува Регулативата и Планот да бидат усвоени во првиот квартал на 2024 година.

Економската конвергенција е суштински елемент за приближување на земјите од Западен Балкан до ЕУ. Во моментов, нивото и брзината на конвергенција меѓу нив и ЕУ не се задоволителни – ниту во однос на реформските процеси ниту на социо-економската конвергенција – и го кочат напредокот на овие земји на патеката на ЕУ. Затоа, постои потреба од брз почеток и поттикнување на подготовките на Западен Балкан за членство во ЕУ со изнесување на некои од неговите придобивки, особено на начини што можат директно да ги почувствуваат граѓаните на земјите од Западен Балкан. Целта е да им се овозможи на земјите од Западен Балкан да ги засилат реформите и инвестициите за значително да се забрза процесот на проширување и растот на овие економии.

Тековната финансиска помош за Западен Балкан и Турција во рамките на Инструментот за претпристапување (ИПА III) ќе продолжи во сегашната форма. Затоа, новиот механизам ќе го надолжни пристапот на ИПА III со фокусирање на специфичните детерминанти за социјален и економски раст.

Се очекува на Северна Македонија да ѝ бидат доделени 859 милиони евра, од кои две третини заеми и една третина инвестициски грантови. При тоа, половина од средствата ќе бидат наменети за буџетска поддршка, додека втората половина за инвестициски проекти преку Инвестициската рамка за Западен Балкан – ВБИФ.

За користење на овие средства Министерството за финансии, во соработка со СЕП и сите вклучени институции, треба да подготват документ наречен Реформска агенда, кој се однесува за период 2024 – 2027 година, а треба да се поднесе до ЕУ до крајот на март 2024 г. По усвојување на Реформската агенда од страна на ЕК, на секои 6 месеци МФ треба да поднесува барање до ЕУ за повлекување средства. ЕУ треба да провери дали се исполнети условите за трансхата и потоа целосно или делумно да ослободи средства според степенот на исполнување на условите.

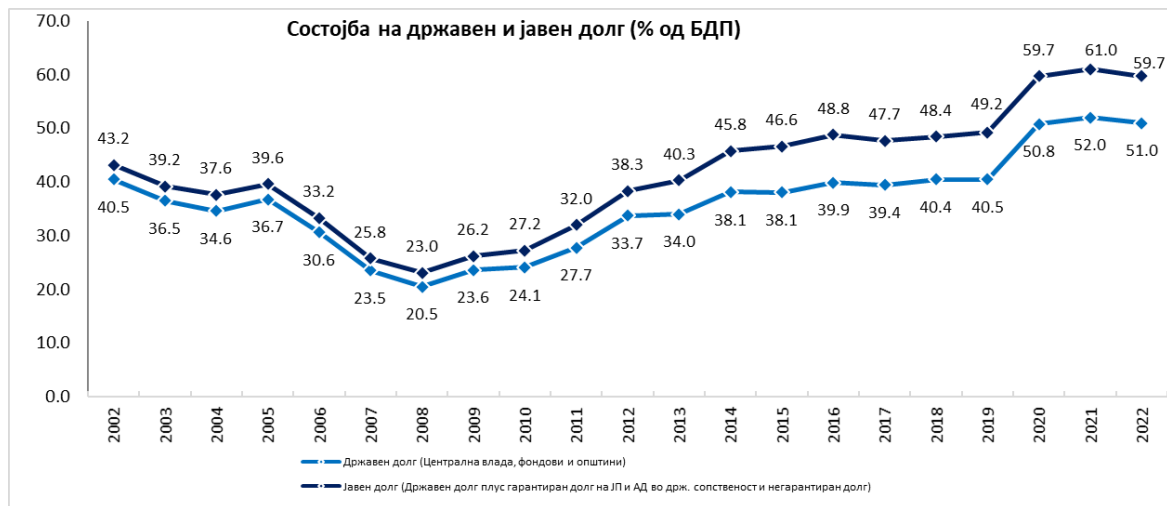
5. Јавен долг

Ефикасното управување со јавниот долг е од суштинско значење и подразбира намалување на ризиците при конципирањето на структурата и политиката за управување со долгот, со цел избегнување на евентуалната неможност за редовно и навремено сервисирање на долгот. Основната цел е да се обезбедат неопходните средства за финансирање на буџетскиот дефицит, за отплата на долгови што достасуваат како резултат на задолжувања од претходни години, како и средства за проектно финансирање, без притоа да се предизвика неоправдано зголемување на долгот до ниво кое може да ја загрози стабилноста на економијата и економскиот раст на државата. Квалитетното управување со долгот, покрај другото, е детерминирано од институционалната рамка и капацитетот за поставување и спроведување на политиката за управување со јавен долг. Тоа подразбира јасно дефинирање на целите и мерките за управување со јавниот долг.

5.1. Висина на јавниот и државниот долг

Државниот долг на Република Северна Македонија на 30.09.2023 година изнесува 6.936,4 милион евра, односно 47,8% од БДП. Во рамките на државниот долг, доминантно учество има долгот на централната влада кој изнесува 6.921,9 милиони евра, додека долгот на општините изнесува 14,4 милиони евра. Вкупниот јавен долг го вклучува државниот долг и долгот на јавните претпријатија и трговски друштва во доминантна или целосна државна сопственост (гарантиран и негарантиран долг) и тој на 30.09.2023 година изнесува 8.032,6 милиони евра, што претставува 55,3% од БДП.

Графикон 15: Состојба на државен и јавен долг

Долгот на централната влада претставува 99,8% од вкупниот државен долг на крајот на третиот квартал од 2023 година и овој долг е директно управуван од страна на Министерството за финансии. Кај другите нивоа на долг, како што се долгот на општините и долгот на јавните претпријатија и трговски друштва

во доминантна сопственост на државата или општините, Министерството за финансии учествува во процесот на задолжување, но не може да влијае врз интензитетот на повлекување средства кај склучените заеми. Подетални проекции за движењето на државниот и јавниот долг ќе бидат презентирани во Стратегијата за управување со јавен долг за периодот 2024 - 2026 (со изгледи до 2028 година).

5.2. Гарантиран долг и ризик од активирање на државните гаранции

Со цел добивање подобри услови за финансирање од страна на кредиторите, државата издава државна гаранција, по извршени анализи на заемопримачот и неговата способност за самостојно сервисирање на идните обврски. При реализирањето на новите задолжувања се води сметка за долгорочната одржливост на јавните финансии, при што процесот на издавање нови гаранции е строго регулиран и подлежи на постапката за задолжување утврдена во Законот за јавен долг, според која барателите на гаранциите треба да исполнат одредени критериуми за да може државата да издаде гаранција. Согласно со законските измени во Законот за јавен долг од 2019 година, управувањето со потенцијалните обврски се подобри преку зајакнување на капацитетите во делот на издавање согласности за задолжување. Имено, Министерството за финансии врши кредитна анализа и процена на кредитната способност на носителите на јавен долг при издавање државна гаранција, во согласност со посебно пропишана методологија за процена. Со ваквиот пристап се прави усогласување со меѓународните практики при издавањето државни гаранции.

Заклучно со 09.10.2023 година издадените државни гаранции изнесуваат 1.025,3 мил. евра, што претставува 7,1% од БДП.

Иако гарантираниот долг претставува составен дел од јавниот долг и се објавува на транспарентен начин, Министерството за финансии го има предвид ризикот поврзан со потенцијалните обврски, односно кои би биле ефектите врз Буџетот при евентуално активирање на државните гаранции. Овој сегмент е подетално објаснет во делот за фискални ризици, како составен дел на Фискалната стратегија.

6. Компаративна анализа на макроекономските и фискалните проекции за периодот 2024 - 2028 година

6.1 Споредба со Фискална стратегија 2024 - 2028 година

Ревидираната Фискалната стратегија на РСМ 2024 - 2028 година споредено со Фискална стратегија на РСМ 2024 - 2028 година покажува одредени отстапувања што се однесува до макроекономските проекции, како резултат на заострувањето на меѓународните економски и политички односи, предизвикани од војната во Украина и конфликтот на Блискиот исток, проследени со засилени и долготрајни инфлациски притисоци, очекувања за намалување на глобалната трговија и надворешната побарувачка, како и заострувањето на глобалните услови за финансирање кои дополнително ја зголемија неизвесноста за економските изгледи, пред се кај нашите главни трговски партнери.

Во 2024 година се очекува понатамошен раст на економијата, иако со поумерено ниво во однос на претходната проекција, делумно како резултат на очекувањата за поумерен раст на приватната потрошувачка, но и поголем негативен придонес на нето-извозот како резултат на очекувањата за динамизирање на наворешно-трговската размена, особено на увозот во услови на закрепната побарувачка и раст на инвестициите. Во наредниот период се очекува извесно пролонгирање на динамиката на остварување повисоки стапки на економски раст, но и забрзување на растот на крајот на периодот за кој се однесуваат проекциите, во услови на реализација на мерките предвидени во стратешките документи на Владата за забрзување и постигнување одржлив раст, надополнет со предвидената поддршка од ЕУ за забрзана интеграција на земјите од регионот. Во однос на композицијата на растот на економската активност, како и во претходната Фискална стратегија, се очекува растот да биде придвижен од домашната побарувачка, при позитивен придонес и од потрошувачката и од инвестициите, додека нето-извозот да има негативен придонес, но постепено да се стесни во услови на солиден раст и на извозот и на увозот.

Отстапувања за 2024 година има и кај стапката на инфлација, којашто е нагорно ревидирана затоа што се покажа како поотпорна во однос на претходните очекувања на глобално ниво, во услови на помало приспособување на базичната инфлација. Проекциите за наредниот среднорочен период не се ревидирани.

Во однос на платниот биланс, постои надолна корекција на дефицитот на тековна сметка, пред се поради значителното подобрување на дефицитот во текот на 2023 година, главно како резултат на намалувањето на енергетскиот дефицит.

Во делот на пазарот на труд има отстапувања во однос на претходните проекции, поради промена на методологијата при обработка на податоците објавени во кварталните соопштенија за Анкетата на работна сила за 2023 година, што доведе до неспоредливост на податоците и прекин на временските серии. Согласно проекциите и понатаму се очекува подобрување на состојбите на пазарот на труд. Во однос на платите, проекциите се ревидирани во нагорна насока, во услови на повисок раст на платите во 2023 година во однос на претходните очекувања, понатамошото услогласување на платите со минималната плата во 2024 година, услогласување и зголемување на платите во јавниот сектор, како и очекуван пораст на платите во приватниот сектор.

Табела 13. Споредба на макроекономските проекции со Ревидираната фискална стратегија 2022 - 2026 г.

Индикатори	Фискална стратегија 2024-2028						Ревидирана Фискална стратегија 2024-2028					
	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2023	2024	2025	2026	2027	2028
БДП, реална стапка на раст (%)	2,5	4,0	5,0	5,6	5,4	5,2	2,3	3,4	4,8	5,5	5,7	6,1
Стапка на инфлација (просек)	8,9	2,5	2,0	2,0	2,0	2,0	9,2	3,6	2,0	2,0	2,0	2,0
Салдо на тековна сметка (% од БДП)	-4,2	-3,3	-2,8	-2,3	-1,6	-1,1	-1,4	-2,2	-2,1	-1,9	-1,5	-1,1
Нето-плата - номинален пораст (%)	10,6	6,4	6,1	6,0	5,8	5,7	13,5	8,4	6,6	6,0	5,9	6,0
Стапка на невработеност (просек)	14,0	13,1	11,9	10,5	9,4	8,4	12,8	11,9	11,0	10,1	9,2	8,3
Стапка на вработеност (просек)	47,7	48,6	49,9	51,3	52,6	53,9	45,5	47,3	48,6	49,7	50,6	51,3

Табела 14. Споредба на среднорочните проекции за Буџетот на РСМ со Ревидираната фискална стратегија на РСМ 2024 - 2028 (во милиони денари)

	Фискална стратегија 2024-2028								Ревидирана фискална стратегија 2024-2028								Отстапување (Рев. фискална 2024-2028/ Фискална 2024-2028)		% на отстапување													
	2022*	2023*	2024*	2025*	2026*	2027*	2028*		2022*	2023*	2024*	2025*	2026*	2027*	2028*			2022*	2023*	2024*	2025*	2026*	2027*	2028*								
Буџет на Република Северна Македонија	243.085	282.052	289.747	322.113	345.195	369.834	392.871		243.085	282.052	310.128	330.280	352.319	378.987	406.256			0	0	10.381	8.167	7.124	9.153	13.385	0	0	3	3	2	2	3	
Вкупни приходи	243.085	282.052	289.747	322.113	345.195	369.834	392.871		243.085	282.052	310.128	330.280	352.319	378.987	406.256			0	0	10.381	8.167	7.124	9.153	13.385	0	0	3	3	2	2	3	
Даночни приходи и придонеси	220.186	250.689	269.385	289.953	311.457	334.672	357.749		220.186	253.205	279.045	296.775	317.536	342.780	370.049			0	2.516	9.660	6.822	6.079	8.108	12.300	0	1	4	2	2	2	3	
Даночни приходи	142.567	162.600	172.648	187.005	201.914	218.106	233.705		142.567	162.235	178.067	188.751	201.963	219.130	237.756			0	-365	5.419	1.746	49	1.024	4.051	0	0	3	1	0	0	2	
Придонеси	77.619	88.089	96.737	102.948	109.543	116.566	124.044		77.619	90.970	100.978	108.024	115.573	123.650	132.293			0	2.881	4.241	5.076	6.030	7.084	8.249	0	3	4	5	6	6	7	
Неданочни приходи	17.189	19.894	20.932	22.130	22.382	22.932	22.892		17.189	17.962	20.394	22.175	22.427	22.977	22.977			0	-1.932	-538	45	45	45	85	0	-10	-3	0	0	0	0	
Капитални приходи	2.273	2.800	3.530	3.530	3.530	3.730	3.730		2.273	2.800	3.210	3.530	3.530	3.730	3.730			0	0	-320	0	0	0	0	0	0	0	-9	0	0	0	
Донации	3.437	8.669	5.900	6.500	7.826	8.500	8.500		3.437	8.085	7.479	7.800	8.826	9.500	9.500			0	-584	1.579	1.300	1.000	1.000	1.000	0	-7	27	20	13	12	12	
Вкупни расходи	278.596	324.811	331.437	351.964	378.140	402.998	423.888		278.596	324.811	343.638	361.906	386.329	412.929	438.970			0	0	12.202	9.942	8.189	9.931	15.082	0	0	4	3	2	2	4	
Тековни расходи	249.959	276.059	283.505	299.394	320.252	339.781	355.171		249.959	279.833	298.459	314.137	331.141	352.212	371.253			0	3.774	14.955	14.743	10.889	12.431	16.082	0	1	5	5	3	4	5	
Плати и надоместоци	32.159	34.880	37.778	41.492	44.335	46.513	48.121		32.159	37.307	41.178	42.794	45.647	48.847	52.596			0	2.427	3.400	1.303	1.312	2.334	4.475	0	7	9	3	3	5	9	
Стои и услуги	21.001	23.631	23.401	23.500	25.100	25.955	27.455		21.001	22.596	25.113	23.990	24.990	25.650	26.850			0	-1.035	1.712	490	-110	-305	-605	0	-4	7	2	0	-1	-2	
Трансфери до ЕПС	23.365	26.687	28.710	28.765	30.165	32.608	35.001		23.365	27.685	29.834	31.342	32.632	34.992	37.458			0	998	1.124	2.578	2.467	2.384	2.457	0	4	4	9	8	7	7	
Субвенции и трансфери	32.536	32.987	25.975	27.877	31.136	33.973	36.173		32.536	28.523	23.682	27.077	29.137	33.474	34.473			0	-4.464	-2.293	-800	-1.999	-499	-1.700	0	-14	-9	-3	-6	-1	-5	
Социјални трансфери	131.758	144.951	151.667	158.388	166.387	174.580	183.021		131.758	150.607	161.842	168.373	176.299	184.303	193.330			0	5.656	10.175	9.985	9.912	9.723	10.309	0	4	7	6	6	6	6	
Камати плаќања	9.140	12.923	15.973	19.372	23.127	26.152	25.399		9.140	13.115	16.810	20.560	22.436	24.946	26.546			0	192	837	1.188	-691	-1.206	1.147	0	1	5	6	-3	-5	5	
Капитални расходи	28.637	48.751	47.932	52.570	57.888	63.217	68.717		28.637	44.977	45.179	47.769	55.188	60.717	67.717			0	-3.774	-2.753	-4.801	-2.700	-2.500	-1.000	0	-8	-6	-9	-5	-4	-1	
Буџетско салдо	-35.511	-42.759	-31.690	-29.851	-32.945	-33.164	-31.017		-35.511	-42.759	-33.510	-31.626	-34.010	-33.942	-32.714			0	0	-1.821	-1.775	-1.065	-778	-1.697	0	0	6	6	3	2	5	
Примарно буџетско салдо	-26.371	-29.836	-15.717	-10.479	-9.818	-7.012	-5.818		-26.371	-29.644	-16.700	-11.066	-11.574	-8.996	-6.168			0	192	-984	-587	-1.756	-1.984	-550	0	-1	6	6	18	28	10	
Вкупни приходи, % од БДП	29,2	30,6	31,7	31,8	31,7	31,6	31,2		29,2	31,5	31,6	31,5	31,2	31,1	30,8																	
Вкупни расходи, % од БДП	33,5	35,3	35,1	34,8	34,7	34,4	33,7		33,5	36,3	35,0	34,5	34,2	33,9	33,3																	
Буџетско салдо, % од БДП	-4,3	-4,6	-3,4	-3,0	-3,0	-2,8	-2,5		-4,3	-4,8	-3,4	-3,0	-3,0	-2,8	-2,5																	
Примарно буџ. салдо, % од БДП	-3,2	-3,2	-1,7	-1,0	-0,9	-0,6	-0,4		-3,2	-3,3	-1,7	-1,1	-1,0	-0,7	-0,5																	

Извор: Министерство за финансии и проекции на Министерство за финансии (*)

6.2 Споредба со проекциите на други домашни и меѓународни институции

Последователните шокови со кои се соочува глобалната економија, заострувањето на меѓународните економски и политички односи, проследени со засилени и долготрајни инфлациски притисоци и очекувањата за намалување на глобалната трговија кои дополнително ја зголемуваат неизвесноста за економските изгледи, условуваат и одредени разлики во однос на проекциите за економскиот раст и стапката на инфлација во наредниот период, а се појавуваат и помеѓу проекциите на различни институции (Табела 15).

Табела 15. Споредба на проекциите за растот на БДП и инфлацијата за Северна Македонија

Институција	Реален раст на БДП (%)						Стапка на инфлација (%)					
	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2023	2024	2025	2026	2027	2028
ММФ	2,5	3,2	3,5	3,5	3,5	3,5	10,0	4,3	2,2	2,0	2,0	2,0
Светска банка	1,8	2,5	2,9	:	:	:	9,1	3,0	2,0	:	:	:
Европска комисија	2,0	2,7	2,8	:	:	:	9,1	4,1	2,1	:	:	:
НБРСМ	1,9	3,0	4,0	:	:	:	9,5	3,5-4,0	2,0	:	:	:
Министерство за финансии	2,3	3,4	4,8	5,5	5,7	6,1	9,2	3,6	2,0	2,0	2,0	2,0

Извор: ММФ (World Economic Outlook, октомври 2023 г.), Светска банка (Western Balkans Regular Economic Report, октомври 2023 г.), Европска комисија (European Economic Forecast, ноември 2023 г.) и НБРСМ (Квартален извештај, ноември 2023 г.).

6.3 Компаративна анализа на потребите и извори на задолжување

Во согласност со проекциите на потребите за финансирање и изворите за задолжување прикажани во Ревидираната фискална стратегија 2023 - 2025 (со изгледи до 2027), во понатамошниот текст Ревидирана фискална стратегија 2023 - 2027, може да се констатира понизок степен на реализација на странски и домашни извори на финансирање, чија реализација, во споредба со планот, е 38% и 54,1% соодветно. Имено, во услови на енергетска и економска криза, коишто претставуваат глобален проблем во изминатиот период и кои соодветно влијаеја врз растот на каматните стапки на меѓународните пазари, Министерството обезбеди финансиски инструмент, поточно регистрирана обврзница на германскиот финансиски пазар – NSV (Namensschuldverschreibungen – NSV) за финансирање на буџетскиот дефицит и за рефинансирање на обврските од државниот долг за тековната година. Овој инструмент беше обезбеден по значително пониска каматна стапка од онаа што би се постигнала со евентуалното издавање нова еврообврзница. На домашниот пазар беше обезбеден краткорочен заем во износ од 50 милиони евра и се реализира нето повлекување на домашни хартии од вредност во износ од 114 милиони евра, што е помалку од планираното.

Преглед на планирани и реализирани отплати за долг и задолжувања на централниот Буџет во 2022 година (во милиони денари)				
Основ	Ревидирана ФС 2023 - 2025	Реализација	Отстапување	% на реализација
Странски извори	65.524	24.895	-40.629	38,0%
Домашни извори	27.130	14.681	-12.449	54,1%
Отплати на главнина	11.777	11.358	-419	96,4%
Надворешен долг	6.235	5.787	-448	92,8%
Внатрешен долг	5.542	5.571	29	100,5%

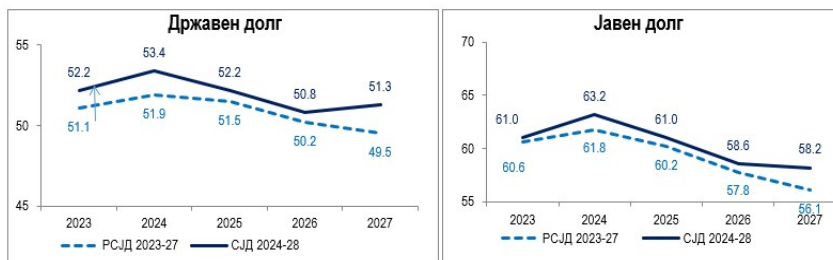
Планираните задолжувања за 2023 година вклучени во оваа Фискална стратегија, споредени со планираните задолжувања во Ревидираната фискална стратегија 2023 - 2027 година, се идентични во проектирањето на домашните извори на задолжување, а се разликуваат во износот и структурата на странското задолжување. Имено, во Ревидираната ФС 2023 - 2027 беше планирано да се реализира странско задолжување во износ од 66.876 милиони денари со обезбедени средства од меѓународниот пазар на

капитал во форма на еврообврзница, втора транша од ММФ, заем за буџетско финансирање од Светската банка, КфВ развојната банка, ОПЕК фондот за меѓународен развој и повлекувања од кредити од меѓународни финансиски институции за финансирање проекти што се имплементираат од буџетски корисници. Но, имајќи ги предвид глобалните движења на каматните стапки, коишто се значително зголемени во однос на претходните години, Министерството за финансии одлучи да се задолжи со еврообврзница во износ од 500 милиони евра (износ помал во однос на планираното) и притоа да се обезбедат 100 милиони евра од Европската Унија како макрофинансиска поддршка. Другите странски извори на финансирање остануваат во ист износ и структура како во Ревидираната фискална стратегија 2023 – 2027 година. Во однос на среднорочното задолжување, износот на домашно и странско задолжување останува непроменет, со исклучок на 2027 година, каде што е зголемен износот на задолжување како резултат на потребата за рефинансирање на еврообврзницата издадена оваа година, а којашто достасува во 2027 година.

Соодветно на горенаведеното, промената на износот на изворите на финансирање имаат своја рефлексивност врз нивото на државниот и на јавниот долг. Имено, ревидираните потреби за финансирање се предвидени во Стратегијата за управување со јавен долг 2024 – 2026 (со изгледи до 2028 година), а во продолжение следува компаративна анализа на нивото на државниот и на јавниот долг во однос на БДП, во споредба со Ревидираната стратегија за управување со јавен долг 2023 -2027.

	РСЈД 2023-27					СЈД 2024-28					отстапување (во п.п)				
	Ревидирана стратегија за управување со јавен долг 2023-2027					Стратегија за управување со јавен долг 2024-2028									
	2023	2024	2025	2026	2027	2023	2024	2025	2026	2027	2023	2024	2025	2026	2027
како % од БДП															
Државен долг	51.1	51.9	51.5	50.2	49.5	52.2	53.4	52.2	50.8	51.3	1.1	1.5	0.7	0.6	1.8
Јавен долг	60.6	61.8	60.2	57.8	56.1	61.0	63.2	61.0	58.6	58.2	0.4	1.4	0.8	0.8	2.1

Извор: Министерство за финансии и проекции на Министерство за финансии (*)

Извор: Министерство за финансии и проекции на Министерство за финансии

7. Фискални ризици и сензитивна анализа

Среднорочните економски и фискални проекции секогаш се проследени со одреден степен на неизвесност и ризици. Евентуалната материјализација на тие ризици, кои претпоставуваат поинакви услови од оние земени како основа за среднорочните проекции дискутирани погоре, би резултирала со отстапувања од основното среднорочно сценарио, односно поинаква реализација на клучните фискални променливи. Оттаму, во овој дел на Фискалната стратегија се анализираат можните ефекти од евентуалното остварување на неколкуте главни макрофискални ризици врз буџетскиот дефицит и државниот долг. Дополнително, во овој дел се анализира и изложеноста на државниот долг на пазарниот ризик, како и ефектот на различните стратегии за финансирање врз нивото на долгот, трошоците за сервисирање на долгот и структурата на портфолиото.

7.1 Макрофискални ризици и сензитивност на буџетскиот дефицит и на државниот долг

Во овој дел на Фискалната стратегија е даден преглед на резултатите од сензитивната анализа за чувствителноста на буџетскиот дефицит и нивото на државен долг на евентуалното остварување на четирите главни идентификувани ризици за фискалната политика на среден рок. Притоа, сите ризици се анализирани одделно, и во сите сценарија се претпоставува отсуство на други отстапувања од основното сценарио и реализација само на одделните ризици:

- Сценарио 1 - Намален економски раст;
- Сценарио 2 - Понишки даночни приходи за 5%;
- Сценарио 3 - Понишка реализација на капиталните расходи за 25%;
- Сценарио 4 - Сервисирање на обврските по основ на издадени гаранции со средства од Буџетот на РСМ;
- Сценарио 5 - Ризици на локалната власт и
- Сценарио 6 - Фискални ризици од тековното работење на јавните претпријатија и трговските друштва во сопственост на државата.

Со оглед дека основната среднорочна фискална проекција се темели на одредени макроекономски претпоставки, тие се сметаат за примарен фактор со потенцијално влијание врз фискалните движења. Оттаму, како прво ризично сценарио претпоставуваме материјализација на надолните ризици поврзани со заострувањето на меѓународните економски и политички односи, опстојувањето на инфлациските притисоци и повисоките трошоци за финансирање, кои го влошуваат глобалниот амбиент и ја зголемуваат неизвесноста за економските изгледи, што неповолно влијаат врз надворешната побарувачка, како и врз домашната побарувачка, односно инвестициите и потрошувачката. Согласно ваквото сценарио, проекцијата за просечниот реален раст на БДП меѓу 2024 и 2028 година е за 1,3 процентни поени пониска отколку во основното сценарио. Притоа, евентуалниот понизок економски раст ќе имплицира и пониска реализација на цикличната компонента на буџетските приходи. Оттаму, во однос на основната проекција, ова сценарио би резултирало со поголем буџетски дефицит за 0,7 процентни поени од БДП во просек на годишно ниво помеѓу 2024 и 2028 година, додека државниот долг би бил повисок за 5,8 п.п. од БДП на крајот на 2028 година.

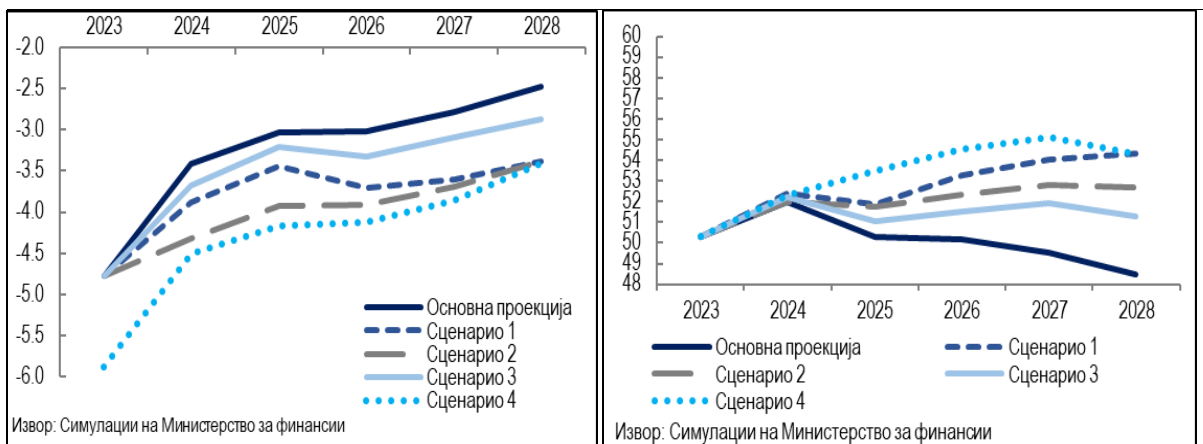
Како второ сценарио се претпоставува намалена наплата на даночните приходи за 5% годишно во однос на основната проекција. Во услови на непроменето ниво на буџетски расходи и непроменет економски раст, намалените даночни приходи би придонеле за зголемување на буџетскиот дефицит за 0,9 процентни поени од БДП во просек на годишно ниво во периодот од 2024 до 2028 година во споредба со основната проекција, додека државниот долг би бил повисок за 4,2 п.п. од БДП на крајот на 2028 година во однос на основната проекција.

Во третото сценарио се претпоставува пониска реализација на капиталните расходи, односно нивна реализација на ниво од 75% во однос на предвидените со основната проекција, што е слично на остварувањата во минатото. Намалената реализација на капиталните расходи би имала негативни последици врз растот на бруто-инвестициите, а соодветно на тоа и врз растот на економската активност во однос на основното сценарио за 0,6 процентни поени во просек на годишно ниво. Ова сценарио би имало негативен одраз и кај даночните приходи, со што би се надминал ефектот на намалените расходи. Оттаму, согласно ова сценарио, буџетскиот дефицит би бил повисок за 0,3 процентни поени од БДП во просек на годишно ниво во периодот на предвидување споредено со основната проекција, додека државниот долг би бил повисок за 2,8 п.п. од БДП на крајот на 2028 година во однос на основната проекција.

Четвртото сценарио претпоставува обврските што достасуваат по основ на главнина и камата на заеми гарантирани од државата да бидат целосно сервисирани од Буџетот на Република Северна Македонија, што е екстремна претпоставка. Евентуалната материјализација на ова екстремно сценарио ќе предизвика зголемување на нивото на буџетски расходи во наредниот период. Во услови на непроменето ниво на буџетски приходи и непроменет економски раст, ова би придонело кон зголемување на буџетскиот дефицит за 1 п.п. од БДП во просек на годишно ниво во периодот 2023 - 2028 година споредено со основната проекција, а државниот долг на крајот на 2028 година би бил повисок за 5,8 п.п. во однос на основната проекција. Притоа, ефектот на ова сценарио врз долгот би бил присутен во целиот среднорочен период.

Сумарно, остварувањето на кое било од четирите ризични сценарија, коишто ги одразуваат главните идентификувани макрофискални ризици во наредниот период, во најголем дел би резултирало со релативно ограничени ефекти врз буџетскиот дефицит и државниот долг (Графикон 16). Поточно, во ниту еден случај не доаѓа до загрозување на одржливоста на фискалната политика на среден рок.

Графикон 16: Сензитивна анализа на буџетскиот дефицит (лево) и на државниот долг (десно) на главните макрофискални ризици (во % од БДП)

Според петтото сценарио, финансиското работење на општините е придружено со ризици кои во најголем дел се јавуваат како зголемени износи на доспеани ненамирени обврски и исполнување услови за финансиска нестабилност.

Во насока на зголемување на финансиската дисциплина на општините, намалување на долговите и домаќинско работење, се предвидуваат мерки за реално планирање на приходите и расходите на општините, рационализација во работењето и намалување на непотребните расходи, редовно сервисирање на обврските, поголема финансиска дисциплина, прогласување финансиска нестабилност, издавање општински обврзници и анализа на постојните обврски на општините и јавните претпријатија. Зголемувањето на контролата од страна на државата се обезбедува преку надзорите спроведени од страна на Финансиската инспекција во поглед на почитувањето на одредбите од Законот за пријавување и евиденција на обврските, Законот за финансирање на единиците на локалната самоуправа и Законот за финансиска дисциплина.

Согласно податоците од Електронскиот систем за пријавување обврски за анализираниот период се забележува пораст на обврските кај единките корисници на локално ниво, додека, пак, кај општините и локалните јавни претпријатија се забележува пад на обврските.

Министерството за финансии на квартално ниво го следи финансиското работење на општините врз основа на добиените периодични финансиски извештаи и податоците за блокирани сметки. Согласно овие анализирани податоци со третиот на 2023 година 15 општини исполнуваат услови за финансиска нестабилност (Арачиново, Василево, Врапчиште, Гостивар, Дебар, Делчево, Желино, Кривогаштани, Охрид, Пехчево, Ресен, Струга, Тетово, Чешиново - Облешево и Сарај).

Во делот на активностите коишто се однесуваат на зголемување на финансиската дисциплина и ефикасност, намалување и репрограмирање на доспените а ненамирени обврски на единиците на локалната самоуправа, Министерството за финансии ќе им даде можност на општините да искористат еден од трите кредитни инструменти, со цел надминување на проблемите со доспеаните а неплатени обврски и тоа:

- користење условен кредит (standby) од Министерството за финансии;
- издавање општинска обврзница за познат купувач – Министерството за финансии и
- издавање структурна обврзница од страна на Министерството за финансии.

Овој начин на решавање на проблемите со ненамирените обврски е поврзано со исполнувањето на условите за прогласување финансиска нестабилност. Истовремено, во овој дел се зајакнува целата постапка од самиот момент на прогласување сè до надминување на финансиската нестабилност. Со последните измени на Законот за финансирање на единиците на локалната самоуправа се заострува еден од условите за исполнување финансиска нестабилност, односно процентот (80%) на вкупниот износ неизмирени обврски над 60 дена во период од шест месеци, континуирано секој месец, со состојба на крајот на месецот, се намалува и не треба да надминува 60% од реализираните приходи на основниот буџет на општината во претходната година, почнувајќи од 2024 година. Процентот во 2023 година не треба да надминува 70% од реализираните приходи на основниот буџет на општината во претходната година.

Шестото сценарио ги опфаќа расходите поврзани со финансирањето на енергетската криза, глобалните неизвесности предизвикани од состојбата во Украина, како и постојаниот раст на цените во меѓународното опкружување.

Во изминатиот период, а во насока на заштита на македонското стопанство и стандардот на граѓаните, преку поддршка на АД „ЕСМ“ со средства од Буџетот на Република Северна Македонија, беше обезбедено субвенционирање на цената на електричната енергија, како и производство во доволни количини, со цел навремена и непречена испорака до домаќинствата и малите потрошувачи. На овој начин се ублажија последиците од високата инфлација што од друга страна во голема мера влијаеше врз влошување на ликвидноста на јавните претпријатија и акционерски друштва, кои, пак, се прелеваат на буџетскиот дефицит и јавниот долг.

Со оглед дека ваквите мерки не се одржливи на среден рок, во наредниот период надлежните органи на АД „ЕСМ“ треба да се насочат кон мерки што предвидуваат зголемување на приходите од работењето и цврста контрола на расходите од работењето.

Ефектите од светската економија и енергетската криза имаа свое влијание и врз работењето на АД „Водостопанство на Република Северна Македонија“, АД „Пошта на Северна Македонија“ и АД „МЖ Транспорт“, кои во изминатиот период се соочија со неможност за измирување на тековните обврски, пред сè трошоците за електрична енергија и трошоците за плати на вработените. Согласно ова, а во насока на обезбедување финансиска стабилизација и самостојност во функционирањето, треба да се преземат активности за продолжување и исполнување на мерките предвидени во Планот за фискална одржливост и поддршка на економскиот раст, коишто опфаќаат консолидација на приходната и расходната страна.

Буџетската поддршка во период 2021 – 2023 како процентуално учество во БДП, наменета за ублажување на ценовните шокови, односно субвенционирањето на електроенергетскиот систем за зачувување на животниот стандард на граѓаните и ликвидноста на фирмите, изнесуваше околу 0,8% во 2021 година, 1,8% во 2022 година и 0,6% во 2023 година, при што, доколку се елиминираат овие расходи, буџетскиот дефицит е во рамки на фискалното правило.

Очекувани резултати од среднорочните проекции

- На среден рок, и покрај присутните ризици и неизвесноста, фискалната политика ќе продолжи кон натамошна консолидација, реструктурирање и оптимизирање на јавните приходи и расходи со постепено намалување на буџетскиот дефицит и јавниот долг, поттикнување на економската активност преку капиталните расходи и инфраструктурните инвестиции, подобрување на условите за водење бизнис и отворање нови работни места.
- Редефинираната буџетска рамка обезбедува навремен и соодветен фискален одговор и одржлива позиција на јавните финансии
- Реализацијата на капиталните расходи и инфраструктурните проекти во приоритетните области, во согласност со владините политики, ќе генерира позитивни мултипликативни ефекти врз економскиот раст на среден рок и ќе ја забрза реалната економска конвергенција кон европските економии.
- Оптимизирањето на трошоците на позајмување е во насока на намалување на буџетскиот товар на каматните плаќања на краток и на среден рок.
- Зачувувањето на макроекономската стабилност и фискалната одржливост ќе создаде поповолни услови за динамизирање на економската активност.